

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Reforma křtu v českých zemích od
15. do 17. století**

Analýza liturgických textů

Michal Chalupski

Katedra církevních dějin
Vedoucí práce: Prof. David R. Holeton Ph.D., Th.D.
Studijní program: N6141
Studijní obor: Evangelická teologie

Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Reforma křtu v českých zemích od 15. do 17. století: Analýza liturgických textů“ napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Těrlicku dne 23. 4. 2012

Michal Chalupski

Bibliografická citace

Reforma křtu v českých zemích od 15. do 17. století [rukopis] : Analýza liturgických textů : diplomová práce / Michal Chalupski; vedoucí práce: David R. Holeton. -- Praha, 2012. -- 132 s.

Anotace

Tato diplomová práce, nazvaná „Reforma křtu v českých zemích od 15. do 17. století: Analýza liturgických textů“ se věnuje komparaci liturgických textů věnujících se křestní liturgii. Hlavním objektem zájmu jsou agendy pocházející z našeho prostředí z doby od 15. do 17. století. V první části práce je předložen stručný přehled vývoje křestní liturgie od novozákonního období po reformu provedenou Martinem Lutherem. V další části jsou představeny domácí agendy, jejichž křestní formuláře jsou základním předmětem této práce. Jedná se o agendy římskokatolickou, utrakvistickou, dále o tři agendy evangelické a jako poslední je pojednáváno o křtu v Jednotě bratrské za Lukáše Pražského. Konkrétně se jedná o Agendu Pragensis, rukopis označený „Křižovníci XVIII G 21“, Agendu českou, Agendu správy a posluhování církevního na Horách Kutnách Václava Štefana Teplického, Pravidlo služebností církevních Tobiáše Závorky Lipenského a konečně o Zprávy kněžské Lukáše Pražského. Záměrem práce je porovnat shody a rozdíly křestní liturgie zaznamenané v jednotlivých agendách a také prověřit jejich vztah k liturgické tradici křtu, tak jak je pojednána v úvodní kapitole, tak aby bylo možné předložit alespoň částečný obraz o křestní praxi na našem území ve vymezeném období.

Klíčová slova

Křest, liturgické texty, komparace, dějiny, česká reformace

Summary

This diploma thesis called „The Reform of Baptism in the Czech Lands from the 15th to 17th Century: An Analysis of Liturgical Texts“ is focused on comparison of liturgical texts dealing with baptismal liturgy. The main objects of my interest are Agenda created in our territory from the 15th to 17th Century. In the first part of the thesis there is a short outline of baptismal's liturgy evolution from the New Testament period to the Martin Luther's reform. In the next part there are presented domestic Agenda containing baptismal forms which are the main subjects of this thesis. These Agenda comes from Roman Catholic church, from Utraquist church, three Agenda represented the evangelical type and the last item describes the baptism in Unitas Fratrum during the period of Lukáš Pražský. This is list of the Agenda: Agenda Pragensis, the manuscript marked „Křižovníci XVIII G 21“, Agenda česká, Agenda správy a posluhování církevního na Horách Kutnách by Václav Štefan Teplický, Pravidlo služebností církevních by Tobiáš Závorka Lipenský and Zprávy kněžské by Lukáš Pražský. This thesis is focused on comparison of similarities and differences in baptismal liturgy recorded in this Agenda and on the research of links between Agenda and the baptismal liturgical tradition which is described in the first chapter, with intention to give at least a partial picture of baptismal practice in our territory in the announced period.

Keywords

baptism, liturgical texts, comparison, history, Bohemian reformation

Poděkování

Na tomto místě náleží poděkování vedoucímu práce Prof. Davidovi R. Holetovi Ph.D., Th.D. Za významnou pomoc děkuji rovněž Pavlu Kolářovi Th.D., M.T.S. Děkuji rovněž všem ostatním, kteří jakýmkoli způsobem přispěli ke vzniku této práce.

Obsah

Úvod.....	11
1. Dějiny křtu	14
1.1. Křest v Novém zákoně.....	14
1.2. Doba apoštolských otců	14
1.2.1. Didaché.....	14
1.2.2. Justin Martyr	15
1.3. Doba církevních otců	15
1.3.1. Apoštolská tradice.....	15
1.3.2. Tertulián	16
1.3.3. Cyril Jeruzalémský	17
1.3.4. Egeria.....	17
1.3.5. Theodor z Mopsuestie.....	17
1.3.6. Ambrož Milánský.....	18
1.3.7. Období po Ediktu milánském	18
1.4. Raný středověk.....	18
1.4.1. křest krále Chlodvíka	18
1.4.2. Gelasiánský sakramentář	19
1.4.3. Ordo Romanus XI.....	20
1.4.4. Ordo Romanus L.....	22
1.5. Reforma Martina Luthera.....	23
1.5.1. Úvod	23
1.5.2. Taufbüchlein z roku 1523	23
1.5.3. Taufbüchlein z roku 1526	23
2. Představení agend	25
2.1. Agenda Pragensis	25
2.2. Křižovníci NK XVIII G 21	26
2.3. Agenda česká	27
2.4. Václav Štefan Teplický: Agenda správy a posluhování církevního na Horách Kutnách	29
2.5. Tobiáš Závorka Lipenský: Pravidlo služebností církevních	31
2.6. Lukáš Pražský: Zprávy kněžské.....	33

3. Tradice a naše agendy.....	36
3.1. Struktura Ordo Romanus XI.....	36
3.2. Agenda Pragensis.....	39
3.2.1. Struktura.....	39
3.2.2. Rozbor.....	40
3.2.3. Křest nemocného dítěte.....	42
3.3. Křižovníci XVIII G 21.....	42
3.3.1. Struktura.....	42
3.3.2. Rozbor.....	43
3.3.3. Křest nemocného dítěte.....	51
3.4. Reforma křtu Martina Luthera.....	53
3.4.1. Struktura 1. Taufbüchlein.....	53
3.4.2. Struktura 2. Taufbüchlein.....	54
3.5. Agenda česká.....	55
3.5.1. Struktura.....	55
3.5.2. Rozbor.....	55
3.5.3. Nouzový křest.....	58
3.6. Václav Štefan Teplický: Agenda správy a posluhování církevního na Horách Kutnách.....	58
3.6.1. Struktura.....	58
3.6.2. Rozbor.....	59
3.6.3. Alia formula.....	61
3.6.4. Křest nemanželského dítěte.....	61
3.6.5. Křest nemocného dítěte.....	61
3.7. Tobiáš Závorka Lipenský: Pravidlo služebností církevních.....	62
3.7.1. Struktura.....	62
3.7.2. Rozbor.....	63
3.8. Lukáš Pražský: Zprávy kněžské.....	68
3.8.1. Křest v Jednotě bratrské.....	68
3.8.2. Struktura křtu dospělých.....	68
3.8.3. Rozbor křtu dospělých.....	69
3.8.4. Struktura křtu dětí.....	71

3.8.5. Rozbor křtu dětí.....	71
4. Závěr	74
Seznam literatury	81
Přílohy.....	85

Úvod

Křest představuje pro křesťanskou církev základní iniciační obřad. Křest a církev jsou tedy spolu neodlučitelně spojeny. Navíc ustanovení této svátosti můžeme odvozovat od samotného Ježíše.¹ V české reformaci nebyl křest zdrojem takových kontroverzí jako večeře Páně a nepoutá proto ani tolik pozornosti. Přesto i v ní nabyly některých změn oproti tehdy rozšířené praxi, někdy menších, jindy větších.

Cílem této práce je podat alespoň částečný obraz o křestní praxi na našem území v 15. - 17. století, a to především u nekatolických církví. Nejde tedy o snahu porovnat všechny dostupné agendy z uvedeného období, ale o vytvoření alespoň základní představy. Není rovněž smyslem následujícího pojednání zkoumat teologii křtu u jednotlivých církví.

Protože křestní liturgie měla v době, která nás zde zajímá, za sebou již dlouhý vývoj, jenž samozřejmě ovlivnil i její tehdejší podobu, věnuji se v úvodní kapitole právě tomuto vývoji, a to od doby novozákonní až po reformu křtu, kterou provedl Martin Luther.

Hlavní část práce je věnována rozboru a vzájemnému porovnání vybraných agend a také jejich komparaci se staršími prameny. Agendy představují křestní praxi několika, převážně nekatolických, církevních uskupení. Těmito vybranými dokumenty jsou: Agenda Pragensis, jež je zástupkyní obřadu římskokatolického, dále utrakvistická agenda označená „NK Křižovníci XVIII G 21“, poté tři agendy z prostředí novoutrakvistického či evangelického (Agenda česká, Agenda správy a posluhování církevního na Horách Kutnách Václava Štefana Teplického a Pravidlo služebností církevních Tobiáše Závorky Lipenského) a na závěr formuláře pro křest dospělých a dětí z prostředí Jednoty bratrské, ze Zpráv kněžských Lukáše Pražského. Stručnému celkovému představení těchto agend je věnována 2. kapitola.

Ve 3. kapitole se dostává prostoru základnímu úkolu této práce - komparaci jednotlivých ritů. Výchozím bodem z dějin předcházejícího vývoje křestních obřadů je Ordo Romanus XI, jehož struktura je uvedena na počátku této kapi-

---

¹ Mt 28,19.

toly, což snad přispěje k snadnějšímu srovnání struktury tohoto ritu se strukturami jiných agend a ritů, a to jak dřívějších, tak i pozdějších, a tedy k porovnání jejich vzájemných odlišností či shod. Podobně také Agenda Pragensis může sloužit za výchozí bod, neboť jakožto agenda katolická a zároveň nejstarší z předkládaných pramenů, vzniklých v našem prostředí, může ukázat, jakým směrem se následující vývoj v nekatolickém prostředí ubíral. V případě agend lutheránských nebo novoutrakvistických má podobně základní povahu uvedení průběhu křtu podle Lutherových Taufbüchlein.

Srovnávání jednotlivých agend má za cíl porovnat jejich jednotlivé prvky a formulace a ukázat tak, nakolik se vzájemně shodují a naopak, nakolik se odlišují. Je však třeba vzít v úvahu, že toto porovnávání se týká textů, tak jak je máme dochovány v písemné podobě, neboť se jistě lze domnívat, že při samotném obřadu nemusely být tyto texty recitovány a úkony prováděny přesně tak, jak to máme dosvědčeno v těchto pramenech.

Na počátku této práce se můžeme pokusit o stanovení hypotézy: Poněvadž agenda NK Křižovníci XVIII G 21 pochází patrně z konzervativního prostředí církve podobojí, lze se domnívat, že se nebude příliš odlišovat od Agendy Pragensis, avšak s výjimkou dětského přijímání, samozřejmě pod obojí způsobou.

U agend lutheránských či novoutrakvistických je pravděpodobná návaznost na reformní prvky zavedené Martinem Lutherem, avšak je otázkou, nakolik se ujaly v českém, reformací ovlivněném, prostředí, které vykazovalo značnou nejednotnost, jak lze např. vyvodit z předmluvy k Agendě české.² Možné je rovněž to, že se v těchto agendách udržely alespoň některé prvky, jež byly obsaženy v dřívějších, pravidelným účastníkům bohoslužeb dobře známých, ritech. Jistě se však lze nadít jistého zjednodušení křestní liturgie, tak jak to vidíme u Luthera.

V případě způsobu křtu v Jednotě bratrské je značnou změnou velká důležitost, jež byla znovu věnována křtu dospělých. Také zde je pravděpodobné, že bratří křestní obřad pozměnili, zjednodušili a nesoustředili se tolik na liturgické úkony jako spíše na duchovní aspekt tohoto významného obřadu.

---

² Agenda česká, s. VI.

V příloze předkládám pracovní přepis použitých českých křestních formulářů. Nejedná se tedy o převedení těchto textů do oficiální formy prostřednictvím zavedených transkripčních pravidel. Stejně tak jsem nepřeváděl ani názvy oddílů uvedené v obsahu jednotlivých agend.

1. Dějiny křtu

1.1. Křest v Novém zákoně

Křest jakožto jeden z nezákladnějších křesťanských obřadů prochází celými dějinami církve. Ale nebyl vynálezem raného křesťanství. Výraznou postavou novozákonního období je v tomto ohledu již Jan Křtitel, který pokřtil Ježíše. Podle nejednoznačného svědectví Janova evangelia mohl křtít i sám Ježíš.³ Důležitým momentem pro rozvoj křtu je Ježíšovo vyslání učedníků, jak je máme zaznamenáno v Matoušově evangeliu 28,19. Tak se křest stal již na samém počátku působení církve vstupním rituálem pro ty, kdo se chtěli připojit ke křesťanskému společenství. Nový zákon ovšem není příliš bohatým zdrojem informací o tom, jak tehdy křestní praxe vypadala a co vše zahrnovala. Pravděpodobně však její součástí byla v nějaké podobě formule, která vyjadřovala, že křest je vykonán v Ježíšovo jméno. Nejisté je rovněž to, zda byly v novozákonním období křtěny malé děti.

1.2. Doba apoštolských otců

1.2.1. Didaché

V Didaché, spisu, jehož hlavní část, včetně námi sledované 7. kapitoly⁴, vznikla snad již mezi léty 70-80 v Malé Asii či na Syropalestinském pobřeží⁵, se dovídáme, jak měl křest probíhat: Křtěnec i křtitel se měli před křtem postit, křtěnec měl držet půst den či dva před obřadem. Zachovat půst měli i další členové komunity, pokud to bylo možné. Před pokřtěním měl nejprve být křtěnec poučen, poté následoval křest vykonaný ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého ve studené a tekoucí vodě. Pokud to podmínky neumožňovaly, bylo možné křest vykonat ve vodě netekoucí a teplé. V krajním případě mohl být křest vykonán trojím politím hlavy ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého.

---

³ Srv. J 3,22 a 4,2.

⁴ Podle A. Franzena tvoří základní část spisu kapitoly 1-6, jejichž vznik klade do 1. století, vznik celého díla datuje do 1. poloviny 2. století: Malé dějiny církve, s. 35.

⁵ KRAFT, Slovník starokřesťanské literatury, s. 85.

1.2.2. Justin Martyr

Dalším zdrojem informací o křestní praxi raného křesťanství je dílo filosofa a apologety Justina Martyra. V První apologii, sepsané kolem roku 160, tedy několik let před jeho smrtí, Justin popisuje, že křtu předchází půst a výuka křtěnců modlitbě za odpuštění jejich hříchů. Avšak půstu a modlitbě se oddávali také další členové společenství. Poté byli žadatelé o křest zavedeni na místo, kde byla voda a tam se odehrál samotný křest, podle Justina zvaný „osvícení“, ve jménu Otce, Syna a Ducha svatého. Po vykonání křtu byli neofyté dovedeni do shromáždění, kde se jim dostalo práva účastnit se eucharistie, představované chlebem a vínem smíšeným s vodou. Ze spisu Otázky a odpovědi věřícím, jehož autorství nelze bez pochybností připisovat Justinovi, vyplývá, že před křtem a po něm byl křtěnec pomazán olejem. Pomazání olejem během dalšího období získalo na významu.

1.3. Doba církevních otců

1.3.1. Apoštolská tradice

O křestní praxi se zmiňuje také Apoštolská tradice, dílo tradičně připisované Hippolytovi Římskému, římskému vzdoropapeži v 1. polovině 3. století. Je však možné, že Apoštolská tradice obsahuje prvky, jež do ní byly zařazeny až později a neodráží tak přesně stav platný ve 3. století.⁶

Doba katecheze měla činit tři roky, avšak mohla být zkrácena, pokud katechumen vynikal svým zájmem o předávanou nauku. Před tím, než byli katechumeni připuštěni ke křtu, měly se zkoumat jejich mravní kvality a předchozí způsob života. Pokud byli přijati, měly na ně být denně vkládány ruce a před křtem se měli podrobit exorcismu. Měli být vyučováni a ve čtvrtek před přijetím křtu se měli vykoupat. V sobotu na ně biskup vkládal ruce a prováděl exorcismus. Poté na ně dechnul a křížem jim označil čelo, nos a uši. V noci katechumeni bděli a naslouchali slovům Písma. Ráno se uskutečnila modlitba nad vodou, která měla být nejlépe pramenitá nebo téci shora. Křtenci ze sebe svlékli oděv a byli pokřtěni, a to v pořadí děti, muži, ženy. Ještě před přijetím křtu se

---

⁶ WAINWRIGHT, WESTERFIELD TUCKER, *The Oxford history*, s. 41.

křtěníci zřekli satana a byli pomazáni olejem exorcismu. Poté mohli sestoupit do vody a kněz či biskup na ně vložili ruce a třikrát se jich tázali na jejich víru podle jednotlivých (zkrácených) článků vyznání víry. Po každé odpovědi „věřím“ následovalo ponoření křtěnce do vody. Po vystoupení z vody byli pomazáni olejem díkyčinění. Poté se oblékli a vstoupili do kostela. Tam na ně biskup vložil ruce, modlil se za ně, znovu je pomazal olejem, vložil na ně ruce, označil jim čelo křížem a políbil je. Následovala modlitba všech zúčastněných a políbení pokoje. Poté se konala eucharistie, jež kromě chleba a vína smíšeného s vodou, zahrnovala také mléko smíšené s medem a vodu. Není jasné, zda dny, o nichž se zde hovoří, náležejí do období Velikonoc.

1.3.2. Tertulián

Také Tertulián (kolem 150 – asi kolem 225), významný církevní spisovatel a na konci života stopenec montanismu, zná období přípravy k přijetí křtu, které se má vyznačovat modlitbami, vyznáváním hříchů, posty a bděními. Křest se podle Tertuliánova líčení skládal z posvěcení vody, odřeknutí se ďábla, dále křtěnec odpovídal na tři otázky a byl třikrát ponořen do vody. Po výstupu z vody se konalo pomazání olejem a křtěnci bylo uděleno požehnání spojené s modlitbou za přítomnost Ducha svatého. Ve shromáždění, jež se konalo po provedení křtu, byla užívána směs mléka a medu a konala se pravděpodobně i eucharistie. Tertulián se vyslovuje pro Velikonoce, jakožto nejlepší termín ke konání křestních obřadů. Další možností je konat křest o Letnicích. Avšak křest je možno vykonat i kdykoli jindy. Podle Tertuliánova názoru by malé děti neměly být křtěny.

Oproti Tertuliánovu postoji vyplývá z dostupných pramenů, že ve 3. století se hojně praktikoval křest dětí, jenž byl spojen s přijímáním eucharistie.⁷

---

⁷ Ibid., s. 42.

1.3.3. Cyril Jeruzalémský

Popis průběhu křestních obřadů uvádí Cyril Jeruzalémský (nar. asi roku 313) ve svých Mystagogických katechezích, díle, které sepsal možná společně se svým synovcem Janem.

Podle tohoto líčení křtěnci nejprve vstoupili do předsíně baptisteria a s nataženou rukou, obrácení směrem západním jakožto symbolu temnoty, se odříkali d'ábla, jeho skutků, jeho slávy a jeho služby. Poté se obrátili směrem k východu, od temnoty ke světlu, a vyznali svoji víru v jednotlivé osoby Trojice a v jeden křest. Následoval vstup do baptisteria, kde odložili roucho a byli pomázáni olejem. Za ruku byli dovedeni do vody, v níž byli tázáni, zda věří ve jméno Otce, Syna a Ducha. Po vyznání víry byli třikrát ponořeni. Dalším krokem bylo pomázání na čele, na uších, na nose a na prsou. Nakonec křtěnci dostali bílý šat a konala se eucharistie.

1.3.4. Egeria

Řeholnice Egeria (Aetheria) ve svých zápiscích z cesty po Orientu, kterou podnikla v poslední čtvrtině 4. století, psala mimo jiné o křtu v Jeruzalémě.

Žadatelé o křest se přihlásí den před započítím postního období, druhého dne předstupují před biskupa se svými kmotry a biskup se táže na morální profil žadatele. Pokud to biskup uzná za vhodné, přijme žadatele, jinak jej pošle činit pokání. Poté jsou katechumeni každý den podrobováni exorcismu a jsou vyučováni po celou dobu quadragesimy. Před začátkem Velkého týdne katechumeni předstupovali před biskupa a vyznávali svou víru. Po vykonání křtu pak biskup nově pokřtěným i ostatním pokřtěným zájemcům vysvětloval tajemství křtu.

1.3.5. Theodor z Mopsuestie

O průběhu křestních obřadů nás zpravuje také biskup v maloasijské Mopsuestii Theodor z Mopsuestie (kolem 360-428) v Křestních homiliích.

Nejprve se zájemci o křest přihlásili do katechumenátu, v němž byli podrobováni exorcismům, vyučováni vyznání víry a modlitbě Páně a zavazovali se biskupům, že vytrvají v lásce k Bohu. Během křestní liturgie stál křtěnec na pyt-

lovině, bosý, bez svrchního šatu, ruce měl rozpřažené v modlitebním gestu. Poté měl padnout na kolena, ale zůstat vzpřímený jako ten, kdo vzhlíží k Bohu, ruce opět rozpřažené k modlitbě. Přitom k němu přistoupili kněží s oznámením o vyslyšení jeho modliteb. Jáhnové sdělili katechumenovi, jakými slovy se má zřeknout d'ábla a toho, co k němu patří, a když tato slova pronesl, měl křtěnec ještě říci: „Zavazuji se přísahou, věřím a jsem pokřtěn ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého.“⁸ Poté ke křtěnci přistoupil biskup oděný v nový a lesklý šat, pomazal jej na čele olejem a řekl: „N. je znamenán ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“⁹ Po pomazání kmotr stojící za křtěncem přes hlavu křtěnce přehodil štólu sahající až k nohám a křtěnec povstal. Z Theodorova líčení obřadu však není zřetelné, kdy nastal okamžik vlastního křtu.

1.3.6. Ambrož Milánský

Milánský biskup Ambrož (339–397) nám zanechal informace o tamější křestní praxi ve spise O svátostných tajemstvích.

Před křtem se konaly každodenní katecheze. Samotná křestní liturgie započala obřadem Effetha. Poté následoval vstup katechumena do baptisteria, kde se zříkal d'ábla, jeho skutků a světa a obrátil se k východu. Po sestoupení do vody křtěnec vyznal svoji víru v jednotlivé osoby Trojice a byl pokřtěn. Po křtu kněz čerstvě pokřtěného pomazal olejem. Křtěnec obdržel bílý šat jako znamení čistoty od hříchu a bylo mu dovoleno účastnit se eucharistie.

1.3.7. Období po Ediktu milánském

Období po konstantinovském obratu přineslo změnu, neboť křtěny byly nadále většinou jen děti, dospělí již ne v takovém počtu, jako dříve.

1.4. Raný středověk

1.4.1. křest krále Chlodvíka

Obraz o křestní praxi na začátku středověku si můžeme učinit na příkladu křtu franského krále Chlodvíka (konec 5. stol.). Galikánský ritus, používaný

---

⁸ Theodor z Mopsuestie: úryvky z Křestních kázání, in: Liturgika [DVD], odst. 5.

⁹ Ibid., odst. 17.

v této oblasti, se podle pozdějších pramenů skládal z katechumenátu, křtu, pomazání, pedilavia (mytí nohou), oblečení v bílé roucho a eucharistie konané v rámci mše na velikonoční vigílii.¹⁰

Křtu sloužila baptisteria, která měla na západě většinou tvar osmiúhelníku jako odkaz ke Kristovu vzkříšení v první den týdne. Křest byl zřejmě vykonán úplným či částečným ponořením.

Chlodvík byl pokřtěn o Vánocích, v Galii či v Miláně byly tedy křestními termíny nejen Velikonoce.

1.4.2. Gelasiánský sakramentář

Podrobné informace o průběhu křtu nalzáme v Gelasiánském sakramentáři, v němž se mísí římské a galikánské prvky. Zachovaný rukopis pochází z 8. století z Francie, římské počátky tohoto ritu se však objevují již v 6. století. Gelasiánský sakramentář představuje důležitý zdroj pro další liturgický vývoj.

Jako standardní praxe se zde líčí katechumenát a křest dětí. O třetí, čtvrté a páté neděli postního období se konala skrutinia katechumenů. Druhého dne třetího týdne v postu byla skrutinia zahájena. Nejprve byla před kostelem zapísána jména katechumenů. Pak byly děti volány dovnitř a rozestaveny podle pohlaví – chlapci vpravo, dívky vlevo. Kněz se za katechumeny modlil. Následoval obřad exorcismu a požehnání soli a ta byla poté dávana dětem do úst, tento obřad byl zakončen modlitbou. Akolyté pronášeli zvlášť nad chlapci a zvlášť nad dívkami několik modliteb a exorcismů. Na závěr této části se modlil kněz.

Potom dva diakoni přinesli čtyři evangelia spolu se svícemi a kadidlem a evangelia položili na všechny rohy oltáře. Kněz vysvětloval, co je to evangelium, z každého evangelia byl přečten počátek a kněz poté vysvětlil, jaké symboly se k jednotlivým evangelistům váží a proč tomu tak je. Dále jsou děti učeny Nicejskému vyznání víry, jež jim je akolytou přednášeno řecky i latinsky a kněz pronese poučení, které se k němu váže, následně jsou katechumeni vyu-

---

¹⁰ WAINWRIGHT, WESTERFIELD TUCKER, *The Oxford history*, s. 179.

čování také modlitbě Páně, i ta je doprovázena vysvětlením a každá část modlitby je samostatně rozebírána.

Na Zelený čtvrtek proběhla mše, během níž se konalo posvěcení křížma použitého při křtu.

Bílá sobota začínala ranní katechezí, během níž se odehrával exorcismus a následoval obřad Effetha, při němž se služebník slinou dotýkal nosu a uší dítěte. Potom byly děti pomazány olejem na prsou a na zádech a při tomto obřadu se zřikaly d'ábla. Poté bylo recitováno krédo, následovala společná modlitba a propuštění katechumenů.

Křest se konal během pozdější mše. Došlo k požehnání a posvěcení vody. Potom byly křtenci položeny tři otázky, aby mohl vyznat svoji víru a byl třikrát ponořen do vody. Po vyjití z vody následovalo pomázání křížmem na hlavě a biskup předal křtenci sedm darů Ducha svatého. Následně byli neofyté ještě pomázání křížmem na čele a byli připuštěni k eucharistii.

Křestním termínem byly podle Gelasiánského sakramentáře také Letnice.

1.4.3. Ordo Romanus XI

Dalším významným zdrojem informací pro poznání křestní praxe ve druhé polovině 1. tisíciletí n. l. je Ordo Romanus XI (vznikl v 8. století v Galii, potvrzuje užívání římského vzoru v krajinách za Alpami¹¹). Také tento pramen měl zásadní důležitost pro pozdější liturgickou praxi.

Ve středu třetího týdne postní doby byly děti přijaty ke křtu. V kostele byly rozestaveny podle pohlaví – chlapci vpravo, dívky vlevo. Kněz je na čele označil křížem a vzkládal na ně ruce, následoval obřad soli; potom byly děti na chvíli propuštěny z chrámu. Když byly opět povolány zpět, konala se společná modlitba na kolenou. Kmotrové poté označili katechumeny znamením kříže na čele ve jménu Trojice, stejné znamení učinil i akolyta a poté se nad katechumeny pomodlil, učinil znamení kříže na čele dívek a modlil se s rukou vztaženou nad nimi, poté byli katechumeni vyzváni k modlitbě a kmotrové učinili znamení kříže, poté jiný akolyta poznačil křížem chlapce, a s rukou nad nimi se

---

¹¹ Ibid., s. 183.

modlil, stejně opět nad dívkami, poté byli katechumeni vyzváni k modlitbě a kmotrově je opět poznamenali křížem, poté další akolyta poznamenal křížem chlapce a vykonal exorcismus a to se opět opakovalo také u dívek, následovala výzva k modlitbě a kmotrové opět učinili znamení kříže. Posléze poznačil kněz chlapce křížem a pronesl modlitbu, a stejně tak se to stalo u dívek. Následovala modlitba a poznamenání katechumenů znaméním křížem, vykonané kmotry.

Dalším úkonem bylo biblické čtení z Ez 36,25-29 a jako odpověď Lv 26,9. Následně byli katechumeni vykázáni z chrámu. Pak se četl Mt 11,25-30. Rodiče a kmotrové přinesli dary a kněz se poté potichu pomodlil, následovalo čtení jmen kmotrů a po nich čtení jmen katechumenů. Po skončení mše se konala eucharistie, k níž však nebyly připuštěny děti. Kněz ohlásil na následující sobotu další skrutinia.

V onu sobotu se konala skrutinia i mše tak jako předtím. To se opakovalo i v další ohlášený den. Tehdy se četly pasáže z Iz 55,2-7, Ko 3,9 a Ř 10,18. Poté čtyři diakoni donesli na oltář čtyři evangelia, v průvodu byly neseny také svíce a kadidlo. Potom byly předčítány počáteční verše všech čtyř evangelií a presbyter k nim podal poučení. Potom následovalo učení Nicejského vyznání víry, a to v latině i řečtině, zvláště pro chlapce a dívky. Poté se konalo učení modlitby Páně. Po tomto úkonu byli katechumeni posláni pryč z chrámu a již bez jejich přítomnosti byla dokončena mše a konala se eucharistie. Stejným způsobem probíhala v následujících třech týdnech tři poslední skrutinia.

Samotný obřad křtu byl konán buď na Bílou sobotu odpoledne, nebo v dalším termínu, jímž byly Letnice. Chlapci byli postaveni na pravou stranu, dívky na levou. Kněz každému z katechumenů učinil na čele znamení kříže, vložil jim ruku na hlavu a exorcizoval je. Dále se konal obřad Effetha, kdy se kněz slinou dotkl nosu a uší katechumenů. Poté kolem nich prošel a zpíval krédo, zatímco jim na hlavu pokládal ruku. Následovala výzva k pokleknutí a modlitbě a na konci modlitby společné amen. Posléze byli katechumeni posláni pryč z kostela.

Následovalo požehnání svíce a biblické čtení. Biskup a kněží se posléze za zpěvu litanií přesunuli k prameni. Konalo se požehnání pramene, biskup nalil

křížmo do vody a smíchal obě tekutiny a touto směsí pokropil pramen i okolo stojící lid.

Pak byly děti pokřtěny, některé biskupem, jiné jáhnem. Po křtu byly knězem pomázaný křížmem na hlavě. Potom byly děti předány těm, kdo na ně čekali s osuškou. Děti byly předvedeny před sedícího biskupa, jenž jim dával štólu, oděv, křestní roucho a deset mincí. Poté byli katechumeni oblečeni a následovalo biřmování, při němž se biskup nad nimi modlil za seslání sedmi darů milosti Ducha svatého a pomazal je na čele křížmem. Poté se vrátili do kostela a následovala mše a eucharistie, jíž se mohli zúčastnit již i čerstvě pokřtění. I v následujících velikonočních dnech se měli neofyté účastnit mší.

1.4.4. Ordo Romanus L

Pozdějším zdrojem poznatků je pro nás také Ordo Romanus L (Ordo antiquus romanus). Ordo Romanus L je součástí Římsko-německého pontifikálu, jenž vznikl v Mohuči mezi roky 950 a 962. Je zde značná podobnost s Ordo Romanus XI, neboť v sobě zahrnuje Ordo Romanus XI, k němuž jsou přidány galikánské prvky.¹² Došlo ke změně sedmého skrutinia, neboť od prvních šesti skrutinií se možná již prakticky upustilo, ačkoli prvních šest skrutinií je věrně zachyceno podle Ordo Romanus XI. Kněz na Bílou sobotu vykonával katechezi dětí,¹³ tedy jejich přípravu k přijetí křtu, a to prostřednictvím vložení rukou, poznamenání křížem a vložení soli do úst. Krédo a Otčenáš slouží jako prostředek k posouzení vhodnosti kmotrů. Úloha kmotrů vzrostla. Již nejsou tázáni rodiče, zda chtějí, aby dítě bylo pokřtěno, nyní je tázáno dítě a odpovídají kmotří. V karolinském období byla často kmotrům připomínána jejich zodpovědnost.

Avšak ani v této době nebyl křest dětí jediným přípustným řešením, neboť Římsko-německý pontifikál obsahuje kromě agendy pro křest dětí rovněž agendu pro křest dospělých.

---

¹² MARTIMORT, *The Church at Prayer*, s. 68.

¹³ WAINWRIGHT, WESTERFIELD TUCKER, *The Oxford history*, s. 184.

1.5. Reforma Martina Luthera

1.5.1. Úvod

Lutherova reforma křestní liturgie je zaznamenána v jeho dvou Taufbüchlein, vydaných v letech 1523 (Das Taufbüchlein verdeutscht) a 1526 (Das Taufbüchlein auss Neue zugerichtet). Reformátor nebyl tolik kritický ke středověké křestní praxi, jako byl kritický ke mši a do značné míry zachoval liturgický pořádek křestního obřadu z Magdeburské agendy (1497). Luther trval na možnosti křtít děti a ohrazoval se proti názorům těch, kdo tuto praxi zavrhovali.¹⁴

1.5.2. Taufbüchlein z roku 1523¹⁵

První část obřadu se odehrávala před kostelem. Začínala dechnutím na tvář křtěnce, poté kněz učinil křtěnci znamení kříže na čele a na hrudi. Následovaly dvě modlitby exorcismu, vložení soli do úst, Modlitba potopy, v níž bylo spojeno několik biblických motivů týkajících se vody (Noe, přechod Rudým mořem aj.), dále se konaly další tři exorcismy, modlitba za osvícení, následoval pozdrav a poté čtení evangelia z Marka 10,13-16. Po přečtení tohoto textu kněz vložil ruce na křtěnce a společně s klečícími kmotry se modlili modlitbu Páně. Na konci této první části liturgie se konal obřad Effetha.

Potom se konal přesun do kostela ke křtitelnici, na pořadu bylo odřeknutí se ďábla a vyznání víry ve formě odpovědí na tři otázky. Poté bylo dítě pomazáno olejem na hrudi a pokřtěno ponořením za pronášení trojiční formule. Následně byl neofyt pomazán olejem na čele ve tvaru kříže. Dále bylo vysloveno přání pokoje a došlo k předání bílého roucha a svíce dítěti.

1.5.3. Taufbüchlein z roku 1526¹⁶

Také ve druhé Lutherově úpravě křestního obřadu zůstalo rozdělení liturgie na část konanou před kostelem a na část, která se konala uvnitř chrámu. Na začátku první části byl vykonán exorcismus a křtěnec byl poznačen znamením

---

¹⁴ Větší katechismus DR. Martina Luthera, in: Kniha svornosti, s. 447-448.

¹⁵ Celý text lze nalézt ve WA 12, s. 42-48.

¹⁶ Taufbüchlein z roku 1526 je otištěn ve WA 19, s. 537-541.

kříže. Následovala modlitba o požehnání křtu a po ní Modlitba potopy. Poté byl vykonán další exorcismus a četlo se evangelium z 10. kapitoly Markova evangelia, verše 13-16. Po evangeliu byla na řadě modlitba Páně, při níž kněz pokládal ruce na hlavu křtěnce.

Po přechodu do kostela ke křtitelnici se konalo zřeknutí se Satana a vyznání víry. Křest byl vykonán ponořením křtěnce za použití trojiční formule. Na závěr dostal neofyt bílé roucho a kněz mu požehnal.

2. Představení agend

2.1. Agenda Pragensis

Studovaný výtisk této pravděpodobně katolické (neobsahuje svátek M. Jana Husa či dětské přijímání po křtu), latinsky sepsané, agendy (dále ji označuji „Agenda Pragensis“) vznikl v Plzni zhruba mezi lety 1476-1479¹⁷. Rozměry tisku jsou 22 cm x 16,5 cm¹⁸. Nachází se ve fondu pražské Národní knihovny pod signaturou NK 44 G 44. Agendu jsem používal v elektronické verzi, je dostupná na www.manuscriptorium.com¹⁹. Čísla folií uvádím podle počítání Manuscriptoria. Obřad křtu je v této agendě zařazen mezi velikonoční obřady.

Hrubý obsah:

ff. 1r – 6v In vigilia epiphanie benediccio salis et aque
6v – 9v Purificacione sancte Marie Benedictio candelarum
9v – 11r In capite ieiunii benediccio cinerum
11r – 22v In palmis benediccio ramorum
22v – 27r In vigilia pasce benediccio ignis
27r – 31r Incipit ordo ad cathesisandos pueros
31r Consecracione fontis in necessitate
31r Sequitur benediccio agni et aliarum rerum in die pasce
31v Benedictio placentarum
31v Benedictio Casei
31v 32r Benedictio Ovorum
32r Benedictio generaliter omnium
33r – 34r Benedictio Salis et Aque Diebus Dominicis
34r – 35r Incipit ordo ad visitandum infirmum

---

¹⁷Agenda Pragensis. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=request_document&docId=set20070221_199_17&mode=&client=

¹⁸Ibid.

¹⁹44.G.44, Národní knihovna České republiky. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=set20070221_199_17&client=

35r Ordo ad ungendum infirmum
54v - 55v Introductio mulieris post partum
55v - 56r Benedicchio herbarum sive senuum in Assumpcione et in Nativitate
    beate virginis
56r Benedicchio novi panis
56r – 56v Benedicchio une
56v Benedicchio domus nove
56v Benedicchio lactis et mellis
56v - 57r Sequitue benedicchio Avene
57r – 59r Benedicchio adquemcumque volueris, adiuduendum penitentem
59r Incipit Benedictio vini in die sancti Johannis Ewangeliste

2.2. Křižovníci NK XVIII G 21

Rukopis této utrakvistické agendy (dále ji označuji „Křižovníci“) je datován do roku 1581 a je uložen v Národní knihovně v Praze. Rubriky jsou latinské, přímá řeč v češtině. Rozměry rukopisu jsou 15,5 x 10 cm. Jak se dá usuzovat z obsahu agendy, jednalo se o agendu pocházející z konzervativního prostředí církve podobojí. Na f. 91v se lze dočíst, že majitelem byl Jan Leva z Brozáněk, farář v Rožďálovicích. Narozdíl od Agendy Pragensis je zde křestní liturgie uvedena téměř na počátku celé agendy.

Náčrt obsahu:

ff. 1r – 9v Incipit ordo ad benedicendum sal et aquam
9v – 27r Ordo baptismi
27v – 31r Ordo ad consecrandum fontem baptismatis si foret necessitas
31v – 35r Introduccio mulieris post partum
35r – 38r Introduccio nubencium
38r – 47v Ordo ad visitandum infirmum cum sacra unccione extrema
47v – 53r Benedictiones placentarum
53r – 60v Alie benedicciones
54r agni; 55r placentarum; 55v casei; 56r ovorum; 56v volucrum; 57r super
lactucas; 57v radices; 58r lactis mellis; 58v piscium; 59v generalis benedicchio

60v Sequitur ordo in matutinis
61v – 88r Sequuntur benedictiones
77v Magistri Johannis Hus
88v – 91r Incipiunt benedictiones in matutinis ex alia materia
91v – 94v vpisky
94r – 99v Collecte adventum domini
100r – 126r In tempore quadragesimali
126v – 145r Ad vespas
146r – 241r Collecte de tempore per totum annum
241v Incipit proprium de sanctis
297v – 298v Magistri Iohannis Hus
361r Contra hereticos
362r Complenda
363r – 371v Prephaciones per totum annum
372r – 381r Vv
381v – 385v Incipiunt Collecte votive
388r Incipiunt collecte (et complenda) de Omnibus Sanctis
391v – 392v Generalis collecta (et complenda) pro vivis et mortuis
392v – 395v Oraciones comunes pro defunctibus

2.3. Agenda česká

Celý název tohoto dokumentu zní: Agenda Česká, to gest Spis o Ceremoniích a pořádcých Cýrkewních, kterak se slowem Božíím a swátostmi Krystowými lidu v Králowství Českém pravdu Ewangelium swatého magíicýmu a milujícimu posluhowati má. Vydání této lutheránské agendy je datováno rokem 1581, vytištěna byla v Lipsku.

Záměrem redaktorů bylo sjednotit pestrou škálu dosud používaných církevních ceremonií v českých, luthersky orientovaných, sborech. Zdrojem pro sestavení Agendy české byly německé agendy – Witemberská, Brandeburská a Würtemberská. Protože agenda měla sloužit věřícím v českém prostředí, byl do ní zařazen např. svátek mistra Jana Husa.

Výtisk Agendy české, jenž je pod signaturou 1 T 161 ve vlastnictví Evangelické teologické fakulty UK, má rozměry 19x14,5 cm²⁰ a jako faksimile je k dispozici prostřednictvím Manuscriptoria.²¹ Podle Manuscriptoria uvádím i čísla stránek obou předmluv a obsahu. Křest je zařazen jako 10. oddíl této agendy, mezi oddíly pojednávající o církevní kázni a o svatebním obřadu.

Náčrt obsahu:

s. V – XI Předmluva k Pobožnému Čtenáři

XIII - XVII Praefatio ad pium Lectorem

XVIII Index eorum quae hoc libro continentur

1 – 2 I. Nessor wssední

2 Nessor Nedělní a Swáteční w Městech

3 Nessor Weyroční

3 – 21 II. O Zpowiedi a rozhřessowání

4 – 12 Concio praeparationis

12 - 18 Pořádek kterýž se při Zpowědi zachowáwati má

18 – 19 Forma a spusob Rozhřessowání

19 – 21 Weystrahy kterých Zpowědníik bedliwě ssetřiti má

21 – 23 III. Matūra buďto Ranny Kázání, w Městech a w Miestečkách w Nedělský a w Swáteční dni

23 – 56 (uvedeno 36) IIII. Pořádek Msse weliké, kterýžby při posluhowání Welebné Swátosti Wečeře Páně se zachowáwati měl

56 – 61 Pořádek Msse kdyby Communicantůw nebylo

61 – 62 V. Pořádek kterýž se zachowává při wyučowání Díitek w Katechyzmu

63 – 64 VI. Wssední Kázání

64 – 67 VII. Swátkowé kteříž se swětiti magí

---

²⁰ Agenda česká, to jest spis o ceremoních a pořádcích církevních. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-14]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=request_document&docId=set20061101_169_2&mode=&client=

²¹ 1 T 161, Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=set20061101_169_2&client=

- 68 – 74 VIII. Visitatio
- 74 – 114 IX. O Kázni Cýrkewní bud'to o wyobcowání hříssníkúw nekagícých
- 75 O pokutách Cýrkewních
- 80 Pořádek který se zachowáwati má při trestání zgewných hříssníkúw a wyobcowání gich
- 86 Forma publikowání Klatby
- 88 Pořádek kterýmž se wyobcowaný skrze zgewné pokání y rozhřessowání w společnost Cýrkve Boží zasse přijímají
- 90 Forma nebo pořádek, kterak se wyobcowaný zgewně rozhřessowati, a do Cýrkve Křestianské zasse přigíimati má
- 114 - 130 X. O Křtu Swatém
- 114 Nayprwé: Yaký spůsob se zachowati má při Křtění Díitek
- 126 Druhé. Yakýby se pořádek zachowáwati měl, při Díitěti, kteréžby pro nebezpečenstwí Smrti, Kněze se dočkati nemoha, od giných Křestianůw pokřtěno bylo
- 131 – 166 XI. Kterak se Zienich a Newěsta k Stawu Manželskému potwrzowati magíi
- 166 – 184 XII. O Nawsstiewowání a potěssowání Lidí nemocných
- 184 – 200 XIII. O Pochowáwaní Mrtvých Těl
- 201 – 229 (uvedeno 228) XIII. O Zločincých a potiessení gegich

2.4. Václav Štefan Teplický: Agenda správy a posluhování církevního na Horách Kutnách

Použitý rukopis označený signaturou NK XXVI A 19, v němž je agenda obsažena, pochází z 1. poloviny 17. století. Součástí rukopisu jsou také jiné texty, má rozměry 16 x 9,8 cm²². Náleží Národní knihovně, je dostupný na

²² Václav Štefan Teplický: Agenda Správy a Posluhování Cýrkewního na Horách Kutnách, a další texty. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=request_document&docId=set031101set510&mode=&client=

www.manuscriptorium.com²³. Druhý rukopis obsahující toto dílo je rovněž uchovávan v Národní knihovně pod signaturou XVII G 26. Vznikl asi 1595-1597.²⁴

Autorem agendy je s vysokou pravděpodobností kněz melanchthonovské orientace,²⁵ působící v Kutné Hoře, Václav Štefan Teplický (1565-1621). Václav Štefan pocházel, jak je z jeho přídomku patrné, z Teplic. Vzdělával se na školách v několika českých městech, později na pražské univerzitě. Jistou dobu zastával pozici pomocného učitele v Kutné Hoře. Poté se odebral na studia do Witenbergu, kde se dočkal své ordinace. Vrátil se do Kutné Hory, kde působil jako kněz, školní inspektor a arciděkan. Po vydání Rudolfova majestátu zaujímal význačnou pozici v konzistoři podobojí. Byl také literárně činný.

Václav Štefan se při tvorbě své agendy nechal kromě Melanchthona inspirovat např. basilejským teologem Johannem Jacobem Grynaeem či heidelberským Danielem Tossanim. O křestním obřadu se zde pojednává v sekci věnované svátostem. Číslo folií jsou uvedeny podle Manuscriptoria.

Náčrt obsahu:

ff. 4v – 11v O služebnících

8r - 11v Ohlассowani těch k tomu mladssich Služebniku

11v – 59r O služebnosti Cýrkewni

12r – 59r O kázani slowa Božího

59r – 91r O posluhowani Swatosti Krystowych

59r O Krztu Swatem

59v Forma Služby krztu Swateho

62v Alia Formula

65v Při Křtu DěŤatka zle zplozeného

66v Při Křtu Mdlého Nemluwňatka kdy by chwile wolne nebylo

---

²³ XXVI A 19, Národní knihovna České republiky. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=set031101set510&client=

²⁴ HALAMA, Ota. Utravistické agendy k večeri Páně, in: Coena, s. 299.

²⁵ HREJSA, Česká reformace, s. 84.

68r O Wečeři Páně

91r - 111r O ginych Službach genž gsau pry oddawani k stawu Manželskemu:
    přý Nawsstěwowani nemocnych, a pohřbowani Těl mrtwych

91r Služba přý oddawáni k stawu Manželskemu

100r Služba przi nawsstěwowani nemocnych

107v Služba przi pohrzbowani Těl mrtwych

113r další část: Modlitby na Ewangelia a Episstoly Nedělni y Swátečni přes
    celý Rok

2.5. Tobiáš Závorka Lipenský: Pravidlo služebností církevních

Závorkovo dílo (dále také jako „Pravidlo“) vyšlo roku 1607. Tehdy byl autor děkanem v Doubravníku. Závorka se narodil roku 1553 v Lipníku nad Bečvou a zpočátku měl blízko k Jednotě bratrské. Vyučil se krejčím a odešel sbírat zkušenosti do Slezska, kde se dostal do těsného styku s lutherstvím. Později se stal lutherským knězem a působil v několika moravských sborech. Jeho posledním působištěm byl Doubravník, kde Závorka působil jako děkan a roku 1612 zde také zemřel.

Závorkovou snahou bylo zlepšit situaci, kdy shledával nedostatek liturgických knih v evangelickém prostředí; usiloval rovněž o čistotu bohoslužby. Záleželo mu na tom, aby se zachovaly staré a osvědčené prvky, ačkoli je bylo třeba očistit, aby se přidalo nové a vše aby odpovídalo domácím poměrům.

Kromě Pravidla byl Tobiáš Závorka Lipenský také redaktorem zpěvníku Zpívání pohřební a významného kancionálu Písně chval Božských.

Použitý tisk pochází z fondu Národní knihovny v Praze, má signaturu NK 54 A 49, je k dispozici na mikroflíši. Křest je pojednán ve třetím oddíle Pravidla, mezi církevními služebnostmi.

Náčrt obsahu:

list I-III A neyprwé v Adwent před Rorate

XIII Na Den Narozeni Pána nasseho Gežisse Krysta

XIX-XX Den swateho Sstěpána

XX-XXI Den swatého Yana ewangelisty

XXI-XXII Na den Mládiátek
 XXII Neděle před Nowým létem
 XXII-XXIII Den Obřezání Pána Gezu Krysta: Neb Den Nowého Léta
 XXIII-XXIII Neděle před třmi Králi
 XXIII-XXV Na den památky Tři Králůw
 XXV-XXVI O pokřtění Pána Krysta
 XXVI Neděle prwní po třech Králích
 XXXVII W Neděli Dewitnik
 XXXXI W Prwní středu v Postě
 LXXVII W Nedieli Kwětnau
 CXII W Zelený Čžtwrtek
 CXIII Den Welikého Pátku
 CXXV W Bilau Sobotu
 CXXVI Tuto se položi Pořádek a způsob Služby w kostele
 CXLIX Den Neyswětěgssího z mrtvých wstání Pána Gezu Krysta
 CLV Neděle Prwní po Welikénocy
 CLV O Slawném na Nebesa Wstaupenii Pána Gežisse Krysta
 CLXIX Den Soslání Ducha Swatého
 CLXXII W Ponděli Swatodussnii
 CLXXIII Na Den Blahoslawené a wssemohúcy Trogice Swaté, BOHA gedi-
 ného
 CCXXIII O Těle a Krwi Pána Gežiisse Krysta, BOHA A ČŽLOWĚKA pra-
 wého
 CCXXVII W Suché Dni
 CCXXIX Začínagii se Modlitby wsseliké, ke wssem časům a potřebnostem
 způsobené
 CCXXXVIII Druhý Dil Knihy této, W němž se obsahuje: Spráwa Služebnosti
 swatých, při Památkách Swatých Božiich
 CCL Na Den Památný Mistra Jana Husy
 CCLXVIII Spráwa a pořádek kterýž se zachowáwá při wwozowání w Cýr-
 kewní Služebnosti Mladého aneb Nowého Kněze

CCLXX Třetí Díl Knihy této: W němž se obsahuje: Správa: y o giných ws-
sech Služebnostech Cýrkewnich
CCLXX A neyprwé o Křtu, Swátosti prwnii: Yak gíí má posluhowáno býti
CCLXXI Forma Křtu
CCLXXIII Správa: Yak Ssestinedělky po Porodu do Kostela uvozowány
býwagi
CCLXXV Správa: Yak má slauženo býti nemocným
CCLXXVIII Správa o připrawowanii se ku požiiwáníí Těla a Krve Páně. A
swatém Rozhřýsseníí
CCLXXXIX Správa o Nessporu
CCXC Správa o swátých
CCXC Správa kterak Zenich s Newěstou oddáni býti magii
CCXCIII Sprawa: Kterak při Pohřbiích Těl Mrtwých chowáno se býti má
CCC Dokonána Kniha: Za čež...

2.6. Lukáš Pražský: Zprávy kněžské

Jedním ze spisů předního teologa Jednoty bratrské Lukáše Pražského (asi 1460-1528) jsou Zprávy kněžské. Lukášovými Zprávami kněžskými se již roku 1518 zabývala úzká rada Jednoty bratrské. Vydány tiskem byly však až roku 1527.²⁶

Spis obsahuje kromě jiného také dva pořádky pro křest dospělých a jeden pořádek pro křest dětí.

Vycházím zde z opisu Zpráv kněžských, který pořídil G. A. Skalský. Skalského přepis je přístupný ve formě rukopisu v knihovně ETF UK pod signaturou IJK 19729.

Neúplně jsou dva z těchto křestních formulářů přetištěny v MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty Bratrské*. Praha: Nákladem Jednoty Bratrské, 1923, s. 298-305.

---

²⁶ JUST, Jiří. Bratrské agendy k Večeři Páně, in: Coena, s. 40.

Náčrt obsahu Zpráv kněžských podle Skalského přepisu (čísla znamenají čísla stránek Skalského rukopisu):

- s. 2 Počíná se zpráva kněžská při službě úřadu kněžského a najprv výklad toho slova kněz.
- 3 Kolikerá jest práce knežstvie:
- 11 V čem záleží smysl viery písem svatých.
- 13 O první částce tajemstvie viery, v niěž gruntně záleží příčina všech skutkuo Krystových, ano známost viery o bohu, bohu i v boha, o synu božím...
- 15 Druhá částka smyslu viery čtenie zaviera kázáním oznamování...
- 16 Třetie částka tajnosti pravdy čtenie zaviera v sobě z milosti puhé zaslibenie i skutečné naplnění milosti boha otce danie syna svého...
- 18 Čtvrtá částka tajemstvie čtenie. Kázati zákon nový a smlúvu a posvěcenie...
- 20 Pátá částka tajemstvie čtenie jesti' skutečné plnenie zákona viery a úmluvy i posvěcenie...
- 24 Třetie skutek úřadu knežského.
- 28 Co soudu napomáhá spravedlivému.
- 30 Počíná se zpráva zpovědlničí.
- 95 Počíná se správa při padlých po přijaté milosti od úmluvy nového svědectví v hříchy neb v bludy.
- 99 Počíná se správa při hříšiech.
- 143 Správa stavuov.
- 156 O čtvrtém skutku úřadu knežského.
- 165 O službě úřadu knežského při svátostech.
- 181 Opět o témž jiná služba slova předcházející služebnost křtu.
- 206 Co jest křest.
- 238 Služba slovem k biřmování.
- 246 Služba posvátná k biřmování.
- 256 Při křtu dětí služba slovem.
- 262 Jiná předmluva k témuž.
- 264 O posvátné službě křtu dětinského.
- 271 O službě zřízené při dětech křtěných v jednotě...

- 271 O rozdíle při přijímání dětí obětovaných.
- 271 K druhému přijímání co potřebie.
- 274 O způsobu kmotruov.
- 309 Služba ku přijetí k obcování posvátnému.
- 357 O manželství.
- 364 O pokání služba slovem
- 404 Služba k posvatnému mazání nemocného.
- 421 Při smrti věrného.
- 422 Po smrti věrného.
- 424 Při pochovávání.
- 425 Skonávají se služby kněžské v slovu i v svátostech. Počíná se správa
a naučení stavuov, věkuov, řáduov, povah.
dále následují zápisy z různých sněmů a různá naučení

3. Tradice a naše agendy

Jelikož není účelem této práce podat obraz celého vývoje křestní liturgie od dob rané církve až po dobu, v níž byly vypracovány zde uvedené agendy, nezaobírám se prameny relevantními pro studium křestní praxe v období od počátku 2. poloviny 10. století, kdy vznikl Ordo Romanus L, po počátek poslední čtvrtiny 15. století, kdy můžeme datovat vznik studovaného rukopisu Agendy Pragensis, a to ani na našem území. Pro toto období neexistuje v našem prostředí dostatek svědků. Lze předpokládat, že značný význam by při takovém zkoumání měly některé německé agendy (např. mohučská či řezenská).

3.1. Struktura Ordo Romanus XI

Pondělí třetího týdne v postu:

Ohlášení skrutinií

Středa třetího týdne v postu:

zápis dětí a kmotrů

chlapani postaveni vpravo, dívky vlevo

poznačení dětí křížem na čele

vložení ruky

požehnání soli

vložení soli do úst dětí

odchod dětí z kostela

vstupní antifona (Ez 36,23)

modlitba

zavolání dětí a jejich rozestavení

modlitba

kmotři činí dětem znamení kříže na čele

akolyta označí děti křížem na čele

vložení ruky na děti a modlitba

znamení kříže u dívek

vložení ruky a modlitba nad dívkami
modlitba
kmotři dělají kříž
akolyta označí chlapce
vložení ruky a exorcismus
znamení kříže u dívek a modlitba
modlitba a znamení kříže učiněné kmotry
znamení kříže u chlapců
vložení ruky a exorcismus
stejně u dívek i exorcismus
modlitba a kříž udělaný kmotry
presbyter poznačí chlapce křížem
vztáhne nad ně ruku a modlí se
totéž u dívek
modlitba
znamení kříže od kmotrů
čtení z Ez 36,25-29
odpověď z Lv 26,9
odchod dětí
čtení z Mt 11,25-30
přinesení darů
modlitba kněze
čtení jmen kmotrů
čtení jmen katechumenů
eucharistie bez katechumenů
ohlášení dalších skrutinií

Sobota třetího týdne postu:

stejný postup jako v předchozím případě

Skrutinia ve čtvrtém týdnu postu:

nejprve stejný postup, až po znamení kříže

poté:
čtení z Iz 55,2-7, Kol 3,9, Ř 10,18
přinesení evangelií
čtení a uvedení do evangelií
recitace kréda řecky a latinsky
recitace modlitby Páně
odchod dětí
rodiče a kmotři přinesou dary
eucharistie bez dětí
ohlášení dalších skrutinií

První skrutinia v pátém týdnu postu:

stejně jako v prvních dvou případech

Druhá skrutinia v pátém týdnu postu:

stejný průběh

Skrutinia v šestém týdnu postu:

stejný průběh

Bílá sobota:

chlapci vpravo, dívky vlevo
znamení kříže na čele a vložení ruky, exorcismus
Effetha
vložení ruky a zpěv kréda
modlitba
odchod katechumenů
požehnání svíce
čtení
průvod k prameni
požehnání
posvěcení vody a lidu

křest

znamení kříže křížem

osušení

předání štóly, svrchního oděvu, křestního roucha a mincí

biřmování-modlitba, kříž na čele křížem

děti se účastní mše a eucharistie

3.2. Agenda Pragensis

3.2.1. Struktura

umístění dětí podle pohlaví

otázky na vůli ke křtu a na jméno

odřeknutí se Satana

exsuflace

znamení kříže na čele a na srdci

vložení ruky a modlitba

exorcismus soli

modlitba

vložení soli do úst

modlitba

modlitba nad chlapci

exorcismus

modlitba nad dívkami, exorcismus

modlitba nad chlapci, exorcismus

modlitba nad dívkami, exorcismus

exorcismus nad chlapci

exorcismus nad dívkami

modlitba nad obojím pohlavím

čtení z Matouše

vložení ruky na dítě

Krédo, Otčenáš

exorcismus

Effetha

vyznání víry (otázky)

pomazání olejem na srdci a na zádech a otázka na jméno

otázky na vůli ke křtu a na jméno

trojí ponoření a trojiční formule

modlitba

pomazání křížmem na čele

předání oděvu

předání svíce

modlitba

modlitba

3.2.2. Rozbor

Rubrika křtu začíná slovy *Incipit ordo ad cathesandos pueros*. Zajímavé je použití výrazu „*cathesandos*“, ačkoli se jedná o křest bez předchozího katechumenátu. Tuto okolnost je zřejmě možné vysvětlit posunem praxe od *Ordo Romanus XI* k *Ordo Romanus L*, tedy zredukováním počtu skrutinií a prováděním katecheze až při samotném obřadu křtu.

Křtenci mají být umístěni dle pohlaví - chlapci v pravé ruce kmotrově a dívky v ruce levé. Toto rozestavení podle pohlaví má dobrou oporu v *Ordo Romanus XI*.

Obřad je zahájen otázkami kněze, zjišťujícími vůli ke křtu a jméno křtence. Následuje odřeknutí se Satana a všech jeho skutků. Zřeknutí se ďábla je prvek starobylého původu, avšak v *Ordo Romanus XI* není obsažen.

Poté kněz dechl na tvář křtencovu. Smyslem tohoto úkonu (tzv. *exsufflance*) bylo darování Ducha svatého a vyhnání Satana. Toto dechnutí na tvář křtence nacházíme již v Apoštolské tradici, v dalších staletích se však patrně vytratilo. Podle líčení zaznamenaného v Apoštolské tradici byl tento úkon následován znamením kříže na čele, nose a uších katechumena, zde však kněz činí znamení kříže na čele a na prsou.

Následně kněz vložil ruce na dítě a pronesl modlitbu. Po modlitbě byl prováděn *exorcismus soli* a po něm se konala modlitba za požehnání soli. Tento ob-

řad byl zřejmě mladšího původu, neboť je uváděn teprve v Gelasiánském sakramentáři; exorcismus i požehnání byly v tomto prameni však spojeny v jednu modlitbu. Potom kněz dal sůl dítěti do úst. Následují stejné modlitby a exorcismus jako v Gelasiánském sakramentáři.

Poté bylo na řadě čtení z Nového zákona, z Matoušova evangelia 19,13-15. Na konci čtení měl kněz vložit ruku na hlavu křtěnce a říci Krédo a modlitbu Páně. Po další modlitbě následuje obřad Effetha, při němž se kněz dotkl nosu a uší křtěnce směsí slin a hlíny ve tvaru kříže. Také tento úkon je uveden v Gelasiánském sakramentáři i v Ordo Romanus XI, avšak pouze za použití sliny. Jedná se o akt inspirovaný příběhem z Markova evangelia:

„Tu k němu přivedou člověka hluchého a špatně mluvícího a prosí ho, aby na něj vložil ruku. Vzal ho stranou od zástupu, vložil prsty do jeho uší, dotkl se slinou jeho jazyka, vzhlédl k nebi, povzdechl a řekl: "Effatha", což znamená `otevři se! ´ I otevřel se mu sluch, uvolnilo se pouto jeho jazyka a mluvil správně.“²⁷

Dalším aktem bylo vyznání víry. Skládalo se ze tří otázek sledujících obsah Apoštolského vyznání, ovšem se zkráceným christologickým článkem: „Credis et in ihesum cristum filium eius unicum dominum nostrum natum et passum.“²⁸ Takový způsob vyznání víry při křtu je rovněž starobylým prvkem, s podobnou formou vyznání se můžeme setkat již v Apoštolské tradici.

Poté se kněz znovu zeptal na jméno dítěte a následovalo pomázání (svatým) olejem ve tvaru kříže na hrudi a na zádech. Mazání křtěnců olejem nalezneme již v díle Otázky a odpovědi věřícím, které se připisuje Justinovi Martyrovi. V Gelasiánském sakramentáři se mazání olejem objevuje na Bílou sobotu ráno, kdy byli křtěnci rovněž pomazáni na hrudi a mezi lopatkami a zříkali se přitom Satana; po křtu byli pomazáni biskupem křížmem na hlavě a na čele.

Opět se objevují otázky na vůli ke křtu a na jméno křtěnce. Následuje trojí ponoření do vody doprovázené trojiční formulí, nejedná se tedy jen o polití či pokropení hlavy. Následovala modlitba za seslání Ducha svatého a jeho sedmi darů. Po modlitbě došlo k pomazání křížmem na čele a potom ke vložení bí-

---

²⁷ Mk 7,32-35.

²⁸ Agenda Pragensis, f. 30r.

lého oděvu na hlavu křtěnce a k předání svíce. Oděni neofyta do bílého oděvu má svoji oporu v dřívějších zvyklostech, avšak předání hořící svíce je novějším prvkem, zavedeným v 11. století.²⁹ Na konci obřadu se ještě kněz modlil dvě modlitby.

3.2.3. Křest nemocného dítěte

Obřad probíhal výše popsaným způsobem až po vložení soli do úst křtěnce. Poté následovala modlitba za uzdravení dítěte a dále Krédo, modlitba Otčenáš a exorcismus. Zbytek liturgie měl proběhnout běžným způsobem.

3.3. Křížovníci XVIII G 21

3.3.1. Struktura

před kostelem

postavení chlapců vpravo a dívek vlevo
otázky na vůli ke křtu a na jméno
odřeknutí se ďábla
exsuflace
znamení kříže na čele a na srdci
modlitba s rukama vloženýma na hlavu dítěte
vložení soli do úst
modlitba nad obojím pohlavím
modlitba nad chlapci, exorcismus
modlitba nad dívkami, exorcismus
modlitba nad chlapci
modlitba nad dívkami
exorcismus nad chlapci, exorcismus
modlitba nad dívkami, exorcismus
exorcismus nad chlapci, exorcismus
exorcismus nad dívkami, exorcismus
modlitba nad chlapci

---

²⁹ MARTIMORT, *The Church at Prayer*, s. 69.

evangelium podle Matouše 19, 13-15 (při čtení vkládá kněz ruce na dítě)

kmotrové se modlí Otčenáš, Zdrávas, Krédo

kněz vstupuje do kostela a modlí se Otčenáš, nebo Krédo

v kostele

exorcismus

Effetha

předání štóly kmotrovi

jméno dítěte

pomazání olejem na srdci a na zádech ve tvaru kříže

vyznání víry (otázky)

otázky na vůli ke křtu a na jméno

trojí ponoření ve jménu Trojice

modlitba

uvedení jména

pomazání křížmem na čele

vlžení bílého šatu na hlavu

svíce

možnost eucharistie

3.3.2. Rozbor

Liturgický pořádek této agendy je velice podobný pořádku Agendy Pragensis. Ačkoli se s největší pravděpodobností jedná o obřad utrakvistický, nelišil se příliš od ritu římskokatolického. Také zde se považuje za výhradní formu křtu křest dětí. Jak už jsme mohli vidět u předchozí agendy, ani zde se nehovoří o skrutiniích a katechumenátu, ačkoli Ordo Romanus XI předpisoval skrutinia a katechumenát i v případě malých dětí. Celý obřad se transformoval do jednorázové události a byl tedy zjednodušen a zkrácen. Narozdíl od nejstarších dob tedy zmizelo období přípravy k přijetí křtu, pokání, učení a předávání kréda a modlitby Páně atd.

Shodné s Ordo Romanus XI i s Agendou Pragensis je umístění chlapců vpravo a dívek vlevo. Novým prvkem z hlediska podoby se staršími rity jsou i zde

otázky na vůli ke křtu a na jméno křtěného dítěte – snad by se mohlo jednat o jakési nahrazení zápisu do katechumenátu. Zachováno je zřeknutí se Satana, všech jeho skutků a jeho pýchy, opět ve formě tří otázek. V Agendě Pragensis je tato část obřadu zkrácena o odřeknutí se ďáblovy pýchy. Jako v předchozí agendě je na stejném místě prováděna exsuflace. Poněkud se však odlišují slova, jimiž je tento úkon doprovázen, resp. v Agendě Pragensis jsou některá slova přidána. V Agendě Pragensis je pořadí slov takovéto: „Accipe spiritum sanctum. Exi sathanas redde honorem deo vivo et vero redde honorem Ihesu Christo filio eius et spiritui sancto. Recede diabole ab hac ymagine dei increpatus ab eo et da locum spiritui sancto.“³⁰ Křižovníci uvádějí tato slova: „Przijmii ducha swateho Odstupiž diable od tohoto obrazu božieho jsa zahnan a zapuzen od nieho dayž miesto duchu Swatemu utiessiteli nassemu.“³¹

Na stejném místě je v obou českých agendách také činěno znamení kříže na čele a na prsou křtěnce. Znamení kříže na čele zde činí kněz, v Ordo Romanus XI je činili i akolyti (se kterými se zde již nepočítá) a kmotrové. Avšak první znamení kříže na čele v celém běhu skrutinií činil presbyter a to rovněž před obřadem soli, jak je tomu zde i v Agendě Pragensis. Znamení kříže na srdci je však oproti Ordo Romanus XI novinkou, stejně jako doprovodná slova a následující modlitba, avšak vložení ruky na křtěné dítě novinkou není, také v Ordo Romanus následovalo toto gesto po znamení kříže. Podle všech tří agend (a stejně tak i podle Gelasiánského sakramentáře) se kněz s vloženýma rukama modlil modlitbu Všemohoucí věčný Bůh, Otec našeho Pána Ježíše Krista.

Stejně jako v Ordo Romanus i v Agendě Pragensis je tedy i zde předepsán obřad požehnání a vložení soli do úst křtěnce, avšak je prováděn bez exorcismu soli. V Agendě Pragensis je pořadí úkonů toto: exorcismus, modlitba *Benedic omnipotens deus*, vložení soli do úst, požehnání („Accipe salem sapientie propitiatus tibi in vitam eternam Pax tecum et cum“³²) a modlitba *Deus patrum nostrorum*. Křižovníci mají toto pořadí: Vložení soli do úst, požehnání („Przigmi suol k mudrosti att se nad tebu pan buoh smiluge k žiwotu wieczne-

---

³⁰ Agenda Pragensis, f. 27r.

³¹ Křižovníci, ff. 10r-10v.

³² Agenda Pragensis, f. 28r.

mu amen pokog s stebu y zduchem twym³³), modlitba Bože otczuow našich. V Křížovnicích byla tedy oproti Agendě Pragensis vypuštěna kromě exorcismu soli také modlitba *Benedic omnipotens deus*, která byla pronášena mezi exorcismem a podáním soli křtěnci. *Ordo Romanus XI* uvádí krátký obřad v tomto pořadí: požehnání (očistění) soli a její vložení do úst křtěnce se slovy: „Přijmi, člověče, sůl moudrosti jako znamení smírné oběti k věčnému životu.“³⁴ Ale poté nenásledovala modlitba, nýbrž odchod katechumenů z chrámu.

Jak je vidět, smysl obřadu soli je v těchto třech agendách shodný – má poukazovat k věčnému životu, sůl je symbolem moudrosti. Pokud vezmeme v úvahu také Gelasiánský sakramentář, zjistíme, že uvádí tento postup: požehnání (očistění) soli, podání soli do úst se slovy: „N., přijmi sůl moudrosti, jako znamení smírné oběti k věčnému životu,“³⁵ modlitba Bože našich otců. Intence úkonu je tedy stejná jako v pozdějších agendách. Požehnání (*exorcismus*) soli v Gelasiánském sakramentáři je velice podobné exorcismu v Agendě Pragensis.

Gelasiánský sakramentář:

„Očišťuji tě od zlého, stvořená soli, ve jménu Boha Otce, Všemohoucího, a v lásce našeho Pána Ježíše Krista, a v moci svatého Ducha. Očišťuji tě od zlého skrze Boha živého a skrze Boha pravého, který tě stvořil, abys byla ochranou lidského pokolení, a přikázal ti, abys byla posvěcena jeho služebníky pro ty, kdo přicházejí k víře. A proto tě prosíme, Pane, náš Bože, aby ve jménu Trojice tato stvořená sůl byla zachraňující svátostí, která odežene nepřítel: posvět' ji, Pane, a požehnej ji, aby zůstala jako dokonalý lék v útrobach všech, kdo ji polknou, ve jménu našeho Pána Ježíše Krista, který přijde soudit ohněm živé a mrtvé a tento svět.“³⁶

Agenda Pragensis:

„Exorciso te creatura salis in nomine dei patris omnipotentis. et in caritate domini nostri ihesu+ cristi et in virtute spiritus+ sancti Exorciso te per deum vi+vum per deum ve+rum per deum sa+neum qui te ad tutelam humani genesis procreavit et populo venienti ad cre-

---

³³ Křížovnici, f. 12v.

³⁴ *Ordo Romanus XI*, in: Liturgika [DVD], odst. 5 a 6.

³⁵ Gelasiánský sakramentář (Rituál křtu), in: Liturgika [DVD], odst. 23.

³⁶ *Ibid.*, odst. 22.

dulitatem per servos suos consecrari precepit ut in nomine trinitatis efficiaris salutare sacramentum ad effugandum inimicum. Per eum Qui venit.“³⁷

Modlitby a exorcismy, jež se společně vyskytují v těchto třech ritech (Pragensis, Křižovníci, Gelasiánský sakramentář), se ve značné míře doslovně shodují. Všechny následující modlitby a exorcismy, pronášené střídavě nad chlapci a nad dívkami, byly v obou českých pořádcích zakončeny tímto refrémem (v Agendě Pragensis samozřejmě v latinském znění):

„Protož zlorzecženy diable poznag odsuzeni swe a day pocztiwost bohu žiwemu a prawemu day pocztiwost gezu Krystu synu gehu milemu y utiessiteli duchu swatemu a odstúp od tohoto služebnika božieho n a nebo odteto služebnicze božii n nebo gehu buoh a pan nass gežiss Krystus k swemu k swatemu požehnani a k studniczy krztu swateho z sweho daru racžil gest powolati.“³⁸

V tuto chvíli kněz poznamenal katechumena na čele křížem a řekl: „Skrze toto znameni swateho krziže kterež wzkladam na czelo gehu ty zlorzecženy diable nikda nesmieг posskwrniti skrze Krysta pana nasseho amen.“³⁹ Takový postup má základ již v Gelasiánském sakramentáři, ale v Ordo Romanus XI je refrén vynechán. Jisté rozdíly mezi oběma agendami se vyskytují na konci této řady modliteb a exorcismů:

Křižovníci – exorcismus nad chlapci:

„Zaklinam tie necžisty dusse we gmeno otcze + y syna + y ducha swateho + aby wysseł a odstúpil od tohoto služebnika božieho n on zagiste tobie przikazuge zlorzecženy zatraczenče kteryzto slepemu narozenemu ocžii otewrzel gest kteryzto nohami swymi swrchu po morzi chodil gest a petrowi tonucziemu prawicze gest podal gežiss Krystus pan nass.“⁴⁰

---

³⁷ Agenda Pragensis, ff. 27v-28r.

³⁸ Křižovníci, ff. 14r-14v.

³⁹ Ibid., f. 14v.

⁴⁰ Ibid., ff. 17v-18r.

A poté nad dívkami:

„Zaklinam tie neczisty dusse skrze otce + y syna + y ducha swateho + aby wysssel a odstupil od této služebnicze božii n on zagiste przikazuge tobie zlorzecżeny zatraczencze kteryżto narozenemu slepemu ocżii otewrzel gest a čztwrteho dne lazara zhrobu mrtweho wskrziesyl gest geżiss Krystus pan nass.“⁴¹

Agenda Pragensis - exorcismus nad chlapci:

„Exorciso te immune spiritus per patrem et filius et spiritum sanctum ut exeas et recedas ab hoc famulo dei .n. Ipse enim tibi imperat maledicte damnate atque damnande qui ceco nato oculos apperuit et quadriduanum lazarus de monumento suscitavit Qui tecum vivit et regnat deus. per“⁴²

a nad dívkami:

„Exorciso te immune spiritus. In nomine pa+tris et fi+lii et spiritus san+cti ut exeas et recedas ab hac famula dei .n. Ipse enim tibi imperat maledicte damnate atque damnande qui pedibus suis super mare ambulavit et petro mergenti dextram porrexit.“⁴³ Qui te“.

Křížovníci tedy v obou případech mají zmínku o uzdravení slepého od narození, u chlapců pak uvádí Ježíšovu chůzi po vodě a záchranu Petra před utonutím. U dívek je zmínka o vzkříšení Lazara. Agenda Pragensis má nad chlapci zmínku o uzdravení slepého od narození a o vzkříšení Lazara, kdežto u dívek se zmiňuje o Ježíšově chůzi po vodě a záchraně Petra. Můžeme srovnat tyto texty se starší verzí, která je obsažena v Gelasiánském sakramentáři:

Nad muži:

„Vyháním tě, nečistý duchu, ve jménu Otce i Syna i svatého Ducha, odejdi pryč a vzdal se od těchto služebníků Božích. Neboť ti to, ty proklatý, ty zavržený, přikazuje sám ten, který kráčel po moři a vztáhl pravici po Petrovi, když se topil.“⁴⁴

---

⁴¹ Ibid., ff. 18r-18v.

⁴² Agenda Pragensis, f. 29r.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Gelasiánský sakramentář (Rituál křtu), in: Liturgika [DVD], odst. 30.

Nad ženami:

„Vyháním tě, nečistý duchu, skrze Otce i Syna i svatého Ducha, odejdi pryč a vzdal se od těchto služebníků Božích. Neboť ti to, ty prokletý, ty zavržený, přikazuje sám ten, který otevřel oči člověku od narození slepému a čtvrtého dne vyvedl Lazara z hrobu.“⁴⁵

Exorcismus nad muži z Gelasiánského sakramentáře je tedy obsahově shodný s exorcismem nad dívkami z Agendy Pragensis a exorcismus nad dívkami z Gelasiánského sakramentáře je shodný s exorcismem nad ženami v Křižovnicích a rovněž s exorcismem nad chlapci v Agendě Pragensis.

Srovnání sledu vybraných modliteb a exorcismů

Gel. sakramentář	Ordo Romanus XI	Agenda Pragensis	Křižovnici
Bože Abraháma	Bože Abrahámův	Deus abraham	Bože abrahamuow
Bože nebes, Bože země	Bože nebes, Bože země	Deus celi deus terre	Bože nebe bože zemie
Slyš, prokletý Satane	Naslouchej, prokletý Satane	Audi maledicte sathanas	Slysslepemus zlorzecz- ženy ssathanassi
Bože Abraháma, Bože Izáka	Bůh Abrahámův, Bůh Izákův	Deus abraham deus ysaac	Bože abrahamuow bože ysakuow
Vyháním tě, nečistý duchu	Vyháním tě, zlý duchu	Exorciso te immune spiritus	Zaklinam tie necžisty dusse
Vyháním tě, nečistý duchu	Vyháním tě, zlý duchu	Exorciso te immune spiritus	Zaklinam tie necžisty dusse
Pane, svatý Otče, věčný Bože světla a pravdy	Hospodine, svatý Otče, věčný Bože světla a pravdy. Hospodine, svatý Otče, věčný Bože světla a pravdy	Eternam ac iustissimam pietatem tuam	Wieczne a naysprawedlwiegssi dobroty twe

⁴⁵ Ibid., odst. 31.

Při modlitbě *Eternam ac iustissimam pietatem tuam* chybí v Agendě Pragensis závěrečná doxologie.

Stejně jako v Agendě Pragensis je také v tomto křestním pořádku předepsáno krátké čtení z Matoušova evangelia 19,13-15, což v dřívějších ritech nemělo paralelu. V Ordo Romanus XI je během prvního skrutinia předepsán text z Matouše 11,25-30, kde se rovněž mluví o maličkých, avšak nejedná se o obdobu textu uvedeného v obou agendách, a navíc se v Ordo Romanus XI tento biblický úsek čte až poté, kdy jsou katechumeni posláni pryč z chrámu. Shodné s Agendou Pragensis je to, že se v Křižovnicích jedná pouze o jedno čtení, což je zřejmě důsledek zrušení předkřestní přípravy, během níž bylo možno zařadit větší počet čtení z Písma. Na konci čtení vkládal kněz ruce na hlavu dítěte.

S postupující praxí křtu novorozenců se zvětšila úloha kmotrů – zastupovali děti, které samozřejmě ještě nebyly schopny potřebných úkonů a porozumění otázkám, odpovídali za ně na otázky atd. Zde měli kmotrové pokleknout a modlit se Zdrávas Maria, Otče náš a vyznávat Krédo.

Dosavadní část obřadu se odehrávala před kostelem a teprve v této chvíli proběhl vstup do kostela – to by bylo podobné např. vstupu do baptisteria, nebo do jisté míry procesí z kostela k prameni na Bílou sobotu, jak je to uvedeno v Ordo Romanus XI. Avšak zatímco v Ordo Romanus XI se během procesí k prameni zpívaly litanie, zde se kněz modlí modlitbu Páně, nebo Krédo. Agenda Pragensis rozdělení liturgie na část přede dveřmi a na část uvnitř chrámu nezmiňuje, můžeme se ale domnívat, že se jednalo o zvyk, který nebylo třeba v agendě výslovně uvádět. Nelze však ani vyloučit možnost, že Agenda Pragensis s touto praxí opravdu nepočítala.

Následoval další exorcismus *Netagiž se tebe ssathanassi*, jenž se v Gelasiánském sakramentáři konal na Bílou sobotu ráno (v Křižovnicích se však neuvádí vložení ruky na čelo jako v Gelasiánském sakramentáři) a obřad *Effetha*, což je stejný postup jako v Gelasiánském sakramentáři, kde ovšem nebylo třeba vyrobit bláto jako zde, stačilo se dotknout slinou nosních dírek a uší. Zde se kněz dotýká prstem nejprve pravého ucha, pak nosu a nakonec levého ucha. Gelasiánský sakramentář: „*Effeta, to jest, otevři se, této libé vůni.*“

Avšak ty, ďáble, se dej na útěk, neboť soud Boží se přiblížil.⁴⁶ Ordo Romanus XI: „Když se tak stane, presbyter se dotkne nosních dírek a uší každého z nich svou slinou a každému řekne do ucha: Effeta, to jest, otevři se libé vůni, a zbývající.“⁴⁷ Zde: „Effeta genž se wykłada otewrzete se ussii twe k slysseni przikazani božiech k wonii sladkosti a k żywotu wiecznemu amen ale ty diable zahnan bud przibližit se zagiste saud božii.“⁴⁸ Agenda Pragensis: „Effeta quod est adaperire in odorem suavitatis. Tu autem effugare diabole apropinquabit enim regnum dei.“⁴⁹ Křižovníci tedy mají poněkud rozšířenou formu Agenda Pragensis zase místo Božího soudu uvádí „regnum dei“.

Dalším úkonem je předání štóly kmotrovi, což mělo symbolizovat vstup křtěnce do Božího království. Předání štóly, jež máme doloženo již v Křestních homiliích Theodora z Mopsuestie, následuje v Ordo Romanus XI až po vykonání křtu a předává ji biskup spolu s dalšími atributy, v Agendě Pragensis však není obsaženo vůbec. Gelasiánský sakramentář předpisuje po obřadu Effetha pomazání olejem, spojené se zřikáním se Satana.

Znovu následuje neobvyklá otázka na jméno dítěte a po ní pomazání olejem („oleo sacro“) ve tvaru kříže palcem na srdci a na zádech. Pomazání před křtem se vyskytlo jen v některých starších ritech. V Agendě Pragensis se pomazání konalo až po vyznání víry. V obou domácích agendách se při této příležitosti používá termín „olej spasení.“ Zde je trochu kratší znění: „Ya tie mažu olegem spaseni wKrystu gežissi panu nassem na prsech y mezy pleczoma k żywotu wiecznemu pokog s stebu y zduchem twym amen.“⁵⁰ Agenda Pragensis: „Ego te linio .n. oleo salutis in cristo ihesu domino nostro.“⁵¹

Poté klade kněz kmotrovi, jenž má dítě v náručí, tři otázky podle struktury Kréda, avšak i zde se vyskytuje jakási zkrácená verze Apostolika (kratší druhý článek), a opět se táže na vůli ke křtu a na jméno křtěnce. Následuje samotný křest provedený trojím ponořením křtěnce do vody ve jméno Trojice, po křtu se kněz modlil. V Gelasiánském sakramentáři se ukládá také křest ponořením,

---

⁴⁶ Gelasiánský sakramentář (Rituál křtu), in: Liturgika [DVD], odst. 71.

⁴⁷ Ordo Romanus XI, in: Liturgika [DVD], odst. 85.

⁴⁸ Křižovníci, f. 22r.

⁴⁹ Agenda Pragensis, f. 30r.

⁵⁰ Křižovníci, f. 23r.

⁵¹ Agenda Pragensis, f. 30r.

v Ordo Romanus XI není jasné, zda se křtí ponořením či politím, pomazání křížem na hlavě má místo rovněž po vykonání křtu, znamená kříže činí kněz.

Po křtu byla znovu položena otázka na jméno křtěného a konalo se pomazání křížem („crismate“) ve tvaru kříže na čele. V Agendě Pragensis se pomazání křížem konalo také po křtu a modlitbě, ale kněz se již netázal na jméno dítěte. Gelasiánský sakramentář má pomazání křížem na čele rovněž po křtu, avšak je v kompetenci biskupa.

Tak jako v Agendě Pragensis dále následuje vložení čistého oděvu na hlavu čerstvě pokřtěného dítěte jakožto symbol neposkvrněného vedení života a podání svíce do jeho pravé ruky na znamení zachování křtu a Božích nařízení a věčného života.

Poté mohlo následovat („si locus fuerit“) přijímání, bylo však nepovinné, neuzívalo se již vody, mléka, medu jako tomu bývalo v dřívějších liturgiích. Vysluhování této svátosti dětem po křtu tedy představovalo v prostředí české reformace výraznou změnu v dosavadních zvyklostech a návrat k dřívější praxi, která je dosvědčena již ve 3. století.⁵² Také v Ordo Romanus XI byla eucharistie po vykonání křtu běžnou součástí obřadu.

Kněz se neprve zeptal kmotrů na vůli přijímat tělo Páně a poté je podal dítěti a dodal: „Tielo pana nasseho geżisse Krysta prospiewag tobie na odpusstieni hrziechuom a k żiwotu wiecznemu amen.“⁵³ Stejný postup se opakoval při podávání vína, samozřejmě při záměně slov „tělo“ a „krev“. Po přijímání ještě vyprošoval kněz dítěti požehnání.

3.3.3. Křest nemocného dítěte

Co se týče křtu nemocného dítěte, je zde uvedena pouze modlitba za jeho uzdravení, jež je zpočátku dosti podobná modlitbě pronášené při obdobné příležitosti v Agendě Pragensis, avšak je oproti ní kratší.

---

⁵² WAINWRIGHT, WESTERFIELD TUCKER, *The Oxford history*, s. 42.

⁵³ Křížovníci, ff. 25v-26r.

Srovnání struktur Agendy Pragensis a NK Křižovníci XVIII G 21 (podle chronologického hlediska)

Agenda Pragensis	NK Křižovníci XVIII G 21
<p>Postavení dětí – chlapci vpravo, dívky vlevo Otázky na vůli ke křtu a na jméno Odřeknutí se Satana Exsuflace Znamení kříže na čele a na prsou Vložení rukou a modlitba Omnipotens sempiterne deus Exorcismus soli Modlitba Benedic omnipotens deus hanc creaturam salis Vložení soli do úst Modlitba Deus patrum nostrorum Modlitba nad chlapci Deus abraham Exorcismus nad dívkami i chlapci Modlitba nad dívkami Deus celi deus terre, exorcismus modlitba nad chlapci, exorcismus Modlitba nad dívkami Deus abraham, exorcismus Exorcismus nad chlapci Exorcismus nad dívkami Modlitba nad obojím pohlavím Eternam ac iustissimam pietatem tuam Čtení z Matoušova ev., vložení ruky na hlavu křtěnce, Krédo, modlitba Páně</p>	<p>Před kostelem Postavení dětí – chlapci vpravo, dívky vlevo Otázky na vůli ke křtu a na jméno Odřeknutí se Satana Exsuflace Znamení kříže na čele a na prsou Vložení rukou a modlitba Wsse mohuczy swaty bože</p> <p>Vložení soli do úst Modlitba Bože otczuow našich Modlitba nad chlapci Bože abrahamuow, exorcismus Modlitba nad dívkami Bože nebe bože zemie, exorcismus Exorcismus nad chlapci, exorcismus Modlitba nad dívkami Bože abrahamuow, exorcismus Exorcismus nad chlapci, exorcismus Exorcismus nad dívkami, exorcismus Modlitba nad chlapci Wiecżne a naysprawedlwiegssi dobroty twe Čtení z Matoušova ev. Vložení rukou na dítě, kmotrové klekají, modlí se modlitbu Páně, Zdrávas, Krédo Přesun do kostela, kněz se modlí Otče náš, nebo Krédo</p>
<p>Exorcismus Effetha</p>	<p>V kostele Exorcismus Effetha</p>

<p>Vyznání víry (otázky) Pomazání olejem na srdci a na zádech a otázka na jméno</p> <p>Otázky na vůli ke křtu a na jméno Trojí ponoření a trojiční formule Modlitba Omnipotens sempiterne deus</p> <p>Pomazání křížmem na čele Položení oděvu na hlavu Předání svíce Modlitba Omnipotens sempiterne deus Modlitba Omnipotens sempiterne deus</p>	<p>Předání štóly kmotrovi Otázka na jméno Pomazání olejem na srdci a na zádech</p> <p>Vyznání víry (otázky) Otázky na vůli ke křtu a na jméno Trojí ponoření a trojiční formule Modlitba buoh otecz wssemohuczy Zveřejnění jména Pomazání křížmem na čele Položení oděvu na hlavu Předání svíce Možnost vysluhování večeře Páně: Otázka na vůli k přijetí těla Kristova Podání těla Kristova dítěti Otázka na vůli k přijetí krve Kristovy Podání krve Kristovy dítěti Modlitba Zadagmež a prosmež</p>
---	---

3.4. Reforma křtu Martina Luthera

3.4.1. Struktura 1. Taufbüchlein⁵⁴

před kostelem

exsuflace

kříž na čele a na hrudi

modlitby exorcismu

vložení soli

modlitba potopy

exorcismus

modlitba za osvětlení

oslovení (pozdravení)

Evangelium

⁵⁴ SENN, Christian liturgy, s. 290.

modlitba Páně a vložení rukou
Effetha

u pramene

průvod k prameni
zřeknutí se Satana
vyznání víry (otázky)
pomazání na hrudi
ponoření, Trojiční formule
pomazání na čele ve tvaru kříže
pozdrav pokoje
předání roucha
předání svíce

3.4.2. Struktura 2. Taufbüchlein⁵⁵

před kostelem

exorcismus
znamení kříže
modlitba o požehnání křtu
modlitba potopy
exorcismus
evangelium
modlitba Páně a vložení rukou

u pramene

průvod k prameni
zřeknutí se Satana
vyznání víry
ponoření a Trojiční formule
předání roucha
modlitba

---

⁵⁵ Ibid., s. 291.

3.5. Agenda česká

3.5.1. Struktura

rozhovor kněze s kmotry
promluva
evangelium
promluva (mohla být vynechána)
modlitba
modlitba
exorcismus (nepovinný)
modlitba Páně
požehnání
otázky a vyznání víry
křest
vložení rukou na dítě a modlitba
napomenutí (nepovinné)

3.5.2. Rozbor

Obřad je do značné míry odlišný od Lutherovy druhé úpravy křestní liturgie. Není zde tolik liturgických úkonů jako ve starších agendách, ale i např. u soudobých Křižovníků, což lze jistě vysvětlit lutheránskou snahou o zjednodušení obřadů, zato se dostává velký prostor napomenutím a kázáním, což zde zřejmě jistým způsobem nahrazuje, i když snad neúmyslně, to co se ve starých dobách odehrávalo během katechumenátu. Ani kázání či napomenutí není uvedeno v Lutherově reformě. Novinkou oproti staré praxi je v této době možnost upravit obřad, pokud si to žádá zdravotní stav křtěného dítěte, podobnou možnost nabídla i Agenda Pragensis.

Křest se oproti starším zvykům koná celý v kostele, ačkoli i v obou Lutherových Taufbüchlein je první část obřadu situována před vchod do chrámu. Úlohu zástupců dítěte také zde hrají kmotrové. Na počátku je potřeba uvést jméno křtěnce, narozdíl od Křižovníků a Agendy Pragensis se jméno uvádí pouze jednou během celého obřadu. Netradičním prvkem je otázka, zda již nebylo dítě dříve pokřtěno. Následuje promluva kněze, v níž se např. praví, že Kristus

rozkázal, aby k němu přišly děti a zaslíbil jim Boží království, jak se o tom vypravuje v následujícím biblickém textu.

Shoda s Lutherovými pořádky nastává při volbě tohoto novozákonního čtení, které i zde pochází z Markova evangelia 10,13-16. Jistou zajímavostí je, že zde, stejně jako v Lutherových formulářích, není čten text z Matouše, tak jako v předchozích dvou agendách, ale z evangelia Markova, ačkoli se jedná o paralelní texty. Avšak oba texty měly dostatečnou oporu pro své užívání, jejich první výskyt při křestním obřadu byl zaznamenán již o několik staletí dříve.⁵⁶ Po přečtení biblického oddílu mohl kněz tento text vyložit, nebo mohl proslovit další napomenutí. Poté měla být proslovena modlitba, následována ještě modlitbou potopy, jež je převzata z Lutherovy revize.

Změnou ve srovnání s Křižovníky a Agendou Pragensis i se staršími prameny je rovněž omezení počtu exorcismů. Zde se uvádí pouze jeden krátký exorcismus, jenž ještě může být vynechán. Je to posun směrem k Lutherovu vzoru, avšak i reformátor uváděl v 2. Taufbüchlein dva exorcismy. Zde uvedený exorcismus je téměř doslova shodný s Lutherovým druhým exorcismem, a ačkoli není zcela shodný se žádným z exorcismů v předchozích domácích agendách, je velice podoben některým jejich počátkům.

Křižovníci - exorcismus nad chlapci:

„Zaklinam tie neczisty dusse we gmeno otcze + y syna + y ducha swateho + aby wysssel a odstupil od tohoto služebnika bozieho n on zagiste tobie przikazuge zlorzeczeny zatraczen- cze kteryzto slepemu narozenemu oczii otewrzel gest kteryzto nohami swymi swrchu po morzi chodil gest a petrowi tonucziesmu prawicze gest podal geżiss Krystus pan nass.“⁵⁷

Agenda česká:

„A protož prikazugi tobě ty nečistý Dusse we gménu Boha Otce, y Syna y Ducha Swa- tého, aby wysssel a odssel od tohoto (této) Služebnýka Božýho (Služebnicy Božý) a Pána nasseho Gežýsse Krysta N. Amen.“⁵⁸

---

⁵⁶ BRAUER, PRECHT, Lutheran worship, s. 271.

⁵⁷ Křižovníci, ff. 17v-18r.

⁵⁸ Agenda česká, s. 121.

Luther: „Ich beschwere dich, du unreyner geyst, bei dem namen des vaters + und des sons + und des heyligen geists +, das du aus sarest und weichest von disem diener Jhesu Christi .N. Amen.“⁵⁹

Po exorcismu, pokud tedy nebyl vypuštěn, následovala modlitba Páně, při níž měli modlitebníci klečat. Jak v Agendě Pragensis, tak také v Křižovnicích se této základní křesťanské modlitbě dostává prostoru, a to rovněž ještě před vykonáním křtu. Je to tedy posun od dřívějších zvyklostí, jak je máme zaznamenány v Gelasiánském sakramentáři či v Ordo Romanus XI, kde je tato modlitba vyučována a předávána katechumenům během předkřestní přípravy.

Následovalo vložení ruky na křtěnce a požehnání „Pán ostřýhayž wgitý twého y wygitý twého od nyněgssý chwýle až na wěky Amen.“⁶⁰ jež se objevuje v Křižovnicích jako součást požehnání uzavírajícího obřad předání štóly.

Potom se kněz tázal na vůli k vykonání křtu, zde však je položena nikoli jakoby dítěti samotnému, ale dospělým:

„Ssteli toho žádostiwy v wýře prawé aby toto Děttátko N. skrze Křest Swatý od přirozeného porussený wyswobozeno a za dědice žiwota wěčného přiyato a tak z Boha podruhé zrozeno bylo?“⁶¹

Z otázky je tedy patrný důraz na to, aby křest byl vykonán z opravdové víry.

Dále následovalo odřeknutí se Satana, všech jeho skutků a vši jeho pýchy, v tomto případě bylo umístěno před vyznání víry, což docela odpovídá staré praxi, narozdíl od Křižovníků a Agendy Pragensis, kde se tento akt odehrává na začátku obřadu.

Krédo je opět vyznáváno ve formě odpovědí na tři otázky Apoštolského vyznání víry, christologická část je však uvedena, oproti tomu, co jsme viděli v předchozích agendách, v plném znění. Před samotným aktem křtu je podobně jako v obou předchozích pořádcích stručná otázka na vůli ke křtu, na tomto místě, oproti dřívější formulaci, směřována jakoby na dítě samotné, tak jako v oněch dvou agendách. Křtí se ve křtitelnici politím, nikoli ponořením, za re-

---

⁵⁹ LUTHER, Das Taufbüchlein auss Neue zugerichtet, in: WA 19, s. 540.

⁶⁰ Agenda česká, s. 121.

⁶¹ Ibid., s. 122.

citace trojiční formule. Je to posun, neboť i Martin Luther setrval při křtu ponořením, i obě předchozí agendy uváděly křest ponořením, ale v Agendě české je křest vykonán politím hlavy. V některých starších ritech se stejně jako zde objevuje vzkládání rukou po křtu, zde je však prováděno nejen knězem, ale i kmotry. Kněz se měl při vzkládání rukou modlit. Uvedená modlitba se shoduje s Lutherovou a je podobná i modlitbám po křtu v obou agendách. I další, závěrečné, napomenutí nemělo ani dříve ani v Křižovnicích a v Agendě Pragensis obdobu. Zcela chybí eucharistie, takže nedošlo k navázání na starou praxi, jež byla znovu zavedena zásluhou české reformace.

3.5.3. Nouzový křest

Kromě křtu nemocného dítěte v kostele, kdy je možné obřad zkrátit, pojednává Agenda česká také o tom, co se má dít při případném křtu doma bezprostředně po porodu, pokud není možné čekat na kněze.

Dítě musí být zcela porozeno, zatím se mají báby modlit za ně a za rodičku. Některá žena si má vzít k sobě dvě či tři další osoby. Mají se pomodlit Otčenáš a potom má žena dítě pokřtít za pronesení křestní formule. Takto pokřtěná osoba již nemá být křtěna znovu.

Pokud dítě zůstalo naživu, mělo být přineseno do kostela a kněz se dotazoval, zdali bylo dítě pokřtěno a jakým způsobem se tak stalo. Opět se četl oddíl z Mk 10 a na závěr se konala modlitba.

Pokud však osoby přítomné při nouzovém křtu nebyly schopny dostatečně zřetelně popsat, co se tehdy událo, má být dítě pokřtěno znovu, jakoby vůbec pokřtěno nebylo.

3.6. Václav Štefan Teplický: Agenda správy a posluhování církevního na Horách Kutnách

3.6.1. Struktura

prosba o požehnání křtu

úvod ke čtení evangelia

evangelium
vložení rukou a požehnání
promluva
promluva
vyznání víry
otázky
modlitba a modlitba Páně
vyhlášení jména dítěte
křest
modlitba

3.6.2. Rozbor

Za standardní se opět pokládá křest nemluvněte, a to samozřejmě nemluvněte narozeného křesťanským rodičům.

Když obřad začínal, vyprošoval pro něj kněz požehnání. Oproti Agendě české se na začátku obřadu neuvádí potřeba zveřejnění jména křtěnce (ta nastává až před křtem samotným) a případného předchozího křtu. Čtení evangelia v této agendě přichází na řadu hned na začátku obřadu; tak jako u Luthera i v Agendě české je zde předepsán text z 10. kapitoly Markova evangelia. Na konci čtení evangelia může kněz vložit ruce na hlavu křtěncovu, což je obdobná možnost jako v Agendě Pragensis a v Křižovnicích, a pronést požehnání; Agenda česká vzkládání rukou na tomto místě neuvádí; Luther zařadil v obou revizích po evangeliu modlitbu Páně, během níž kněz vzkládal ruce na křtěnce. Ordo Romanus XI však vzkládání rukou uvádí mnohokrát, ačkoli musíme započítat i skrutinia.

I v tomto pořádku je věnován prostor napomenutí a výkladu kněze, ačkoli se nejedná o nikterak obširnou promluvu. Kněz navazoval na přečtené evangelium a hovořil o tom, že dětem narozeným křesťanským rodičům náleží Boží království a spása a zmiňoval rovněž potřebu víry, jež je obsažena ve dvanácti člancích (zřejmě míněno Apostolikum). Na konci promluvy vyložil kmotrům jejich úkoly – mají i nadále dítě vyučovat víře a vést k Boží vůli. Poté patrně následovalo vyznávání Apoštolského vyznání víry. Shodným prvkem

s ostatními agendami je otázka na vůli ke křtu, je kladena přímo kmotrům a zní trochu jinak, než v předchozích agendách: „Żadateliz w te Wirze tomuto Nemluwnatku Krztu Swateho?“⁶² Výraz „w te wirze“ znamená zřejmě Apoštolské vyznání víry, jež této otázce předcházelo.

Nová je otázka:

„Przipowidateliz ge te Wirze Swate Krzesťanske y Przikazanim Bozim, a Modlitbě Paně, a czoż by dale ku pobożnosti bylo, když by Pan Buh dalssihó wěku děťatku tomuto i wam prziti raczil wyuczowati?“⁶³

Další prvek tohoto obřadu, odřeknutí se Satana, má širší formu a je znovu směřován přímo kmotrům jako vychovatelům dítěte:

„Odrzikateliz se na místě děťatka, pokudž bude pod pěstowaním wassim, d’abla, swěta, Antykrysta, y wssech hrzichu, a bludu smrtedlnych, a chceteliz ge od toho zleho uczenim a kazni Paně odwoditi?“⁶⁴

Nejde tedy již o tradiční zřikání se Satana, jeho skutků a jeho pýchy. Pokud kmotrové odpověděli na tyto otázky kladně, mohl kněz prohlásit, že na místě dítěte náležitě vykonali smlouvu křtu svatého. Následovala modlitba, k níž měli přítomní pokleknout, v níž se prosilo o požehnání pro dítě, a poté připojili modlitbu Páně. Kněz zakončil modlitbu ujištěním o vyslyšení proseb. Poté mělo být vyhlášeno jméno křtěného dítěte a bylo vysvětleno, proč je tento krok potřebný:

„Gmeno Nemluwnatka tohoto prziti Krztu Swatem se wyhlassuge, že slauti bude N. pro napomenuti zachowani umluwy Bozi, a že ti kterziz Krzest Paně prawě przigimagi gsau učastni milosti Bozi, a gmena gegich do Kněh wěczneho ziwota zapsana gsau.“⁶⁵

Potom byl proveden křest. Formule křtu byla poněkud rozšířena: „A Protoz podle narzizeni Krysta Pana ga Služebnik na tomto místě poselstwi geho

---

⁶² TEPLICKÝ, Agenda, f. 60v.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid., f. 61r.

⁶⁵ Ibid., ff. 61v-62r.

krztim tebe N. We gmeno Otcze, Syna, y Ducha Swateho.“⁶⁶ Neuvádí se, zda měl být křest vykonán ponořením, či pouze politím. Na závěr obřadu kněz proslal další požehnání a prosbu o Boží vedení dítěte. Ani v této agendě se nedostává prostoru večeři Páně.

3.6.3. Alia formula

Teplického agenda nabízí ještě další křestní pořádek. V tomto případě zaujímá kázání opravdu důležité místo. Spíše než o napomenutí a pokyny pro výchovu dítěte se zde jedná o jakousi teologickou argumentaci. Snaží se poukázat na důvody, které činí křest dětí oprávněným. Uvádí rovněž argumenty novokřtěnců proti této praxi a přidává argumenty protichůdné.

Tento formulář je však zřejmě jen návodem pro kázání, neboť neobsahuje ani samotný křest a další obvyklé liturgické prvky. Snad to tedy měl být návod, jak má vypadat první část křestní liturgie. Vedle dalších biblických textů se i v tomto formuláři, tak jak jsme to viděli i v dalších lutherských pořádcích, odkazuje k Markovi 10. Tento novozákonní oddíl je zmiňován na konci formuláře, takže možná uvozuje část obřadu, v níž se již mělo postupovat podle dříve uvedeného pořádku.

3.6.4. Křest nemanželského dítěte

Součástí Agendy správy a posluhování církevního na Horách Kutnách je i argumentace hájící legitimitu křtu dětí zrozených z nemanželského svazku, neboť se proti křtu takových dětí objevovaly námitky. Ale patrně se nejedná o návod, jak má vypadat samotná promluva při křestním obřadu, spíše by se mohlo jednat pouze o argumenty, které křest nemanželských dětí ospravedlňují a umožňují. I na konci tohoto formuláře se uvádí text z 10. kapitoly Markova evangelia.

3.6.5. Křest nemocného dítěte

Tento oddíl Teplického agendy je uveden výčtem toho, co nemá při křtu dětí chybět: Děti mají být pokřtěny ve jméno Otce, Syna a Ducha svatého a chybět

---

⁶⁶ Ibid., f. 62r.

nesmějí modlitby. Není zcela zřetelné, zda je to již popis začátku samotného obřadu, nebo zda jsou to jen jeho zásady. Ve druhém případě by samotný obřad patrně začal Apoštolským vyznáním víry. Kněz se potom tázal: „Přitom giž otazugi se was žadateli wte Wiře tomuto Nemluwňatku Křtu Swateho.“⁶⁷ A dále: Přypowidateliž ge pokudž by žiwo bylo k wiře teto a swate pobožnosti westi a ode wssech bluduw Antykrystowych a hřichu smrtedlnych odwoditi?“⁶⁸ Poté mělo být oznámeno jméno dítěte a následoval křest, při němž kněz pravil: „Ya služebnik w poselstwi Krystowu Křtim tebe. N. we gmeno Otce, Syna y ducha Swateho.“⁶⁹ Následovala modlitba za dítě, jež byla částečně inspirována textem z Mk 10,13-16 (příp. Mt 19,13-15) a po ní modlitba Páně. Nakonec bylo dítěti uděleno požehnání.

3.7. Tobiáš Závorka Lipenský: Pravidlo služebností církevních

3.7.1. Struktura

úvod

promluva

otázky

otázka na jméno

zřeknutí se ďábla

otázka

přijetí za úd církve

kříž na čele

exorcismus

modlitba

povzbuzení

modlitba Páně

modlitba

oznámení jména dítěte

Effetha

---

⁶⁷ Ibid., f. 67r.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

požehnání
oznámení jména
otázka na vůli ke křtu
vyznání víry
slova ustanovení křtu a zaslíbení
křest
požehnání
předání roucha (nepovinné)
předání svíce (nepovinné)
Áronské požehnání

3.7.2. Rozbor

Ještě než dá prostor samotnému obřadu křtu, věnuje se autor této agendy tomu, co má křtu předcházet. Objevuje se zde jakýsi náznak návratu k dřívější větší přísnosti při připouštění žadatelů ke křtu. Ačkoli se zde pojednává převážně o křtu dětí, které samozřejmě samy neprocházejí katechezí, mají být otec a kmotrové podrobeni zkoušce svých znalostí křesťanského učení a výklad o křtu a následné výchově dítěte jim má být podán předem, ne až při obřadu samotném. Jako projev přísnějšího přístupu k této svátosti se jeví také pokyn o tom, komu nemá být umožněno zastávat roli kmotra: „A nemagi přigimánii za Kmotry býti Lidé Lehkomyšníi, Bezbožníi, Náboženstwi nepowědomíi, ním pohrdagicý, neb z Cýrkwe wylaučení.“⁷⁰ Agenda česká uvádí omezení v tomto směru na konci popisu obřadu.

Zajímavá, a ve srovnání s předchozími agendami nová, je zmínka o možnosti křtu těch, kdo dříve nebyli křesťany (Židé, Turci), či nebyli dosud pokřtěni. Zde se již jasně objevuje jakási forma katechumenátu, neboť tito žadatelé o křest měli projít vyučováním křesťanským zásadám a článkům víry a měli být pod kontrolou duchovního správce. Při samotném křtu měli i tito konvertité mít kmotry, avšak odpovídat na otázky měli samozřejmě sami.

Stejně jako v agendě Václava Štefana Teplického, také zde se uvádí možnost křtít děti, které pocházejí z nemanželského vztahu.

---

⁷⁰ Závorka, Pravidlo, I. CCLXX.

Křest má být podle Tobiáše Závorky v optimálním případě vykonán ve shromáždění církve. Autor Pravidla se také vyjadřuje k situování křtelnice – ta by měla stát na význačném místě, vpředu.

(Informace uvedené v tomto odstavci podává Závorka v delší předmluvě.) Narozdíl od jiných námi sledovaných agend se zde výslovně uvádí, jak má být kněz při vykonávání křtu oděn – má mít na sobě komži. Ačkoli již předem se mělo otci a kmotrům křtěnce dostat poučení o významu křtu, na začátku obřadu se opět objevuje výklad jeho původu a smyslu (alespoň podle delší předmluvy). V této promluvě jsou kmotrové upozorňováni na svoji úlohu, která není omezena jen na okamžik křtu dítěte, ale mají ji plnit i v dalších fázích života křtěného dítěte, při jeho výchově v křesťanském způsobu života; byli rovněž vyzváni ke spolupráci s rodiči a upozorněni na následky, pokud by řečené nerespektovali. Bylo jim také vysvětleno, co mají konat právě v danou chvíli, během křestní slavnosti. Zvláštností Závorkovy agendy je dotaz směřující na kmotry, zda chtějí plnit to, co slyšeli. Potom následovalo jejich přijetí za kmotry (ačkoli se v této fázi zřejmě jednalo o záležitost pouze formální).

Další otázky směřovaly opět na kmotry, ale nejprve odpovídali za sebe, že žádají dítěti křtu, a že tak činí z pravé víry. Žádost z pravé víry byla již zmíněna v Agendě české. Poté měli kmotrové vyslovit jméno dítěte. I na další otázky odpovídali oni, avšak již na místě dítěte. Jednalo se o otázky tradiční: „Odříkásllise Diábla?“ „Ywssech skutkůw geho?“ „Y wssý Pegchy geho.“⁷¹

Další otázka: Přiřikáslli žiw býti (žiwa býti) k wůli Božii, čině to wsse což Pán Bůh přiřikazuge, a warugíc se toho což zapowýdá s pilnosti.“⁷² Tato otázka by mohla být určitou paralelou k otázce, uvedené v Teplického agendě: „Przipowidateliž ge te Wirze Swate Krzesťanske y Przikazanim Bozim, a Modlitbě Paně, a czož by dale ku pobožnosti bylo, když by Pan Buh dalssiho wěku děťatku tomuto i wam prziti raczil wyuczowati?“⁷³ Poté mělo následovat přijetí dítěte za úd církve a znamení kříže na jeho čele, symbolizující umučení Kristovo. Následně kněz pronesl požehnání, aby dítě bylo v budoucnosti schopno splnit dané sliby.

---

⁷¹ ZÁVORKA, Pravidlo, l. CCLXXII.

⁷² Ibid.

⁷³ TEPLICKÝ, Agenda, f. 60v.

Z tradičních prvků je zachován exorcismus, ačkoli není shodný s exorcismy staršími, avšak tak jako dříve se v něm objevuje obraz křtěnce jako Božího chrámu. Oproti starším ritům je zde pouze jeden exorcismus, což však souhlasí s redukcí jejich počtu v Lutherových reformách křtu. Následuje modlitba za dítě, rozdělená na tři části, každá část směřuje k jiné osobě svaté Trojice, tedy první část k Bohu Otci, druhá část k Ježíši Kristu a třetí část k Duchu svatému, každá část je zakončena kmotry proneseným amen. Evangelijním čtením je i v tomto případě Marek 10,13-16. Po něm následovalo povzbuzení k důvěře v přijetí dítěte Kristem. Poté se účastníci obřadu modlili modlitbu Páně, k níž poklekl, kněz se nemusel modlit, pokud se křest nekonal ve shromáždění a patrně ani neklečel. To, že se při modlitbě Páně klečelo, je shodné ve všech zde uvedených lutherstvím ovlivněných agendách, ačkoli se v nich patrně předpokládá, že klečet má také kněz. V Lutherových Taufbüchlein kněz při modlitbě Otče náš vkládal ruce na křtěncovu hlavu.

Pak se kněz modlil modlitbu zřejmě inspirovanou starou modlitbou nad chlapci Bože Abrahamův, bože Izákův, bože Jákobův, v tomto případě je však poněkud upravená a delší. Po modlitbě měli kmotrové říci jméno křtěnce, což je jistá paralela s několikanásobným zveřejněním jména dítěte v Agendě Pragensis a v Křižovnicích. Zachován je obřad Effetha, ačkoli i on je upraven a není již doprovázen dotýkáním uší a nosu slinami či blátem:

„Pán náš Gežiss Krystus, mage onoho hluchého uzdrawiti, ráčil řycy Eféta: To gest, otewři se. Týž Pán Gežiss Krystus račiž tě uzdrawiti, Ussy y Oči twé otewřiiti, aby slyssel (slyssela) Slowo Boží, a widěl (widěla) dobré, na pomoc k smilowání, a k dogítíí věčné Sláwy.“⁷⁴

Křižovnici:

„Effeta genž se wyklada otewrzete se ussii tve k slysseni przikazani božiech k wonii sladkosti a k žiwotu wiecznemu amen ale ty diable zahnan bud przbližit se zagiste saud božii.“⁷⁵

---

⁷⁴ ZÁVORKA, Pravidlo, l. CCLXXIII.

⁷⁵ Křižovnici, f. 22r.

Po tomto obřadu kněz dítěti požehnal slovy: „Milosrdenství Boží stupiž na tebe, Pán Bůh w tobě, a ty w Pánu Bohu, gsa geho Chrámem přebýwegž wždycky. Pán ostříhegž wgíti y wygíti twého na wěky.“⁷⁶

I v tomto křestním pořádku byla možnost zahájit obřad před vchodem do kostela, což by mohlo odkazovat ke starším zvyklostem (vstup z předsíně baptisteria do jeho centrálního prostoru, či z prostoru před chrámem do chrámu). Rozdělení obřadu na část před kostelem a na část uvnitř kostela zachoval i Martin Luther. Pokud se tato možnost realizovala, bylo předchozí požehnání nahrazeno slovy: „Wegdētež s nim do Chrámu Božihó, do Obce Křestianské aby od této chvíle miel (miela) díl a Práwo se wssemi wiernými Křestiany zde i wiečnie.“⁷⁷

Opět, potřetí, se mělo vyhlásit jméno dítěte. A znovu následoval dotaz na vůli ke křtu, pokládáný jakoby dítěti, avšak samozřejmě směřovaný na jeho kmotry.

Dalším krokem obřadu bylo vyznání víry, jež se opět odehrávalo formou tradičních tří otázek podle tří článků Apostolika, ovšem již s celým druhým článkem. Následovala slova ustanovení křtu: „Pán náss Gežiss Krystus, takowé křtiti poručil: oněmi slowy: křtēte ge, we Gméno Otce, y Syna, y Ducha swatého. A přidal zaslíbený, Kdož uwěři a Pokřtí se, že ten spasen bude.“⁷⁸ A po nich následoval křest, jenž byl vykonán pokropením hlavy za pronášení slov: „Na takowý rozkaz a zaslíbení já tebe křtím, tím gménem, a.b.c. We Gméno Otce, y Syna, y Ducha Swatého: Pána Boha gediného požehnaného na wěky.“⁷⁹ Po těchto slovech kněz ještě přidal požehnání. Opět se tedy nepočítá s možností křtu ponořením.

Styčným bodem s dřívějšími zvyky i s Lutherovou reformou křtu je možnost předání bílého šátku (vínku) na čelo křtěnce, což má symbolizovat čistotu a nevinnost. Příznačné však je, že tento zvyk není povinný a zřejmě umožňoval zachovat zvyk, který se udržoval na některých místech. Nepovinnou součástí obřadu bylo zřejmě také předání svíce, další tradiční zvyk, jež však Luther zařadil pouze do 1. Taufbüchlein. Slova z Křižovníků a ze Závorkova Pravidla se

---

⁷⁶ ZÁVORKA, Pravidlo, l. CCLXXIII.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid., l. CCLXXIII-CCLXXIII.

příliš nekryjí, Závorka však nezapomíná poznamenat, že šátek nic ke křtu nepřidává. U svíce je však oběma agendám společná tematika eschatologické svatby.

Křížovníci:

„Wezmi rucho swietle swate a neposkwrniene kterež mass nesti bezposkwrny przed stolicy pana nasseho geżisse Krysta aby żyw byl na wieky a aby miel život wieczny amen pokog s stebu y zduchem twym.“⁸⁰

Zde:

„Přigmiž Rauchozewnitřni, kteréž ač nic k twému Křtu nepřidává, wssak wyznamenává: že jakož tento Sšátek bílý na Tělo twé se wkládá: Tak Pán Geżiss skrze swé zásluhy odil tě Rauchem newinnosti a Swatosti. W kterémžto Rauchu, po tomto bídném Swětě hled' kráčeti a d'áblu ho sobie nikdy posspiniti a oniti nedeg až do přichodu Pána Geżisse Krysta k Hodině Smrti, aneb Dni Saudnému. Pakliby přes to wsspiněno bylo, pokániim Swatým ge wypiírati hled'.“⁸¹

Křížovníci:

„Wezmi swieczy horziczy nepohasytedlnu a zachowag krzest swuog zachowag przikazani bożii aby když przigde pan s swatby mohl se snim potkati s swatymi a s wywolenymi bożimi aby miel život wieczny a żyw byl nawieky wiekuow amen pokog s stebu y zduchem twym.“⁸²

Zde:

„Swiicyzewnitřní nad tebau držime. Degž milý Pán Bůh aby se w tobě prawá Wiira tak swítala, aby žádná temnost hřiichůw gi nevhasyla: Ale w tom Swětlem prawé Wíry aby kráčel (kráčela,) ažby skrze Pána Geżisse s Maudrymi Pannami na swadbu wěčné sláwy wessel. (wessla.)“⁸³

---

⁸⁰ Křížovníci, ff. 24v-25r.

⁸¹ ZÁVORKA, Pravidlo, l. CCLXXIII.

⁸² Křížovníci, ff. 25r-25v.

⁸³ ZÁVORKA, Pravidlo, l. CCLXXIII.

Na závěr kněz ještě vložil na dítě ruku a pronesl Áronské požehnání, což nemělo dříve obdobu.

Praxe nouzového křtu se zde neuvádí.

3.8. Lukáš Pražský: Zprávy kněžské

3.8.1. Křest v Jednotě bratrské

Lukášova úprava křestního obřadu byla snahou o odlišení se od praxe římskokatolické i novokřtěnecké.⁸⁴ Oproti soudobým zvyklostem se Jednota bratrská vrátila ke křtu dospělých jakožto nejen okrajové možnosti, nýbrž jako k možnosti jediné. Ale od roku 1478 uznávali bratři také legitimitu dětského křtu, pokud se týkal dětí narozených členům Jednoty. Avšak ani před tímto datem nemusel být křest dětí zcela vyloučen.⁸⁵ Podle bratrského názoru byl křest římský či utrakvistický neplatný, proto překřtivali každého přistoupivšího.⁸⁶ I za Lukáše byli křtěni všichni přestupující, pokřtěni dříve v katolickém či utrakvistickém prostředí. Křest dětí byl nerozlučně spjat s pozdější konfirmací. Bratři neprováděli křest v nouzi. Po roce 1515 se v Jednotě praktičovalo přijetí k Božímu slovu a přijetí ke svátostem. Křest dospělých byl prováděn ve spojení s přijetím ke svátostem.⁸⁷ Křest dospělých byl rovněž spojen s přijetím do Jednoty a k večeři Páně. Za zmínku stojí také zařazení křestního obřadu mezi celosborové události.⁸⁸

3.8.2. Struktura křtu dospělých

Obřad křtu dospělých měl dvě formy, zde uvádím kratší verzi.

otázky na vůli k přijetí a na uzavření smlouvy s Bohem a s církví

vyznání víry

otázky

výzva k modlitbě i k prosbě o přímluvné modlitby

⁸⁴ LANDOVÁ, Křest jako smlouva, s. 49.

⁸⁵ ŘÍČAN, MOLNÁR, Dějiny Jednoty bratrské, s. 62.

⁸⁶ MÜLLER, Dějiny Jednoty bratrské, s. 131.

⁸⁷ ŘÍČAN, MOLNÁR, Dějiny Jednoty bratrské, s. 116.

⁸⁸ LANDOVÁ, Křest jako smlouva, s. 63.

modlitba
podání rukou
otázky na vůli k přijetí křtu
křest
čtení z epištoly
napomenutí
přijetí k večeři Páně podáním rukou
večeře Páně
požehnání

3.8.3. Rozbor křtu dospělých

Obřad křtu v provedení Lukášově není příliš naplněn liturgickými úkony, jedná se o obřad liturgicky prostý, jehož hlavním smyslem bylo ujistit se o náležité motivaci žadatelů o křest a o jejich identifikaci s pravidly společenství, do něž se chystali vstoupit. Jak se zdá, je obřad složen z části, která je samotným přijetím do Jednoty a z části křestní. Závěrečná část obřadu se zřejmě opět týká především vstupu do společenství Jednoty bratrské.

Místo propracované liturgie je zde velké množství otázek zkoumajících postoje a motivace žadatelů o křest a tedy o vstup do Jednoty. Jistou paralelou k obvyklé otázce na vůli ke křtu by mohly být otázky: „Žádáte-liž přijati býti.“ A „Chcete-liž v smlúvu zákona viery vjíti s Bohem v Krystu a s církví svatú.“⁸⁹ Avšak protože i před vykonáním křtu následuje dotaz na vůli k přijetí křtu, jde zde spíše patrně o dotaz na vůli ke vstupu do společenství.

Hned po těchto úvodních dotazech následovalo vyznání víry formou Apoštolského kréda, tentokrát však nikoli, jak bývalo obvyklé, ve formě tří otázek. Dále kněz kladl přistupujícím sérii dotazů, jež měly sloužit k odhalení jejich víry a motivace ke vstupu do Jednoty. Tím se uzavírala křestní úmluva. Po této, dosti neobvyklé, tázací části, vyzval kněz žadatele o vstup do Jednoty k modlitbě a k tomu, aby požádali o přímluvné modlitby i ostatní přítomné, a sám se za ně pomodlil. Po modlitbě ujistil o vyslyšení proseb. Přijetí Bohem bylo naznačeno podáním pravé ruky, během něhož kněz pronesl modlitbu. Poté

---

⁸⁹ Skalského rukopis, s. 236.

se kněz otázel křtěnců na to, zda chtějí křest přijmout, což je v dobré shodě s předcházejícími agendami, ale v tomto případě se jednalo o dotazy rozšířené:

„Chcete-liž z viery dověrně prijieti služebnosť křtu na znamení a na svědectví ve jménu páně na znamení, jakož voda ruce a tvář myje, tak voda duchovní milosti a spravedlnosti v Krystu připravená v studnici té z milosti boha otce skrze ducha svatého v slovu viery čtenie svatého v zákoně viery lásky i naděje očišťuje a obmývá hříechy a nepravosti a čisté vzácne znovu rozené v svědomí v spravedlivosti z viery činí z milosti a uvodí v cirkve posvěcených a na svědectví ve jméno trojice svaté, že vás buoh otec u vieře jména svého, v zaslužilosti a duch svatý u vieře jména svého v dařiech svých v slovu viery čtenie svatého i v slovu pravdy úmluvy zákona nového milosti rodí znovu, obživuje v duchu a očišťuje v svědomí a uvodí v účastnosť milosti a spravedlivosti z viery i do cirkve svaté v jednotu těla svého duchovního, abyšte z toho dověrně drželi dojitie z viery spravedlivosti v účastnosti Krysta těla jeho a krve v milosti a pravdě duchovnie i těla jeho duchovního cirkve svaté a slouli i byli bratřie neb synové, učedlníci, kněží, panny duchovnie neb křesťané.“

„Chcete-liž se také z viery v pravdě pokřtíiti v této úmluvě viery v Krystu Ježíši v smrti a v pohřebu jeho k obrazu jeho za mrtvé v duchu všemu zlému, čehož jste se odřekli a za pohřebené světu v žádostech jeho, aby na vás nic svého neměl a neviděl ani vy se jemu ukazovali. A zase za živé a znovu vzkříšené v Kristu, tak abyšte křižovali a mrtvili těla vaše a údy s hříechy a s žádostmi až do smrti a znovu abyšte po křtu živi jsou v obnovení tom chodili. Chcete-liž na to křest posvátný prijieti a za takové se pokřtíiti v Krystu Ježíši pánu našem.“⁹⁰

Samotný křest měl poněkud zvláštní formu, nejednalo se o polévání hlavy, nýbrž o trojí polévání rukou, které si křtěnec umyl, stejně jako tvář. Křestní formule je značně rozšířena:

„Ját' vás obmývám ve jméno otce. Y syna jeho milého Krysta Ježíše. I Ducha svatého na znamení a na svědectvie, že buoh otec skrze vieru zasloužením milosti a pravdy smrti a vylitie krve, duch svatý u vieře jména svého dary svými v slovu viery čtenie a v poslušenství zákona čtenie, obmývá, očišťuje, zplozuje, štípí, zalévá v spravedlivosti z viery v svědomí dobré a přijímá v jednotu cirkve svaté těla duchovního a za mrtvé i za pohřebené i za znovu porozené v Krystu Ježíši pánu našem.“⁹¹

---

⁹⁰ Ibid., s. 233-234.

⁹¹ Ibid., s. 234.

Po tomto obřadu následovalo biblické čtení, jež mohlo být vybráno z Ř 6,3nn, nebo Tt 3,4nn.⁹² Jednalo se o v rámci tradice neobvyklý výběr textů, avšak protože se nejednalo o křest dětí, nebylo třeba připomínat přijímání dětí Kristem. Dalším krokem bylo napomenutí k životu bez hříchu a potom přijetí k večeři Páně a také upozornění, za jakých podmínek bude těmto nově pokřtěným možnost účastnit se večeře Páně odepřena. Znamením připuštění k večeři Páně bylo podání rukou. Poté zřejmě následovala večeře Páně („má jim přisluhováno býti“) a po ní jim bylo uděleno požehnání. Vysluhování večeře Páně bezprostředně po skončení křestní liturgie v tomto případě odpovídalo starobylým tradicím, ale byl to v tomto případě důsledek husitské praxe, jak jsme mohli vidět v Křižovnicích, kde možnost eucharistie po křtu rovněž existovala. Zdá se, jakoby přijetí do Jednoty neznamenal završení, ale spíše počátek vyučování, jakéhosi katechumenátu.

3.8.4. Struktura křtu dětí

promluva

otázka na vůli ke křtu

promluva k pěstounům

otázky na pěstouny

otázky na otce

otázky na pěstouny

modlitba

podání rukou

křest

promluva

požehnání

3.8.5. Rozbor křtu dětí

Lukáš zpočátku dává značný prostor poučení o dětském křtu. Důraz je kladen na mravní a náboženské kvality a znalosti rodičů i kmotrů.

---

⁹² Přesný rozsah předepsaného čtení není z Lukášova popisu jasný.

Obřad je zahájen promluvou k pěstounům, čímž jsou snad míněni kmotři, v níž je vysvětleno, k čemu má křest sloužit a objevuje se v ní také odmítnutí římskokatolického pojetí křtu. Následovala otázka na vůli ke křtu dítěte. Nejprve bylo kmotrům objasněno, že oni jsou tím, kdo uzavírají smlouvu mezi dítětem a církví Kristovou na místě dítěte, a že jejich úkolem bude vychovávat a vyučovat dítě ve víře a pravdě. Kmotrové jsou přímo dotázáni, zda jsou svolni k uzavření takové smlouvy s Jednotou a tedy rovněž s církví svatou. Poté měli pronést vyznání víry a Boží přikázání. Dále byli tázáni na další otázky týkající se jejich víry i jejich úmyslů ohledně výchovy dítěte. Měli se rovněž odříci ďábla, světa a dalších zlých věcí a skutků.

Další otázka byla kladena otci křtěnce. Byl tázán, zdali je se svou manželkou ochoten vést dítě k pravdě a odvádět je od zlého a také, zda souhlasí s tím, aby kmotrové měli prostor a pravomoc k vykonávání péče o dítě tak jak to přislíbili, a to i v případě, kdy by jeden z rodičů zemřel v době, kdy by dítě ještě nedorostlo, ale i v případě, kdy by se rodiče o ně řádně nestarali. Poté byli ještě znovu tázáni kmotrové, zda přijímají moc, jež je jim svěřena, zda dávají dítě Kristu a sebe jako jeho pravé pěstouny a zda slibují Kristu i Jednotě věrně vykonávat svěřenou péči. Po otázkách následovala modlitba, během níž se klečelo. Přijetí dítěte a stvrzení úmluvy se konalo prostřednictvím podáním rukou. Potom měl kmotr vzít dítě na pravou ruku, a kněz se zeptal na jméno dítěte. Křest neprobíhal politím či pokropením hlavy, nýbrž jakýmsi trojím omýváním oblasti mezi tváří a hrudí za pronášení formule: „Jat tě N. křtím ve jméno otce, i syna jeho milého Ježíše Krysta, i ducha svatého v jednotu cirkve svaté panem Jezu Krystem vykoupené a očištěné k pěstování spasitelnému. Amen.“⁹³

Na závěr obřadu mělo ještě být proneseno napomenutí k důvěře, že dítě bylo pokřtěno cele a dokonale a že nepotřebuje znamení, jež jsou praktikována římskokatolickou církví („chukánie, blátem mazánie, soli v ústa cpanie, olejem křižovánie neb mazánie, do kostela uvozenie, svíce danie a jiné roměje...“)⁹⁴. Místo těchto neužitečných věcí se má dítěti spíše dostávat správné výchovy. Poté následovalo ještě upozornění, že dle obrazu prvorozence otevírajícího

---

⁹³ Skalského rukopis, s. 269.

⁹⁴ Ibid.

matčino lůno je třeba dítě vykoupit, tzn., že se mají o ně starat do dvanácti let a poté je přivést před Pána, tedy patrně je přivést ke konfirmaci. Kněz se otázel, zda za takových podmínek dítě přijímají a udělil jim požehnání. Po vykonání dětského křtu se vysluhování večere Páně nekonalo.

4. Závěr

Nyní můžeme přistoupit k zhodnocení vykonané práce a na začátku předložených hypotéz.

Je zřejmé, že v průběhu staletí se křest stával záležitostí tradiční a masovou, že se změnil z iniciační slavnosti dospělých na iniciaci dětí a že katechumenát přestával plnit svoji funkci, až posléze toto období přípravy před přijetím křtu zaniklo. Křest se tedy stal jakousi povinností pro všechny, nikoli vstupním obřadem pouze pro vážné zájemce o vstup do společenství církve.

Z námi studovaných pramenů takovou představu vyvolávají především Agenda Pragensis a Křížovníci, ačkoli ani v nich nechybějí prvky, které předpokládají snahu žít život dle Boží vůle, avšak spíše než o sliby zástupců křtěnce se jedná o formule pronášené knězem. Poněkud pozměněný obraz podávají české evangelické agendy, v nichž je věnována alespoň v jisté míře pozornost kvalitám a náboženským znalostem vychovatelů křtěnce a jejich slibům ohledně výchovy jim svěřeného dítěte. Nejdůslednější byla v tomto směru Jednota bratrská, která nastavila opravdu přísná pravidla pro dospělé i pro výchovu v ní pokřtěných dětí.

Přejdeme nyní k hodnocení jednotlivých agend.

Agenda Pragensis nám ukazuje, že Gelasiánský sakramentář, Ordo Romanus XI a Ordo Romanus L si zachovaly značný vliv na podobu křestní liturgie i ve staletích následujících po jejich vzniku. Zcela však není přerušena kontinuita se staršími rity, jak to dosvědčuje exsufflace či odřeknutí se ďábla, které nebyly obsaženy v Ordo Romanus XI, ale jsou doloženy již ve starších pramenech. Je zajímavé, že ačkoli Ordo Romanus L ještě, byť možná jen formálně, zachoval plný počet skrutinií, zde je již jasné, že došlo ke zrušení předkřestní přípravy a k redukci katechumenátu a křtu na jednorázovou událost. Tím nastala nutnost během samotné křestní slavnosti provést i ty akty, které byly dříve rozloženy na všech sedm skrutinií. Samozřejmě tak došlo k vynechání některých částí, zůstal prostor pouze pro jedno biblické čtení, ale došlo rovněž k přidání některých nových prvků, jako byly předání svíce na konci obřadu nebo několikeré uvedení jména křtěnce či opakované pokládání otázek, zjišťujících vůli ke křtu.

Agenda poskytovala rovněž návod pro křest nemocných dětí, tento zkrácený obřad vynechával některé modlitby a exorcismy, které byly součástí standardní křestní liturgie.

Křižovníci – tato agenda, jež s velkou pravděpodobností pochází z prostředí konzervativních utrakvistů, popisuje obřad křtu, jenž se příliš neliší od obřadu zaznamenaného v Agendě Pragensis. Některé změny se však přece jen udály, např. zde chybí exorcismus soli či naopak se přidává předání štóly, které v Agendě Pragensis nemá místo. Liší se např. umístění prvního pomazání křtěnce olejem. Je zajímavé, že v obou agendách je předepsán křest ponořením, nikoli politím.

Významnou odlišností oproti předchozí agendě je možnost podání těla a krve Páně podobou dítěti po vykonání křtu. To představovalo jednu z významných změn, které česká reformace učinila ve vztahu k zavedené římské křestní praxi. Zároveň jde o návrat k praxi dosvědčené již ve 3. století a pokud se zaměříme na spojení křtu a eucharistie vůbec (tedy nikoli jen při křtu dětí), pak je to návrat k tradici mnohem starší. Další změnou je zavedení češtiny místo latiny během obřadu. Rozdílem oproti předchozí agendě je možná také rozdělení liturgie na část, která se odehrávala před vchodem do kostela a na část konanou uvnitř kostela, ačkoliv toto rozdělení nelze u Agendy Pragensis vyloučit.

Pokud jde o křest nemocného dítěte, zdá se, že neměl žádnou mimořádnou formu, kromě modlitby na konci obřadu.

Agenda česká nabízí ve shodě s Lutherovým příkladem křestní obřad zjednodušený a zbavený některých prvků (např. snížení počtu modliteb, možnost vynechat exorcismus, vynechání pomazání olejem). Novinkou je velký prostor věnovaný napomenutím a promluvám kněze a rovněž otázka na případný dřívější křest dítěte je nová. K Lutherově vzoru se formulář váže uvedením biblického čtení z Marka, nikoli z Matouše, jak činily obě předchozí agendy a také převzetím Modlitby potopy. Provedené změny však nevytlačily veškeré obvyklé prvky – je zde možnost exorcismu, zachováno je odřeknutí se Satana či trojdílné vyznání víry formulované v otázkách a odpovědích. Změna nastává ve způsobu křtu, který je zde prováděn politím, nikoli ponořením.

Rozdíl oproti tomu, co uvádějí předchozí agendy, je také v případě křtu nemocných a na životě ohrožených dětí. Kromě obvyklé možnosti pokřtít takové dítě v kostele, je zde jednak možnost zkrátit v takovém případě obřad v kostele, ale také jsou zde uvedeny pokyny, jak se má postupovat pokud je třeba dítě pokřtít hned po narození, pokud není k dispozici kněz a jak postupovat i v případě, že dítě zůstane naživu. Je však možné, že se takové pokyny v případě Agendy Pragensis a Křižovníků neuváděly proto, že byly předávány ústně.

Agenda Václava Štefana Teplického je zajímavá počtem formulářů či podkladů pro křestní obřady a promluvy a hájících autorovy pozice. Taktéž je oproti Agendě Pragensis a Křižovníkům jednodušší, shodným prvkem s dalšími dvěma evangelickými pořádky i s Lutherovou revizí je čtení z Markova evangelia. Teplického agenda také zachovává prostor pro promluvu duchovního. Podává odlišné formulace otázek, odřeknutí se d'ábla je prováděno zástupci křtěnce jako jejich rozhodnutí, Agenda česká nechává kmotry odříkat se d'ábla na místě dítěte jako by ono odpovídalo. Krédo nemělo tázací formu.

Také Teplického pořádek počítá se křtem nemocného dítěte a uvádí pro něj zvláštní zhrácený formulář i s výčtem toho, co při takovém obřadu nesmí chybět.

Formulář křtu v Závorkově Pravidle služebností církevních představuje opět zjednodušení obřadu oproti liturgii, jak byla podána v Agendě Pragensis a v Křižovnících, avšak oproti předchozím evangelickým agendám je to obřad bohatší a bližší tradičním vzorům.

Patrná je zde starost o duchovní úroveň rodičů a kmotrů. Dosti neobvykle působí možnost křtít konvertity z jiných náboženství, či lidi dosud nepokřtěné, spojená s předkřestní přípravou – ačkoli to může vyvolat konotace s dřívějšími, starocírkevními, zvyklostmi, jednalo se pravděpodobně o praxi velmi výjimečnou. Zajímavě působí snaha považovat křest za celosborovou, nejen soukromou, událost. Místo zde našla, pro námi zmíněné české reformační agendy typická, promluva kněze, do níž bylo začleněno i připomínání úlohy kmotrů dítěte. Byly zachovány prvky jako odřeknutí se d'ábla, exorcismus, do jisté míry i Effetha. K dřívějším vzorům odkazuje také možnost konat první

část liturgie před kostelem nebo vyznání víry ve formě tří otázek, dále i možnost předání bílého šátku a svíce, oba prvky patrně nebyly povinné. Z lutheránských formulářů známé čtení z Marka 10 je předepsáno také v Pravidle. Zvláštním útvarem je trojdílná modlitba ke třem osobám Trojice. Netradiční je rovněž uvedení slov ustanovení křtu a zaslíbení, vážícího se ke křtu. Novinkou je Áronské požehnání na konci obřadu.

Pravidlo nemá zmínku o možnosti nouzového křtu, ale umožňuje křest nemanželských dětí.

Námi zkoumané evangelické agendy jsou si tedy sice v některých ohledech blízké a obsahují stejné prvky, ale jsou rovněž dosti nejednotné a je z nich znát různost reforemací ovlivněných obřadů. Napomenutí a proslovy duchovních snad mohly mít význam jako jistá náhrada nevykonávaného katechumenátu a jako důsledek rozšířeného křtu novorozenců, kteří nemohli sami za sebe nic slíbit a nemohli se rozhodnout pro křesťanský způsob života, takže bylo nutno připomenout pěstounům jejich zodpovědnost v tomto ohledu.

Velice originální pojetí křestního obřadu nám předkládá Lukáš Pražský. Pozoruhodnou změnou je význam věnovaný křtu (překřtívání) dospělých, usilujících o přijetí do Jednoty bratrské, na druhou stranu je zde uznávána legitimita křtu dětí náležejících od narození do Jednoty. Znatelný je odpor proti římským liturgickým prvkům, to však neznamena, že Lukáš zcela vyloučil veškeré tradiční úkony. Křest je také zde, jako v Závorkově Pravidle, událostí týkající se celého společenství.

Křest dospělých obsahuje nezvyklé množství otázek, zjišťujících záměry a duchovní stav žadatelů o přijetí do Jednoty. Jedním ze zachovaných tradičních prvků je recitace Apostolika, avšak nikoli v obvyklé tázací formě. Netradiční je úkon podávání rukou na znamení přijetí do církve či k večeři Páně. Zvláštní byla také forma samotného křtu, kdy si křtěnec myl ruce a tvář, místo aby byl pokřtěn ponořením či politím hlavy, nezvyklý byl i tvar křestní formule a také výběr biblických čtení byl netypický. Na závěr křtu se patrně konala večeře Páně, což by představovalo návrat k praxi dosvědčené již Justinem, ačkoli v tomto případě se jednalo o dědictví české reformace.

Křest dětí obsahuje rovněž řadu otázek, v nichž mají kmotrové i otec křtěného dítěte vyznat svoji víru i záměry a sliby při výchově dítěte. Netradiční byla otázka na otce, zkoumající jeho shodu s manželkou a jejich ochotu předat kmotrům pravomoci ve výchově dítěte. Zachováno zůstalo v jakési podobě odřeknutí se ďábla a zůstalo rovněž vyznání víry, navíc bylo přidáno recitování Desatera. Jako při křtu dospělých konalo se i zde podání rukou na znamení přijetí. Také v případě dětského křtu uvádí Lukáš netradiční způsob pokřtění, a to formou omývání dítěte od tváře po hrudník. Obvyklá křestní formule byla rozšířena. Upozornění na nutnost pozdější confirmace má svoji obdobu v Pravidle služebností církevních, kde je uvedena instrukce, že rozumu došlé dítě má být přivedeno ke knězi.

Nouzový křest se neprovádí, neboť Lukáš nepřisuzuje samotnému křtu spásnou úlohu.

Lukášova úprava křestních obřadů je tedy v porovnání s reformačními agendami, natožpak s agendami obsahujícími konzervativní liturgii, změnou dosti zásadní a radikální. Ale přes veškeré změny zůstaly zachovány zásadní prvky jako je vyznání víry, ačkoli v podobě do jisté míry pozměněné či netradiční.

Počáteční hypotézy můžeme zhodnotit tak, že se potvrdila domněnka o podstatné blízkosti Agendy Pragensis a Křižovníků, ačkoli se nejedná o obřady zcela identické. Potvrdila se také hypotéza o doplnění křestního obřadu v Křižovnících o přijímání podobojí.

V agendách inspirovaných reformací se sice uchytily některé změny provedené Martinem Lutherem, avšak od Lutherova vzoru se dosti odlišují, i když v různé míře. Křestní formuláře v těchto agendách jsou značně rozdílné i při vzájemném porovnání, z čehož se dá usuzovat, že na autory či redaktory těchto agend působily různé vlivy. Největší míru přejímání či alespoň připouštění prvků pocházejících již z předreformační doby se zdá obsahovat Závorkovo Pravidlo. Dá se říci, že ačkoli si redaktoři Agendy české byli vědomi nejednotnosti panující v českém lutheránském prostředí, nepodařilo se ani jim tuto situaci příliš změnit.

V případě křtu v Jednotě bratrské, jak jej známe ze Zpráv kněžských, vidíme zásadní změny oproti všem předcházejícím agendám. Po stránce liturgické došlo opravdu ke značnému zjednodušení křestních obřadů, avšak liturgické úkony byly nahrazeny početnými otázkami a zkoumáním víry křtěnců či jejich zástupců, takže nelze takový obřad považovat za nějak příliš zjednodušený. Zřetelná je snaha Jednoty bratrské a jejího čelného představitele Lukáše Pražského být alternativou k zavedeným církevním společenstvím a klást důraz na obsah, nikoli na formu.

Seznam literatury

Rukopisy a staré tisky

Národní knihovna v Praze:

44 G 44 - Agenda Pragensis

Křižovníci XVIII G 21

54 A 49 - LIPENSKÝ, Tobiáš Závorka. *Pravidlo služebností církevních*. Velké Němčice u Židlochovic: Václav Závorka Lipenský, 1607

XXVI A 19 - TEPLICKÝ, Václav Štefan. *Agenda správy a posluhování církevního na Horách Kutných*

Univerzita Karlova v Praze – Evangelická teologická fakulta:

1 T 161 - *Agenda česká, to jest, Spis o ceremoniích a pořádcích církevních*. Lipsko: Jiřík Deffner, 1581

IIK 19729 - PRAŽSKÝ, Lukáš a Gustav Adolf SKALSKÝ. *Zprávy kněžské* *

Další prameny a literatura

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 12. vyd., (3. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2006. ISBN 80-858-1042-5

BRAUER, James Leonard a Fred L PRECHT. *Lutheran worship: history and practice*. St. Louis: Concordia, 1993, 639 s. ISBN 05-700-4255-0

FRANZEN, August, Roland FRÖHLICH a Bedřich SMÉKAL. *Malé dějiny církve*. (Studium, sv. 1.), 3., doplněné a rozšířené vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 398 s. ISBN 80-7195-082-3

HALAMA, Ota (ed.). *Coena Dominica Bohemica: studijní texty UK ETF v Praze*. (ARBI VI), 1. vyd. Praha: Evangelická teologická fakulta UK, 2006, 314 s. ISBN 80-239-6389-9

HREJSA, Ferdinand. *Česká reformace*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1914, 104 s.

KRAFT, Heinrich. *Slovník starokřesťanské literatury: život, spisy a nauka řeckých, latinských, syrských, egyptských a arménských církevních otců*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 319 s. ISBN 80-7192-516-0

LANDOVÁ, Tabita. Křest jako smlouva: Křestní liturgie Jednoty bratrské za Lukáše Pražského. *Teologická reflexe* 17 (2011), č. 1, s. 49-65

LUTHER, Martin. *D. Martin Luthers Werke: kritische Gesamtausgabe*. Weimar: Hermann Böhlau, 1891, 706 s.

LUTHER, Martin. *D. Martin Luthers Werke: kritische Gesamtausgabe*. Weimar: Hermann Böhlau, 1897, 666 s.

MARTIMORT, Aimé Georges (ed.). *The Church at Prayer: An Introduction to the Liturgy: The Sacraments*. vol. 3, New ed. Collegeville: Liturgical Press, 1988, 331 s. ISBN 08-146-1365-9

MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty Bratrské*. Praha: Nákladem Jednoty Bratrské, 1923, 368 s.

SUCHÁ, Ema. *Kniha svornosti: symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese: nové české znění podle standardní německo-*

latinské edice, s přihlédnutím k dosavadním převodům. 1. vyd. Praha: Kalich, 2006, 686 s. ISBN 80-7017-026-3

ŘÍČAN, Rudolf a Amedeo MOLNÁR. *Dějiny Jednoty bratrské.* 1. vyd. Praha: Kalich, 1957, 518 s.

SENN, Frank C. *Christian liturgy: catholic and evangelical.* Minneapolis: Fortress, 1997, 748 s. ISBN 0-8006-2726-1

WAINWRIGHT, Geoffrey a Karen Beth WESTERFIELD TUCKER. *The Oxford history of Christian worship.* New York: Oxford University Press, 2006, 916 s. ISBN 0-19-513886-4

Elektronické zdroje

Agenda Pragensis. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=request_document&docId=set20070221_199_17&mode=&client=

44.G.44, Národní knihovna České republiky. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-23]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digdoc&docId=set20070221_199_17&client=

Agenda česká, to jest spis o ceremoniích a pořádcích církevních. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=request_document&docId=set20061101_169_2&mode=&client=

1 T 161, Univerzita Karlova v Praze, Evangelická teologická fakulta. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digdoc&docId=set20061101_169_2&client=

Václav Štefan Teplický: Agenda Správy a Posluhowánj Cýrkewnjho na Horách Kutnách, a další texty. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=request_document&docId=set031101set510&mode=&client=

XXVI A 19, Národní knihovna České republiky. *Manuscriptorium* [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digdoc&docId=set031101set510&client=

Liturgika: Zdrojové a studijní materiály ke křtu a eucharistii [CD]. Praha: Sít', [b.r.]

Přílohy

Pracovní přepis srovnávaných agendárních textů

Pozn.: Text označený v předlohách červenou barvou je v tiskové verzi zvýrazněn tučně. Otazník označuje nečitelné či nerozluštitelné výrazy, zkratky, jejichž rozepsáním jsem si nebyl jist, jsem ponechal v původní podobě.

Agenda Pragensis

[27r] Incipit ordo ad cathesisandos pueros. Et primo locantur masculi in dextra manu patruī et femelle in sinistra manu patruē Et tunc interrogat sacerdos de nomine ita dicens **V**is baptizari **R**espondit Volo **Sacerdos** Quis vocaris **R**espondit **n Sacerdos** Abrenuntias sathane **R**espondit Abrenunctio **Sacerdos** Et omnibus operibus eius **R**espondit Abrenunctio **Tunc sufflet** [27v] **in faciem infantis ita dicens** Accipe spiritum sanctum **E**xi sathanas redde honorem deo vivo et vero redde honorem Ihesu Christo filio eius et spiritui sancto. Recede diabole ab hac ymagine dei increpatus ab eo et da locum spiritui sancto Hic faciat crucem in fronte infantis dicens **S**ignum sanctae crucis domini nostri Ihesu Christi in frontem tuam pono **postea in pectore** **S**ignum salvatoris domini nostri Ihesu Christi in pectus tuum pono **A**ccipe signum sanctae crucis christi tam in fronte quam in corde fidem celestium preceptorum talis esto moribus ut templum dei iam esse possis. Ingressus quo ecclesiam dei evasisse te laqueos mores letus agnosce horesce ydola respue simulacra. cole deum patrem omnipotentem et Ihesum Christum filium eius qui cum deo pa

Deinde ponat manus super infantem subiugens. Oremus

Omnipotens sempiterne deus pater domini nostri Ihesu Christi respicere dignare super hunc famulum tuum n duem rudimenta fidei vocare dignatus es omnem cecitatem cordis ab eo expelle dirrumpe omnes laqueo sathane quibus fuerat alligatus aperi ei ianuam pietatis tue ut signo sapientie tue imbutus omnium cupiditatum fetoribus et ad suavem odorem preceptorum tuorum letus tibi in ecclesia tua deserviat et proficiat de die in diem ut ydoneus efficiatur

accedere ad gratiam baptismi percepta medicina per eundem dominum **Exorcismus salis addandum infinis. Hic non dicitur oremus**

Exorciso te creatura salis in nomine dei patris omnipotentis. et in caritate domini nostri ihesu+ cristi et in virtute spiritus+ sancti [28r] **Exorciso** te per deum vi+vum per deum ve+rum per deum sa+neum qui te ad tutelam humani genesis procreavit et populo venienti ad credulitatem per servos suos consecrari precepit ut in nomine trinitatis efficiaris salutare sacramentum ad effugandum inimicum. Per eum Qui venit

Oremus

Benedic omnipotens deus hanc creaturam salis tua benedictione celesti in nomine domini nostri ihesu christi et in virtute spiritus sancti ad effugandum inimicum quam tu domine sanctificando sancti+fices benedicendo bene+dicas ut fiat omnibus accipientibus perfecta medicina permanent in visceribus zrum In nomine domini nostri ihesu cristi. Qui venturus est

hic det infantibus Salem ita dicens

Accipe salem sapientie propitiatus tibi in vitam eternam **Pax** tecum et cum **Hic ordo dicitur super unosque Oremus**

Deus patrum nostrorum deus universe conditor veritatis te supplices exoramus ut hunc famulum tuum n. vel famulam tuam n. respicere digneris propicius hoc primum pabulum salis gustantem non diucius esurire permittas quominus cibo expleatur celesti quatinus sit semper spiritu fervens spe gaudens tuo nomini serviet et perduc eum ad nove regenerationis lavacrum ut cum fidelibus tuis promissionum barum eterna premia consequi kreator. Per **Super masculos**

Oremus

Deus abraham et deus ysaac et deus iacob Deus qui moysi famulo tuo in monte syna apparuisti et filios israhel de terra egipti eduxisti deputans eis angelum pietatis tue qui custodiret eos [28v] die ac nocte. Te quesumus domine ut mittere digneris sanctum angelum tuum ut similiter custodiat et hunc famulum tuum n. et perduc eum ad gratiam baptismi tui. Per dominum nostrum ihesum cristum filium tuum.

hic non dicitur Oremus.

Ergo maledicte dyabole recognosce sententiam tuam et da honorem deo vivo et vero da honorem ihesu christo filio eius et spiritui sancto paraclito et recede ab hoc famulo dei n. quia istum sibi deus et dominus noster ihesus cristus ad suam sanctam gratiam et benedictionem fontemque baptismatis dono suo vocare dignatus est **.Hic faciat crucem in fronte infantis.**

Per signum sancte crucis quod nos fronti eius damus tu maledicte dyabole numquam audeas violare Per dominum

super famulas oremus

Deus celi deus terre deus angelorum deus archangelorum deus patriarcharum deus prophetarum deus apostolorum deus martirum deus confessorum deus virginum deus omnium bene viventium deus qui omnis lingua confitetur et omne genu flectitur celestium terrestrium et infernorum Te invoco super hanc famulam tuam n. ut perducere eam digneris ad gratiam baptismi tui Per dominum nostrum ihesum cristum **E**rgo maledicte dyabole

Super masculum oremus

Audi maledicte sathanas adiuratus per nomen eternum salvatoris nostri filii dei cum tua victus invidia tremens gemensque discede. nichil tibi sit commune cum servo dei iam celestia meditati renuntiatur tibi a seculo tuo et beatae immortalitatis victuro Da igitur honorem adveniendi spiritui sancto qui ex summa celi arce descendens pertubatis fraudibus [29r] tuis divino fonte purgatum pectus idest sanctificatum deo templum et habitaculum perficiat et ab omnibus penitus noxiis preteritorum criminum liberatus servus dei n. gratias perenni deo referat semper et benedicat nomen eius sanctum in secula seculorum. Amen **E**rgo maledicte diabole recognosce

Super feminas oremus.

Deus abraham deus ysaac deus iacob deus qui tribus israhel de egiptiaca servitute liberatos per moysen famulum tuum de custodia mandatorum tuorum in deserto monuisti et zuzannam de falso crimine liberasti te suppliciter deprecor domine ut liberes et hanc famulam tuam .n. et perducere eam digneris ad gratiam baptismi tui percepta medicina per **E**rgo maledicte diabole

Super masculum hic non dicitur oremus

Exorciso te immunde spiritus per patrem et filium et spiritum sanctum ut exeas et recedas ab hoc famulo dei .n. Ipse enim tibi imperat maledicte damnate atque damnande qui ceco nato oculos aperuit et quadriduanum lazarus de monumento suscitavit Qui tecum vivit et regnat deus. per

Ergo maledicte diabole .**Super feminas hic non dicitur oremus**

Exorciso te immunde spiritus. In nomine pa+tris et fi+lii et spiritus san+cti ut exeas et recedas ab hac famula dei .n. Ipse enim tibi imperat maledicte damnate atque damnande qui pedibus suis super mare ambulavit et petro mergenti dextram porrexit. Qui te **Super vtrosque oremus**

Eternam ac iustissimam pietatem tuam deprecor sancte pater omnipotens eterne deus [29v] qui es creator luminis et veritatis super hunc famulum tuum n. benedictionis tue largitatem infundas et ut digneris eum illuminare lumine intelligentie tue munda eum et sancti+fica da ei scientiam veram ut dignus efficiatur accedere ad gratiam baptismi tui teneat spem firmam consilium rectum doctrinam sanctam ut aptus sit ad percipiendam gratiam baptismi tui. Per cristum dominum nostrum. Amen

Secundum Matheum.

In illo tempore Tunc oblatis sunt ihesu parvuli ut manus eis inponeret et oraret. Discipuli autem increpabant eos. Ihesus vero ait illis. Sinite parvulos et nolite eos prohibere ad me venire talium est enim regnum celorum. Et cum inposuisset eis manus abiit inde

Finis evangelio ponat sacerdos manum super caput infantis et faciat dicere comprehendens symbolum et dominicam orationem et solus etiam dicat deinde dicat. **Oremus**

Nec te lateat sathanas imminere tibi tormenta imminere tibi diem iudicii diem supplicii sempiterni diem qui venturus est velud clibanus ardens in quo tibi atque universis angelis tuis preparatus erit interitus ideo pro tua nequicia damnate atque damnande da honorem deo vivo et vero da honorem ihesu christo filio eius et spiritui sancto paraclito In cuius nomine atque virtute precipio tibi quicumque es spiritus immundus ut exeas et recedas ab hoc famulo dei .n. quem hodie deus et dominus noster ihesus christus ab sua sanctam gratiam et benedictionem fontemque baptismatis dono suo vocare dignatus est ut fiat eius

[30r] templum per aquam regeneracionis et remissionem omnium peccatorum.

In nomine domini nostri ihesu cristi Qui venturus

Tunc presbiter sibi nectat spatulam in palmam et scutiat terram et illo luto in modum crucis tangat nares infantis dicens

Effeta quod est adaperire in odorem suavitatis **Tangendo aures.** Tu autem effugare diabole aporinquabit enim regnum dei **.Deinde tenente patrum infantem ante fontem interroget eum sacerdos dicens.** Credis in deum patrem omnipotentem creatorem celi et terre **Respondet** Credo **Sacerdos.** Credis et in ihesum cristum filium eius unicum dominum nostrum natum et passum **Respondet** Credo **Sacerdos** Credis et in spiritum sanctum sanctam ecclesiam catholicam sanctorum comunem remissionem peccatorum carnis resurrectionem et vitam eternam post mortem **Respondet** Credo **Tunc liniat eum sacerdos sacro oleo in pectore et in dorso in modum crucis ita dicens** Quis vocaris **Respondet** n **Deinde liniat eum dicens.** Ego te linio .n. oleo salutis in cristo ihesu domino nostro **Vis** baptisari **Respondet** Volo **Sacerdos** Quis vocaris **Respondet** n **Tunc mergat infantem ter in fonte ita dicens** Ego te baptiso .n. in nomine patris **et mergat** et filii **.Mergat.** et spiritus sancti **tercio mergat levando de fonte infantem dicat Oremus**

Omnipotens sempiterne deus qui regenerare dignatus es famulum tuum n ex aqua et spiritu sancto quique dedisti ei remissionem peccatorum emitte in eum septiformem spiritum tuum paraclitum de celis et spiritum sciencie et spiritum veritatis et pietatis [30v] spiritum sapiencie et intellectus spiritum consilii et fortitudinis et imple eum spiritum timoris domini et consigna eum signo sancte crucis in vitam eternam Amen **Tunc liniat cum crismate in fronte dicens.**

Ipse te liniat crismate salutis in vitam eternam Pax tibi et cum spiritum tuo

Ponendo vestem super caput infantis dicit

Accipe vestem candidam sanctam et immaculatam quam perferas ante tribunal cristi et habeas vitam eternam. Pax tibi et cum spiritum tuo

Dando lampadem in manum infantis dextram dicit. **Accipe** lampadem ardentem inextinguibilem et irreprehensibilem custodi baptismum serva mandata ut cum venerit dominus ad nupcias possis ei occurrere in aula celesti et habeas vitam eternam. Amen. **Oracio.**

Omnipotens sempiterne deus maiestatem tuam suppliciter exoramus ut famulum tuum .n. digneris serenis aspectibus aspicere et cui donasti baptismi sacramentum longam ei tribue sanitatem. Per **Oracio** Omnipotens sempiterne deus qui regenerasti famulum tuum .n. ex aqua et spiritum sancto quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum tribue ei continuam sanitatem ad cognoscendam tue veritatis unitatem Per (Nota si infirmus infans portatus fuerit ad baptismum fac omnia ordine supra scripto usque ad impositionem salis in os eius postea dicat nanc oracionem **.Oracio.**

Medelam tuam deprecor domine sancte pater omnipotens eterne deus quam distribuisti humanis infirmitabus. Erige famulum tuum .n. egritudinis langvore depulsum et omnem sensum eius dignare tuis visitacionibus refovere [31r] quatenus adoptionem tuam possit cum gaudio sanitatis percipere Expelle itaque ab eo cuncta contrarie valitudinis tela releva quem redimere gloriaris ut baptismi sit in illo palma victoriae non mortis et gloriosus semper baiulet quod accepit signaculum sancte crucis) Deinde dices simbolum et dominicam oracionem postea sequitur oracio. Nec te lateat. Alia omnia fiant ut supra scriptum est ad finem de aliis pueris.

NK Křižovnici XVIII G 21

[9v] **Incipit ordo baptismi locentur in dextera parte masculi et in sinistra feminit interroget presbiter unum quemque eorum ita dicens**

Chczessli se krztiti

respondent Chczy

Interroget Kterak [10r] mu rziekajii **n**

Interroget iterum

Odpowiedassli se diabla **respondent** odpowiedam **Iterum interroget** y wssech skutkuow jeho **respondent** odpowiedam **iterum interroget** y wsii pychy jeho **respondent** odpowiedam

Tunc sacerdos suflet in faciem infantis dicens przijmii ducha swateho **O**dstupiž diable od tohoto obrazu božieho jsa zahnan a zapuzen od nieho [10v] dayž miesto duchu Swatemu utiessiteli nassemu

Facint crucem in fronte pueri dicens Znameni swateho krzize pana nasseho geżisse krysta wkładam na czelo twe **similiter faciet crucem in pectore** Znameni Spasytele pana našeho geżisse Krysta wkładam naprsy twe wegmeno otcze y syna y ducha Swateho amen **tunc faciet crucem in fronte et in pectore dicens**

przigmi znameni krziże kristowa tak na [11r] czele yako na srdczy przigmi wieru nebeskych przikazani takowych budii mrawuow naučzen aby chramem bożim bytii mohl a wegda do czierkwe swate bożii warugess se osydł smrti wesele poznag se pohrzeg modłami pohrdag modłosłużeństwem cti boha otcze wssemohucżieho y geżisse krysta syna geho kterýżto z bohem otczem y s duchem swatym żyw gest a kraluge buoh požehnany [11v] na wieky wiekuow amen **post ea dicat hanc comunem oracionem posita manu super caput infantis**

Wssemohuczy swaty boże otcze pana nasseho geżisse krysta rač wzezrzeni natohoto służeńnika **n a nebo na tuto służeńniczy n** kterehoż gsy ku poznani wiery twe prawe a swate račił powolati wsseczku slepotu srdcze rač odnieho zahnati rač wniem wsseczka osydła diabelska zrusziti gimiż gest [12r] byl swazan otewrzy gemu pane dwerze twe dobrotivosti aby znamenim twe mudrosti sa obleczen a odien wssii żadosti smrdute zbawen byl a k sladkosti wuonie twych przikazani byl przyweden wesele tobie w cżierkwi swate aby słužil den ode dne wdobrem aby prospiewal aby hoden byl uczinien przistupiti k milosti krztu tweho Swateho przigma lekarzstwii Skrze geżisse krysta pana nasse[12v]ho amen **hic mittat Sal in os infantis dicens** przigmi suol k mudrosti att se nad tebu pan buoh smiluge k żywotu wiecznemu amen pokog s stebu y zduchem twym **Super masculos et feminas oracio**

Boże otczuow našich boże wsseho stworzeni stworziteli prawdy tebet naboznie prosyme aby natohoto służeńnika tweho **n a nebo na tuto służeńniczy twu n.** milostiwie račił pohle[13r]dieta a tohoto prwniho pokrmu Soli okussugiczieho nedayż gemu wicze lacżnieti na dussi ażyby nebeskym pokrmem byl naplnien w duchu panie wżdycżky aby konal w nadziegi aby se radował gmenu twemu aby wżdycżky słužil a dowediż geho k obmytii noweho narozeni aby

s wiernymi twymi cžekal zaslibeni twych a aby odplaty wieczne mohl do sahnuti Skrže Krysta pana nasseho

[13v] Super masculos

Bože abrahamuow bože ysakuow bože yakobuow bože kterýžs moyžiessowi služebniku twemu na huorze Synay okazal sy se a syny ysrahelske z zemie egiptske zsluzby przetiezke wywedl sy daw gim andiela zswe dobrotiwosti aby gich ostrziehal wedne y wnoczy tebet nabožnie prosyme abyračžil seslati angela sweho swateho znebes [14r] aby tež ostrziehal y tohoto služebnika tweho **n** a przywedl geho k milosti krztu tweho Swateho Skrže Krysta pana nasseho amen

Super utrosque oracio comunis

Protož zlorzecženy diable poznag odsuzeni swe a day pocztiwost bohu žiwemu a prawemu day pocztiwost gezu Krystu synu geho milemu y utiessiteli duchu swatemu a odstup od tohoto služebnika božieho **n** [14v] **a nebo odteto služebnicze boży n** nebo geho buoh a pan nass gežiss Krystus k swemu k swatemu požehnani a k studniczy krztu swateho z sweho daru račžil gest powolati **hic faciat cruce in fronte infantis dicens** Skrže toto znameni swateho krziže kterež wkladam na czelo geho ty zlorzecženy diable nikda ne-smieg posskwrniti skrže Krysta pana nasseho amen **Super feminas oracio**

[15r] **B**ože nebe bože zemie bože angelsky bože archangelsky bože prorokuow bože appostoluow bože mucžednikuow bože wyznawaczuow bože panen bože wssech dobrze žiwych bože gehozto každý yazyk wyznawa a kazde koleno kleka nebeske zemske y pekelní tebet nazywam pane nad tuto služebniczy twu **n** aby gi przywesti račžil k milosti krztu tweho Swateho skrže Krysta pana [15v] nasseho amen **tunc repetitur** a protož zlorzecženy diable poznag odsuzeni icl?

r?..? fontem? vsqus ad finem?

Super masculos oracio

Slyss zlorzecženy ssathanassi gsa zaklet skrže gmeno wieczneho boha a spasytele pana nasseho gežisse Krysta s swu nenawisti gsa przemožen trzesa se lekage se a lkage odstupiž nicz tobie nebud obecneho s tiemto služebnikom božiem [16r] **n** kterýžto giž nebeske wieczy smysle tebe se od swieta od-

powieda a? k blahoslawene nesmrtdlnosti swuog žiwot oddawa protoz dayž pocztiwost przychazegicziem u duchu swatemu kteryzto s swysosti nebeske s stupuge lstiwosti twe zarmuczuge bozsku sstudniczy ocżisstuge chrani bohu prziprawuge a przybytek dokonawa a aby odessech sskodliwych wieczy a hrzie[16v]chuow pominylych wyswobozen byl słuźebnik bożii dieky bohu wzdyckzy aby wzdawal a dobrorzecžil gmeno gehu swate na wieky wiekuow amen

tunc repetitur a protož zlorzecžený diable poznag icl **vsquibus? finem**

Super feminas

Bože abrahamuow bože ysakuow bože yacobuow bože kteryz gsy pokoleni ysrahelske z słuźby e[17r]giptske wyswobodil a skrze moyżiesse słuźebnika tweho aby ostrziehali przikazani twych napusstii napominal sy ge a zuzannu od falessneho hrziechu a swiedomi wyswobodil sy Tebet naboźnie prosym hospodine aby teź wyswoboditi racžil tuto słuźebnicki twu **n** a aby gii przywesti racžil kmilosti krztu tweho swateho skrze Krysta pana nasseho amen **tunc repetitur** [17v] a protož zlorzecžený diable poznag icl **vsque finem vt supra?**

Super masculum

Zaklinam tie necżisty dusse we gmeno otcze + y syna + y ducha swateho + aby wysssel a odstupil od tohoto słuźebnika bozieho **n** on zagiste tobie przikazuge zlorzecžený zatraczencže kteryzto slepemu narozenemu ocżii otewrzal gest kteryzto nohami swymi swrchu po morzi cho[18r]dil gest a petrowi tonuczemu prawicze gest podal geżiss Krystus pan nass **tunc repetitur** a protož zlorzecžený diable poznag vts **vsque finem vt supra**

Super feminas

Zaklinam tie necżisty dusse skrze otcze + y syna + y ducha swateho + aby wysssel a odstupil od této słuźebnicze bożii **n** on zagiste przikazuge tobie zlorzecžený zatraczencže kteryžto narozenemu [18v] slepemu ocżii otewrzal gest a čtwtwrtego dne lazara zhrobu mrtweho wskrzesyl gest geżiss Krystus pan nass **tunc repetitur** a protoz zlorzecžený diable poznag vts **vsque finem vt supra**

Super masculum

Wieczne a naysprawedlwiegssi dobroty twe prosyme pane swaty otcze wssemohuczy wieczny bože genž sy rozmnožitel swietla a prawdy aby na tohoto

slu[19r]žebnika tweho **n** požehnani tweho sstiedrotu racžil wyliti a aby geho racžil oswietiti rozumem twe yasnosti ocžistiž geho a poswietiž geho a dayz gemu poznani prawe y umieni aby byl hoden ucžinien przistupiti k milosti krztu tweho swateho aby držal pewnu nadziegi a radu uprzimu a naucženi swate aby hotow byl ku przigeti milosti krztu tweho Swateho Skrže pana nasseho [19v] gežisse Krysta syna tweho kterýž s stebu zbohem otczem y z duchem swatym žiw gest a kraluge buoh požehnany nawieky wiekuow amen

Tunc dicitur pan buoh bud swami **respondetur** y zduchem twym **tunc sequitur** necž tohoto swateho cžteni napsal Swaty mathuss **respondetur** Slawa tobie hospodine **Ewangelium dicitur**

Za onoho cžasu obietowani sau malicžczy panu gežissowi [20r] aby nanie rucze wzkładal a modlil se ucžedlniczy pak branili su gim pan gežiss pak wetcze gim nechte malicžkych a nechtiegte gim braniati att' kemnie gdu nebo takowych gest kralowstwii nebeske **isc? inponitur manus super puerum** a když wložil nanie rucze odssel gest odtud **ammonentur? compatres vt flectentes genua dicant** otcže nass zdrawa maria wierzim boha **ante eclesiam Sacerdos vero intrat** [20v] **eclesiam et dicit** pater noster auc credo **postea iterum? venit ad infantem? dicendo hanc oracionem**

Netagiž se tebe ssathanassi žet se tobie przibližuge pokuta pekelní žet se tobie przibližuge muka pekelní žet se tobie przibližuge den sudny a odsuzeni wieczneho zatraczeni den kterýžto jako pecz horziczy przigde wniemž tobie y wssem angeluom twym pripraveno gest wieczne [21r] zatracenii y wssemu lidu tobie swolugiecziemu a protož pro twu zlost zlorzeczeny zatraczeny zatraczeny cze day pocztiwost bohu žiwemu a prawemu day pocztiwost gezu krystu synu geho y duchu swatemu wgehožto gmenu a woczy prikazugi tobie který sy koli necžisty dusse aby wysšel a odstupil od tohoto služebnika bozieho **n a nebo od teto služebnicze božii n** kterehozto dnes buoh [21v] a pan nass gežiss Krystus k swe swate milosti a ku požehnani k studniczy krztu Swateho zdaru sweho racžil gest powolati aby byl geho chram skrže wodu druheho narozeni na odpusstieni wssem hrziechuom wegmeno pana nasseho gežisse Krysta kterýž przigde sudit žiwych y mrtwych y swiet skrže ohen amen

deinde sacerdos faciens lutum ex? sputo et pulveris? de terra in manu tangat cum? digitto au[22r]res et nares hoc modo primo tangat dextram aurem dicens

Effeta genž se wykłada otewrzete se ussii twe k slysseni przikazani božiech **tangat nares dicens** k wonii sladkosti **tangat sinistram aurem dicens** a k žiwotu wiecznemu amen ale ty diable zahnan bud przibližit se zagiste saud božii

Tunc sacerdos ponigat stolam in manum compatris dicens wegdi do chramu božieho aby miel večastnost [22v] s swatymi a zwolenymi božiemu když Krystus dii podte pozehnani otcze meho do kralowstwii wam przipraweneho od ustanoweni swieta a pan buoh ostrziehay wchodu tweho y wychodu tweho ztoho nynii až nawieky amen

postquam autem sacerdos accesent ad fontem primo interrogat Gmenugte dietie **n Tunc cum pollice faciat crucem signando eum de oleo sacro in pectore et in scapula dicens** [23r] **et nommotur? puerum n**

ya tie mažu olegem spaseni wKrystu gežissi panu nassem na prsech + y mezy pleczoma + k žiwotu wiecznemu pokog s stebu y zduchem twym amen

deinde sacerdos interrogat compates qui tenent infantem dicens wierzissli wboha otcze wssemohucžieho stworzitele nebe y zemie **respondeant** wierzim **interroget sacerdos** wierzissli y wgezu Krysta syna geho gedineho pana nasseho naroze[23v]neho umucženeho **respondent** wierzim **Interroget Sacerdos** wierzissli y wducha swateho w swatu czierkew obecnu swatych obczowani odpusstieni hrziechom tiela zmrtwych wskrziesseni a posmrti žiwot wieczny **respondeant** wierzim **Interroget Sacerdos** Chczess se krztiti **respondeant** Chczy **Interroget Sacerdos** Gmenujte geho **n Tunc accipiat presbiter infantes a parentibus et baptisentur primitus** [24r] **masculi deinde femine sub trina immersione invocato unius cuiusque omnes? et mergat hoc modo dicens n** ya tie krztim we gmeno otcze **secundo mergat** y syna **tercio mergat** y ducha Swateho amen **Tunc sacerdos eleuato de fonte puero dicit hanc oracionem** buoh otec wssemohuczy pana nasseho gežisse Krysta kterýž tebe znou urodil zwody a zducha Swateho kterýž tobie také odpusstieni hrziechom twym [24v] wssem racžil dati Skrze Krysta pana nasseho amen **Interroget**

sacerdos Gmenugte geho **n tunc presbiter signum crucis de crismate vertia frontis cum pollice inponit dicens n** on tie maže kržižmem spaseni w Krystu gežissi panu nassem k životu wiecznemu amen pokog s stebu y zduchem twym **hic sacerdos ponit pannum mundum super caput infantis dicens** wezmi rucho swietle swate [25r] a neposkwrniene ktorež mass nesti bezposkwrny przed stoliczy pana nasseho gežisse Krysta aby žiw byl na wieky a aby miel život wieczny amen pokog s stebu y zduchem twym **hic detur candelam ardens in dextram manum infantis dicendo** wezmi swieczy horziczy nepohasytedlnu a zachowag krzest swuog zachowag prikazani božii aby když przigde pan s swatby mohl se snim potkati s swatymi a s wy[25v]wolenymi božimi aby miel život wieczny a žiw byl nawieky wiekuow amen pokog s stebu y zduchem twym **Tandem si locus fuerit detur corpus et sanguis Christi puero hoc modo**

Interrogat sacerdos compatres žadassli tiela pana nasseho gežisse Krysta **respondent** žadam **tunc sacerdos comunicet puerum corpore Christi dicens** tielo pana nasseho gežisse Krysta prospiewag tobie na odpusstieni hrzie[26r]chuom a k životu wiecznemu amen **Iterum interroget sacerdos compatres dicens** zadassli krwe pana nasseho gežisse Krysta **respondent** žadam **tunc sacerdos comunicet puerum sanguine Christi dicens** krew pana nasseho gežisse Krysta prospiewayž tobie na odpusstieni hrziechuom a k životu wiecznemu amen

Statim subiungit hanc orationem dicens Zadagmež a prosmež bratrzii y sestry naymilegssi boha wssemo[26v]hucžieho a pana nasseho gežisse Krysta att' tomuto služebniku swemu **n** gemuzto skrze obmyti druheho narozeni a skrze przigimani tiela a krwe swe drahe poprzał gest hrziechuom odpusstieni att' spomoczy milosti swe y milosrdenstwii y milost gemu racžii datii skrze Krysta gežisse pana nasseho amen

Si vero fuerit puer infirmus tunc dicitur ista oratio modlme se Prosymet swaty otcže [27r] wssemohuczy wieczny bože za lekarzstwii tve kterezto rozdielil sy lidskym nemoczem a racžič uzdrawiti služebnika tweho **n a nebo služebniczy twu n** neduhem nemoczy poraženého skrze tva nawsstiewowani

každy ud gehu racziž kezdrawii prziwesti aby twe synuow božskych wywoleni mohl s radosti przigiti Skrze Krysta pana nasseho amen

Agenda Česká

X. [114.]

O Křtu Swatém

Nayprwé: Yaký způsob se zachowati má při Křtění Dítek.

Kdyby Kmotrowé s Díitětem přissli, zeptá se gich Kněz, yakýmby gménem Díite nazwáno býti mělo, a byloliby od někoho giného pokřtěno. Neníli prwé pokřtěno, tehdy k nim takto promluwí:

Přátelé w Pánu Bohu milíi, Slowo Božíi na každý den nás tomu vyučuje: anobrž y my sami žiwotem y umíiráníim swým na sobě to poznáwáme, že pocházegíice z Adama w hříissich [115.] se wssyckni počínáme a rodíime. Pro kteréžto hříichy musyllibychom w hněwu Božíim zůstati y wěčně zahynúti, kdyby nám gednorozený Syn Božíi Pán náss Gežíiss Krystus z nich pomocy neráčil. Y poněwadž toto přýtomné detiátko w přirození swém týmž hříichem, yako y my zprzněné a nakažené gsauc, w mocy smrti a zatracení wěčného, proněgby zůstati musylo: Ale Pán Bůh Otec wssíi milosti a wsseho milosrdstwíi Syna swého milého Gežíisse Krysta wssemu Swětu, tudíiž y nemluwňátkům, nic gináče než yako nám dorostlým lidem zaslíibiti a na tento Swět poslati ráčil. Kterýžto wsseho Swěta hríichy sňal a tak dobře nebohá Dětiátka yako nás genž gsme wěku dospělého od hříichu Smrti i zatracení wykaupil a spasena učinil a rozkázaw ge k sobě přinesti aby od něgo požehnání byli milostiwě k sobě přiyal a Králowstwíi Nebeské gim dáti zaslíibil. Protož wás napomíinám abysste z Křestianské lásky o spasení tohoto přítomného bíidného Díitěte ku Pánu Bohu se snažně přičinili Pánu Krystu ge podáwali a semnau Pána Boha snažně prosyli aby mu hříichy milostiwě odpustiti a ge do Králowstwíi milosti a spasení přigíiti ráčil, Té celé a nepochybné důwěrnosti gsauce že Pán a Spasytel [116.] náss Gežíiss Krystus takowý skutek lásky to-muto bíidnému detiátku ukázaný we wssíi milosti od wás přígime a modlitbu

wassíi gístotně uslyssíi poněwadž dětiátkům sám k sobě přigíiti rozkázal a ge do Králowstwíi swého přigíiti zaslíbil. Očemž s wážnostíi slyseti budeme Ewangelium Swaté kteréž napsal Swatý Marek w tato slowa:

Y podáwali Pánu Gežíissowi Díitek aby se gich dotýkal, Ale Učedlníicy přimlouwali těm kteříiž ge nesli: Kteréžto když uzřel Gežíiss za zlé gim měl a řekl gim: Nechtež Díitek ať gdau ke mně a nebraňte gim neb takowých gest králowstwíi Božíi. Zagisté prawíim wám: Kdožkoli nepřigime Králowstwíi Božíiho yako maličký newegde do něho. A obgíimage ge a wzkládage na ně ruce požehnáníi gim dáwal.

Po Ewangelium budeli čas k tomu postačowati a dětiátko nebudeli mdlé muže Kněz krátké toto Naučený y napomýnáný mýsto wýkladu Ewangelium doložiti.

Přátelé w Pánu Bohu mílíi w tomto Swatém Ewangelium předkládá se nám tak dobře nasse yako y tohoto Dětiátka weliká bíida a ne[117.]dostatek a proti tomu potěsseníi nemalé. Nayprwé zagisté gsme wssyckni skrze pád Adamůw tak náramně skaženi že se hned w hříissíich počínáme y rodíme a tudy pro hříich přirozený w hněwu Božíim w Králowstwíi Ssatanowém w Smrti y w wěčném zatraceníi gsme. Nebo wssecko což se z Těla narodilo Tělo gest a do Králowstwíi Božíiho wgíiti nemůže nenarodíili se znowu a tudy newegdeli do Králowstwíi milosti Pána nasseho Gežíisse Krysta. To gsou tito lidé znali z té přýčiny Díitky swé gemu podáwali a aby gim Králowstwíi Nebeské požehnáníi y milosti swé dáti ráčil snažně žádali.

Druhé předkládá se spolu nám y ubohým Díitkám weliké potěsseníi že Krysus Gežíiss Syn Božíi Pán a Spasytel náss tak wlidně a wolně k Díitkám kteříi se gemu podáwagíi tudíiž y k nám genž k němu přycházýme se ukazuge že netoliko spomocy chce ale také za zlé má těm kteříiž gim w tom na překážku gsau a w skutku takowém hyndrugíi.

Třetíi milostiwě a Otcowsky ge opatruge a zastáwá gakoby gegich wlastním Otcem byl yakož y gest obgíimage ge wyswobodiw a wykúpiw z mocy hříichu z Králowstwíi Diábła Smrti [118.] y pekla wzkládage na ně wssemohaucý Božskou ruku swau zastáwage ochraňuge a zachowáwage odewsseho zlého

dáwage gim požehnání aby skrze něho Synové Boha Otce Nebeského učinění gsauce dědicové Boží a spolu dědicové geho w životě a blahoslawenství wěčném byli. Přitom nás genž gsme wěku dospělého příistně napomíná abychom bedliwým usyłowáním w upřímné wíře zůstali a jakožto Dětiátka w Králowství Nebeském totižto w Králowství milosti a žiwota před nim obcowali počnauce zde w newinnosti a čistotě abychom wěčně žiwi byli a na wěky zawrzeni nebyli. Y poněwadž se to wssecko yako wyswobození od hříchu a Králowství d'ábelského od Krysta Pána skrze wzkládání rukau geho obgímání požehnání a ugisstění Králowství Nebeského nad tato slowa geho tomuto Dětiátku yako y nám wssem také i w zewnitřním znamení totižto w Křtu a w Slowu Božím w gméno Boha Otce y Syna y Ducha Swatého podává y uděluge a ono w tom se pogisstiuge.

Protož ge giž w gméno Páně křtíiti budeme a před tím jesstě než ge pokřtíme Pánu Bohu za ně se pomodlíme takto řkauce:

[119.] Wsemohúcy wěčný Bože a Otče Pána nasseho Gežíisse Krysta my teď nyní tebe wzywáme nad týmto služebníkem twým (tauto služebnicý twau) N. Kterýžto (Kterážto) křtu twého Swatého a wěčné twé milosti žádá a skrze Duchovní rození znowu narozen (narozena) býti chce. Račiž ho (gi) přigíiti w twau ochranu Pane Bože a jakož gsy rozkázal řka: Prostež a bude wám dáno hledayte a naleznete tlucte a bude wám otewříino. Račiž z sstědroty swé gemu (gi) twého dobrého gehož žádá uděliti a dwěře twé dobroty otewříiti aby on (ona) twé wěčné požehnání toho Nebeského a Swatého obmytí a to zaslíbení wěčného dědictwí přigíiti mohl (mohla) skrze Gežíisse Krysta Pána a Spasytele nasseho Amen.

Pomodlme se dále.

Wsemohúcy wěčný Bože genž gsy skrze potopu rozhněwaw se na neprawost lidskau onen prwní Swět newěrný zkazyl a Noe wěrného sám osmého z milosrdenství twého gsy zachowal Kterýž gsy zatwrzeného Faraona sewsším komonstwem w Moři Czerweném potopil a Lid twůg Izrahelský skrze též Moře suchau nohau sy přewedl a skrze to twé obmytí Křtu twého Swa[120.]tého wyznamenati gsy ráčil. Kterýž gsy skrze Křest Syna twého milého Pána Gezu Krysta, onu řeku Jordán, a tak wssecky wody k Swatému po-

hřífizení a k hognému hřífichůw obmytí poswětiti a vstanowiti ráčil. My tebe skrze twé milosrdenstwíi prosýme rač na tohoto Služebníka twého (na tuto Služebnicy twau) N. milostiwě pohleděti a gey (gíi) prawau wěrau w Duchu poswětiti a posylniti aby skrze to Swaté obmytí na něm (na níi) wtonauti a zrusseño býti mohlo wssecko, což gemu (gíi) od Adama starého přirozeno gest a on sám (ona sama) také k tomu přičinil (přičinila) aby on (ona) z počtu newěrných gsa odcýzen (gsaucy odcyzena) w počtu S. w Cýrkwi twé bezpečně gsa zachowán (gsaucy zachowána) twému gménu každého času wraucým Duchu a s weselau naděgíi slaužití a tak se wssemi wěřícými twého zaslíbení o žiwotu wěčném očekáwati, a ho dosáhnauti mohl (mohla) skrze Pána nasseho Gežíisse Krysta, Amen.

Pakliby pro nedostatek času a mdlobu Dítěte dotčené napomínáníi buďto wyswětlení Ewangelium wypustiti musyl ať hned po Ewangelium Kmotry k modlitbě napomíná, řka:

[121.] Pomodlmež se.

Wssemohúcý wěčný Bože, etc. ut supra

Exorcismus.

A protož příkazugi tobě ty nečistý Dusse, we gménu Boha Otce *in fronte*, y Syna *in ore*. y Ducha Swatého *in pectore*, aby wysseł a odsseł od tohoto (tého) Služebníka Božíiho (Služebnicy Božíi) a Pána nasseho Gežíisse Krysta N. Amen.

Tento Exorcismus může wypustiti kdožby gey zachowáwati nechtěl.

Ržíikaymež giž společně Modlitbu Páně w níižto netoliko potřeba nasse y Dítěte přítomného se obsahuge ale také vslysseníi gisté nám se připowíidá.

Tuto kleče říikagíi:

Otče náss genž gsy etc.

Potom wstana Kněz a wzkládage Ruku swau na Dětiátko takto dý:

Pán ostříihayž wgitíi twého y wýgitíi twého od nyněgssíi chwíile až na wěky Amen.

[122.] Dále Kněz v Křtitedlnice takto k nim promluwíi.

Gsteli toho žádostiwií v wiíře prawé aby toto Děťátko N. skrze Křest Swatý od přirozeného porussení wyswobozeno a za dědice žiwota wěčného přiyato a tak z Boha podruhé zrozeno bylo?

Odpowěď: Gsme toho žádostiwií.

Kněz.

N. Odříkássli se Diábła? Ržcete: Odříkám.

Y wssech skutkůw geho? Ržcete: Odříkám.

Y wssíi peychy geho? Ržcete: Odříkám.

N. Wěříssli w Boha Otce Wssemohúcýho Stwořitele Nebe y Země? Ržcete: Wěřým.

N. Wěřýssli w Gezu Krysta Syna geho gediného Pána nasseho genž se počal Duchem Swatým narodil se z Marye Panny. Trpěl pod Pontským Pilátem vkřižován vmřel y pohřben gest. Wstaužil do Pekel třetí den wstal z mrtvých Wstaužil na Nebesa sedí na prawicy Boha Otce Wssemohúcýho. Odtud přýgde saudit žiwých y Mrtvých? Ržcete: Wěřim.

[123.] N. Wěříssli w Ducha Swatého, Swatú Cýrkew obecnu, Swatých obcowáníi Odpusstěníi hříchůw, Těla z mrtvých wzklíisseníi, y žiwot wěčný? Ržcete: Wěřím.

N. Chcessli se křtíti? Ržcete: Chcy.

Giž Baba, anebo giná některá Žena, Díitě rozwáže a Kněz wezma ge s plénkami bez podussy na ruku, třikrát wodau hlawu geho polige, řka:

A yá tebe křtím we gméno Otce, y Syna, y Ducha Swatého.

Potom ať Kněz y Kmotrowé Ruce na Děťátko wzkládagíi, a Kněz tuto Modlitbu říká:

Bůh wssemohúcý a Otec Pána nasseho Gežíisse Krysta, kterýž tebe podruhé zrodil, z wody a z Ducha swatého, a tobě wssecky twé hříchy odpustil, on sám račiž tebe posylniti milostí swú, k žiwotu wěčnému, Amen. A pokog wěčného Pána Boha budiž s tebau, Amen.

Budeli chtíiti napomenutíi toto doložiti, to se při wůli geho zůstawuje:

Přátelé milíi, yakož gste w přítomnosti Pána Gežíisse Krysta, genž vprostřed nás býti rá[124.]číi, y Cýrkwe geho Swaté, o spaseníi Děťátka přítomného, wěrně se přičiniti připowěděli, tak tomu wssemu za dost učiniti powinni gste A

wy wssickni Rodičowé příibuzní y Kmotrowé kteříž gste se tuto sessli Děti-átka toto za Pána Boha wssemohúcýho Syna (Dceru) a za Aud Gežíisse Krysta Syna gehu gemužto také Angelé Swatí slaužiti budau poznáwati a míti máte nepochybugíce že wssecko cokoli gemu učiníte buď zlého nebo dobrého že to samému Pánu Bohu a Gežíissi Krystu Synu gehu učiníte.

A protož žádné práce péče ani starosti při něm litowati nemáte aby gedem každý z wás podlé powolání swého a příibuzenstwí při něm nětco učinil tak aby w bázni Boží a dobrých mrawích odchowáno bylo a se naučilo zachowáwati wssecky wěcy kteréž nám Pán Bůh prikázati ráčil. Kdež té naděje k wám gsem že se w tom liknowati nebudete kdyby k swému rozumu přisslo abyste ge k Slowu Božýmu a zwlástě k Katechyzmu wedli a přidržovali z něhožto by se naučiti mohlo poznáwati yak weliká a newymluwná dobrodiní Pán Bůh gemu we Křtu Swatém učiniti a pokladů swých Ne[125.]beských gemu udělití ráčil. Tak aby potom wíru swau w Cýrkwi Křestianské z vpříimného Srdce samo wznáwati a skutečně se odřeknauti mohlo Diábla y Swěta wssech skutkůw y wssí peychy gegich samo sebe Pánu Bohu y Cýrkwi gehu Swaté w celém a dokonalém poslussenstwí Swatého Ewangelium obětovalo a oddalo w Krystu Pánu až do skončení swého zůstalo jakožto žiwý Aud Krystůw a ratolest plodná z winného kmene Krysta Gežíisse possla bez porussení w něm zůstanauc mnoho Owotce včiniła k sláwě Pána Boha wšemohúcýho a k wzdělání Cýrkwe Geho Swaté, Amen.

Poněwadž z strany Kmotrůw, y také zbytečného žrádla, weliká neřád mnohých se přidržuge, tak že někteří Rodičowé, pro některý peníz, Děti za kmotrowstwí žádagí. Giní pak po Křtu Díťe swé do ssenkowního domu, anebo do Krěmy nésti dagí, a wegdauce tam s Kmotry, zbytečným pitím tak se obtěžugí, že druhdy na ubohé nemluwnátko zapomínajíce ge o zdrawí, ba mnohokrát y o hrdlo připrawugí. Protož gednomu každému wěrnému Zprávcy Duchownímu náležeti bude, o to se pilně přičiniti a postarati, aby takowé neřady přetrhoval.

Nayprwé, aby žádnému buď Mužského neb Ženského pohlawí patnácti Leth mladssímu, kmotrem býti nedopausstěl.

[126.] Druhé, by pak někteří kmotrowé wěku dospělého gsauce, dětmi nebyli, a wssak ssest hlawních kusuow Učení a Náboženstwí Křestianského, podle prostého textu, neuměli, aby y těch zawrhl, a při Křtu netrpěl. Nebo k tomu slawnému a Swatému skutku, ne Pohany, ale Křestiany, ne Blázny ale rozumné lidi powolati slussí, aby Pán Bůh uposmíwám a zřízení geho Swaté uhaněno nebylo.

Třetí, aby, nemůželi zbytečné a ne Křestianské žrádlo zastawiti, aspoň k tomu ge měl, aby Díitě hned po Křtu, k Matce donesly, poněwadž nemluwňátka takowého, žádný lépe neopatruge, yako vlastní Matka geho.

Druhé. [126.]

Yakybý se pořádek zachowáwati měl, při Díitě, kteréžby pro nebezpečenstwí Smrti, kněze se dočkati nemoha, od giných Křestianůw pokřtěno bylo.

Poněwadž se posawád w Cýrkwi Křestianské, dobrý a chwalitebný pořádek zachowáwal, že wssecky Křestianské osoby, zwlasť pak Báby (poněwadž y Ženy spoludědicowé Králowstwí Krystowého gsau, a potřeba práwa russí) za času nebezpečenstwí w nepřítomnosti Mužůw Dětiátka křtili. My takowého pořádku nerussíme, ale gey w vážnosti a platnosti zůstawugeme. Magí pak Kněží Babám naučení dáti.

Nayprwé, aby Díitě žádného nekřtili, dokád se w cele na Swět nenarodí. Poněwadž zagisté Křest obmytím nowého rození w píismě Swatém se gmenuge, owssem Swátost tato ukazuge, aby Díitě, genž se znowu [127.] naroditi má, prwé na Swět narozeno bylo. Zatím pak w takové důležité potřebě Osoby přítomné, snažně se Pánu Bohu za Matku y Díitě modliti magí, aby Pán Bůh Matce pomocy a Dětiátko w milostiwau ochranu swau přigíiti ráčil. Přitom at' Křtem nekwapí, by pak Díitě se giž bylo narodilo, lečby owssem Kněze žádného míiti nemohli, a widěli, že giž Díitě pro mdlobu welikau Kněze se dočkati nemůže. Tu teprwa Bába anebo giná některá Křestianská Žena, powolagícý k sobě dwau nebo tří osob, genžby tu přítomni byli, pro swědomí a lepší gistotu Křtu Swatého, spolu s nimi Modlitbu Páně: Otče náš, říikati, a potom Dětiátko wodau pokřtiti může, řkaucý:

Yá tebe křtím we gméno Otce, y Syna, y Ducha Swatého.

Kdo giž dotčeným způsobem pokřtěn gest, ten při takowém Křtu zůstawen býti má, a podruhé se křtíti nemá. Ale wssak ostaneli Díitě žiwé, má se do Chrámu Páně nésti, a Zprávce Duchowníi, tento pořádek při něm at' zachowá.

Nayprwé k nim takto promluwíi:

Křestiané w Pánu Bohu milíi, poněwadž wšyckni w hříissích gsauce zrozeni, hněwu Božíimu a wěčnému zatraceníi pro hříich přirozený oddáni gsme, a w tom žádný prostředek se nenacházý, skrze něgž bychom hříichu pozbyti, a před Pánem Bohem sprawedliwíi a spaseni býti mohli, než skrze nasseho gediného prostředníika a [128.] Spasytele Gežíisse Krysta: A toto přítomné Dětiátko, tauž bíidau obklíčeno gest: Protož se wás ptám: Gestli toto Dětiátko Pánu Krystu, skrze Modlitbu doneseno, a skrze Křest wtěleño, čili nic? Ržeknauli: Gest.

At' dále díi:

Skrze koho se stalo, a kdo gest při tom byl.

Ržeknauli:

Tato, neb ona Osoba, N. a N. při tom byli, a tato osoba Dětiátko wokřtila.

At' se zeptá:

Wzýwalili gste nad nim Gméno Páně, a modlili gste se za ně?

Ržeknauli:

A my se modlili, a Otče náss říikali.

At' se dále zeptá:

Cžíim gste křtili?

Ržeknauli:

[129.] Wodau.

At' se na Slowa wyptá, řka:

Kterými Slowy gste křtili?

Ržeknauli:

A já tebe křtím we gméno Boha Otce, y Syna, y Ducha Swatého.

Zeptá se:

Wíteli, že gste podlé poručení Krystowa takowých Slow vžíwali?

Ržeknauli:

Wíme.

At' díi:

Nu milíi přátelé, poněwadž gste z poručení, a we gménu Pána Boha nasseho, to wsse učinili, wám oznamugi, že gste dobře učinili. Nebť vbohá Dětiátka milosti potřebugí, a Pán náss Gežíiss Krystus, gim tu dáti neodmlauwá, ale příiwětíwě a laskawě jich k níi powoláwá a nabíízý, yakož otom toto Swaté Ewangelium pěkně wyswědčuge, a napsal ge S. Marek w tato slowa:

[130.] Y podáwali Pánu Gežíissowi Díitek, aby se gich dotýkal, Ale Učedlnýcy přimlouwali těm, kteříž ge nesli: Kterěžto když vzřel Gežíiss za zlé gim měl, a řekl gim: Nechtež Díitek at' gdau ke mně, a nebraňte gim, neb takowých gest Králowstwíi Božíi. Zagisté prawíim wám: Kdožkoli nepřígme Králowstwíi Božíiho yako maličký, newegde do něho. A obgýmage ge a wzkládage na ně ruce, požehnáníi gim dáwal.

A gsauce tíim z přečtených slow Pána nasseho Gežíisse Krysta gisti, že to Dětiátko do Králowstwíi milosti přijaté gest, modlme se za ně, aby w též Králowstwíi milosti k žiwotu wěčnému, stálé zachowáno bylo, takto řkauce:

Bůh wssemohaucý, a Otec Pána nasseho Gežíisse Krysta, kterýž tebe podruhé zrodil, z wody a z Ducha swatého, a tobě wssecky twé hříichy odpustil, On sám tebe račiž posyliti milostíi swau k žiwotu wěčnému, Amen. Pokog Božíi s tebau.

Pakliby na Otázky dotčené nic gistého odpowídati nevměli, a řekliby že newědíi, co gsau w takowém strachu a nebezpečenstwíi myslili, neřkauc, aby pamatowati měli (yakož se pak častokrát přiházýwá) co gsau mluwili neb činili, netřeba dlauho s nimi o to rokowati, než at ge Kněz bezewsíi weymíinky okřtíi, podlé pořádku swrchu psaného, yako giné nekřtěné Díitě.

Václav Štefan Teplický: Agenda Správy a Posluhowánj Cýrkewnjo na Horách Kutnách

Forma služby krztu Swateho. [59v]

Buh Otecz Nebesky s Synem swym milym y s Duchem Swatym racziž teto službě Krztu Swateho przitomen byti a gi tomuto Nemluwňatku za kaupel spasyledny ucziniti, pro czěst a slawu gmena sweho swateho Amen.

Aby toto Nemluwňatko z Rodiczu Krzest'anskych zplozene pokrztěno bylo, a skrze tu službu wniž se Krystu panu poswěczuge, przigalo swědeczti noweho rozeni a losu s swatymi w Czyrkwi Krystowě učžastenstwi, przedewssim Swate Ewangelium zaklad przeslyssime, kterež sepsal swaty Marek w Kapito: 10.

Y przinasseli ku panu Gezissowi ditky aby se gich dotykal: ale uczědlnicy przimlauwali těm, kterziž ge nesli. To widěw Geziss, nelibě to nesl, a rzekl gim: Nechtež ditej giti ke mně, a nebraňtež gim; Nebot' takowych gest Kralowstwi Nebeske. Amen prawim wam kdož by koli neprzagal kralowstwi Boziho gako dítě, [60r] nikoli do něho newegde. A bera ge na lokty swe a wzkładage na ně ruce, požehnani gim dawal.

[A tu wloziti muže obě rucze služebnik Czyrkwe na hlawu dět'atka a rziczy:]

Požehnani to Krystowo budiž y nad timto Nemluwňatkem rozssirzeno nyini y potom wzdyczky Amen.

A zagiste toto Swate Ewangelium patrěne swědczi zě y k ditkam Nemluwňatkum z Rodiczu Krzest'anskych zplozenych Kralowstwy Bozi, a wěczne spaseni przinalezi: Nebo Krystus Pan žadost za ně od wěrných rodiczu čině nau przigimal: sam se knim dobrotiwě měl, branim gich na swe lokty, wzkładanim na ně swych Rukau, y darowanim gim požehnani: Uczědlnikum pro ně domlauwal: Y przedewssemi že gegich gest Kralowstwi Bozi przinalezi, magit' take na swědeczti toho krztěny byti. [A mužet' tato rzecž ssirze wyswětlena byti]

Czo se pak giž Krztu Swateho dotycže, ten w giste smlauwě darowan byti ma, [60v] kterež to smlauwy z strany nas gest przedni wěcz Wira obsahucizy w sobě y poslussenstwi Boha a neb pokani. A Wira obecna Krzest'anska we 12.

Cžlanczych zawrzena gest, kteraužto kdož by prawě srdczem držel, a usty swymi wyznal, a nato y pokrztěn byl, spasen bude. Ale poněwadž dě'atko toto w swe malicžkosti toho wykonati nemuže, powinnost wasse bude, abysste wy, genž se s nim k smlauwě Bozi stawite wte smlauwě Wiry Kristu Panu ge poswětili, a potom y te Wirze ge wyucžowali, a ke wssi wuli Bozi wedli. Wira pak Obeczna Krzesťanska w slowich těchto gest: Wěrzim w Boha Otcze.

Giž se was ptam.

Žadatelíž w te Wirze tomuto Nemluwňatku Krztu Swateho? Odpo: Žadame. Przipowidatelíž ge te Wirze Swate Krzesťanske y Przikazanim Bozim, a Modlitbě Paně, a czož by dale ku pobožnosti bylo, když by Pan Buh dalssihio wěku dě'atku tomuto i wam prziti raczil wyucžowati? Odpow: Przipowidame. [61r] Odrzikatelíž se na místě dě'atka, pokudž bude pod pěstowanim wassim, d'abla, swěta, Antykrysta, y wssech hrzichu, a bludu smrtedlnych, a chceteliž ge od toho zleho ucženim a kazni Paně odwoditi? Odpow: Odrzikame a chceme. Tak giž smlauwa Krztu Swateho od was y na místě dě'atka k Bohu naležita wykonana gest. Zatim pozustawa, abychom prwe gesste nežli pokrztěno bude, modlitbau nassi Panu Bohu ge poraucželi: Czož uczinime we gmenu Krysta Pana pokleknaucze:

O Negdobrotiwěgssi Pane Bože, Otcže nass Nebesky, kterýž gsy z newymluwne milosti swe Syna sweho gednorozeneho pro nas na tento Swět poslati raczil, aby on w obětowani Těla sweho na krzizi a w proleti krwe swe z boku sweho wssech welikych i malych poswěttil, Cy? my Nemluwňatko toto hrzichem negwětssim gate, a pokutami proň sprawedliwě przisslymi obtížene, milosti swe przednassegicze duwěrně a pokorně pro[61v]syme, racziž ge dobrotiwě przigiti, hrzich ten wněmž gest pocžato y narozeno gemu odpustiti, a od něho ge Krwi Syna sweho oczistiti, Duchem swym Swatym pokrztiti, a ucziniti ge noweho rodu ucžastne, a tak potom wzdy chowati ge w milosti swe, a po smrti dati ziwot wěcžny. Ucziniž to skrze Gezisse Krysta Pana nasseho, w gehožto gmenu przigmiž od nas y tuto Modlitbu nejswětęgssi. Otcže nass

Po Modlitbě.

Duwěrnost nasse budiž ta že Pan B. slyssi, oblíbeny, y naplni tyto Swate žádosti nasse. Giž pak dale wyhlasyte gmeno Nemluwnatka tohoto, gak ge gmenowati chtiti budete (gan, Anna) Gmeno Nemluwnatka tohoto przy Krztu Swatem se wyhlassuge, že slauti bude N. pro napomenuti zachowani umluwy Bozi, a že ti kterziz Krzest Paně prawě przigimagi gsau učastni milosti Bozi, a gmena gegich do Kněh wěczneho [62r] ziwota zapsana gsau.

A Protoz podle narzizeni Krysta Pana ga Služebnik na tomto místě poselstwi geho krztim tebe N. We gmeno Otcze, Syna, y Ducha Swateho.

Pan Buh wsemohuczy, Otecz, Syn, y Duch Swaty, w gehožto gmeno pokrztěn gsy N. racziž s tebau byti, mladosti twe požehnati, aby rostl ke czti a slawě Bozi wposlussnosti a stalosti smlauwy s nim ucziněne, a aby byl ku potěsseni Rodicžum, Przatelum swym, y těmto pěstauum swym milym a tak wssi Czyrkwki Bozi, a po ziwotu milosti aby dossel ziwota wěczne slawy. Na to wsiczkni rzcemež Amen.

Alia Formula. [62v]

Wegmeno Boži Amen.

Milostiwy Pan a Spasitel, gsa wrozmlauwani s Nykodemem tato slowa o Nowem rodu wypowieděl Amen amen Prawim wam

Wtěch slowich vkazuge se I. že puwod Noweho rodu gest Duch swaty kterýž pro hognau milost adary swe a gich do srdcy wywolenych wyliti kwodě take se přypodobňuge. Neodlučuget' pak tu Krystus Pan Otce gako ani samoho sebe od toho skutku: Nebo skutkowe Trogice Swate wen wplegwagicy gsau nerozdilni yakž Swaty Aukustyn agini stařy wčitele Cyrkwe toho mluwení wžíwali. Pročež my duchowni rod nass y ditek nassich tomu gedinemu [63r] Panu Bohu Otcy Synu y Duchu Swatemu připisugeme, tak gakož y wegmeno Otce Syna y Ducha Swateho pokřtění gsme atež y ditky nasse. Rod zagiste starý kspaseni neni dostatečný, anobrž gest ohyzdný pro hřich azlazu přyrozenau, od gehož obmytí a očištění we Krwi Krysta Pana potřebugeme: kterýž pak Duch Swaty podle milosrdenstwi Otcowskeho nas za syny a dcery Boží zwolene znowu rodi a Krwi Krystowau očyssťuge což se nam zewnitřnim obmytim v wodě

pogissťuge II. Źe toho nowého Rodu znamenitý aužitek gest totiž aučastnost Kralowstwi Božiho. To Kralowstwi zde w Milosti Boži gest a potom bude w slawě Nebeske kdež dedictwi žiwota wěčneho přygmeme [63v] O čemž Swaty Pawel napsal ktytowi 3. Kap: Podle milosrdenstwi sweho spasena nas včinił skrze obmytí Noweho rozeni a obnoweni Ducha Swateho kterehož vylil Poněwadž pak wy tuto děťatko wel Nemluwňatko k službě Rodu noweho přynasite znati mate že Křest Swaty wgiste smlauwě dawan byt ma Wiz dalssy pořadek swrchu

Item. Yakož za zakona stareho dvě swatosti byly Obřyzka a hod Beranka: Tak y za Noweho zakona dvě swatosti gsau Křest a Wečeře Paně. A tyť gsau mocné pečeti a gistoty aumluwy Boží a wsseho což se nam w učeni Ewangelitskem zaslibuge. Nebo což někdy Buh zaslibil Abrahamowi: Budu Bohem twym a Semene tweho potobě to [64r] nam w Synu swém negmileyssim obnowil kteryž požehnání gsme w Králowstwi Božím wssem wěřicym a kagicym y ditkam gegich přyswědčuge očemž w Řečy Ewangelium Mat 10 Kap: y přynasseli etc. A tak dale

Item ditky a Nemluwňatka Křest'anska od Křtu Swateho odlučowana byti nemagi z příčin těchto: I. že pod umluwau Boží gsau a milost té Umluwy k nim se wztahuge. Budu Bohem etc. Genes: 17. Protož y pečet ygistota toho k nim přinaleži to gest Křest Swaty. II. že k nim přinaleži odpusštění hřichuw a očisstění we Krwi Krystowe. Ytehdy take zewnitřni obmyti u wodě k nim se wztahuge. III. že gim take Duch Swaty zasliben kteryž nawsselike Tělo totiž na wsseliky Aud [64v] Cyrkwe Krystowy wylit byti má. Protož y služby swaté gim o tom swědčycy zbawowany byti Nemagi. IIII. že přynaležegi k Cyrkwi Boží, atak swatosti te kteraž o uwedeni do Cýrkwe anebo opravu Cyrkwe swědčy, odcyzowani byti nemagi. V. že za stareho zakona Nemluwňatka take obřezowana byla. Magit' tehdy y za času Noweho zákona křtěna byti. VI. že rozdil ma byti mezy ditkami Křest'anskymi atěmi genž sau krom Cyrkwe Křest'anske. Ačkoliv pak Nowo Křtěncy na odpor se postawugi aby ditky křtěný býti měly pro přyčyny tyto I. že o křtu ditek neni zgewneho rozkazani w Pismě swatem 2. že wira má Křest předčyti Mat. 16. Kdož uwěřy a pokřti se etc. 3. že ditky nemohau chapati aumluwy Boží a Rodu nowe[65r]ho aniž odpowidati

mohau 4. že Aposstole swati ditek nekřtili. Wssak my znati mame, že rozkaz Pana Krysta y k ditkam wěřycych Rodičuw se wztahuge, aby křtěny byly negi-nak než gako aumluwa Boži a že ač koliw Wira a wyznani předchazy Křest při těch genž sau odrostli, wssak ani ditky od Wiry rodičuw swých se wodlučugi. A poněwadž pod aumluwau Boži se zrodily, milosti Boži a rodu noweho wte swatosti swědectwi magi kdež Rodičowe a pěstunowe na misto gegich k smlauwě Boži se ohlassugi a přypowěd čini. A poněwadž Aposstole swati, některé cele Čeledi křtili neni pochybne že mezy nimi y ditky pokřtili. A protož my při těch přyčynach stogime, kterež napřed přywedeny [65v] gsau. A tyť přyčyny a prawy smysl o křtu ditek, a nemluwňatek křesťanskych potwrzuge příklad Krysta Pana o přyгимани ditek, a gim Kralowstwi Božihho swědectwi dani, o čemž di u Ewangelisty Swateho Marka kap: 10 Y přynasseli a tak da-legi.

Při Křtu děťatka zle zplozeného [65v]

Množý gsau wpochybnosti, a některý take na odpor se tomu stawěgi aby ditky zle zplozené od Smilniku a Cyzoložniku poslé Křtěný býti měly poněwadž Rodičowé proti Umluwě Boží zhressili, a práwo Králowstwi Božihho potratili podlé toho 1 Cor. 6. Smilnícy a Cyzoložnicy Kralowstwi etc. Yini pak smyslili, kterýž smysl y my přyгимáme že y zlé zplozené ditky [66r] křtěný býti magi z příčin těchto: 1. Že milost Boží přewyssugi hřichy lidské a že Buh smlauwu s předky gegich dědy a pradědy učiněnu w paměti swé miti rácy byť pak otec a matka proti té smlauwě zhřessili, Nebo řekl budu Bohem twým etc. Kdež se skrze semeno y wnukowé y prawnukowé rozuměgi. II. Že před zákonem a za zákona starého ditky zle zplozené take obřezowány byly gako Ffarés a Zára synowé Judowi z Támar Newěstky gehu, ktrýž se y w rodu Krysta Pana poči-tagi Math. 1. Jefftes galadsky gehož wiru aposstol wyswědčuge Heb. 11. Izma-ele take syna Abrahamowa, Agar některý sem přywodi. Ale ten nebyl zcyzo-ložstwa zplozený, [66v] Agar zagiste byla ženina Abrahamowa s powolenim Sáry od Abrahama wzata kterýž byl poligamus. Ale přitěch přyčynách toto ssetřiti mame, aby Rodičowe zle zachowali pod kazni a trestanim byli, a zase se w swatem pokani ohlassowali. A aby ditky zle zplozené od Krewnich přátel

a pobožnych pěstauunu pod aumluwau Boži wychowaný byly a k wiře y pokání wegménu Krystowu se wedli. Nebo kdet' gest ditek k Krystu Panu wedeni, ta take gest gich od Krysta přygimáni, očemž u Ewangel. Marci 10. Y přynasseli etc.

Při Křtu Mdlého Nemluwňatka kde by chwile wolne nebylo [66v]

Wegmeno Boži Amen.

Přy Křtu ditek nassich toto se má nalezati. 1. Aby na swědectwi Umlu[67r]wy Boži, a rodu Noweho pokřtěny byli wegmeno Otce, Syna, y ducha Swateho 2. Aby tu zaně Panu Bohu se modlitby dály. Co se umluwy Boži dotyče kte, strany nas přynaleži Wira Swata Obecna Křest'anska kterauž takto wyznawame Wěřim w Boha Otce etc. Přitom giž otazugi se was žadateli wte Wiře tomuto Nemluwňatku Křtu Swateho. Responsio? žadame. Přypowidateliž ge pokudž by žiwo bylo k wiře teto a swate pobožnosti westi a ode wssech bluduw Antykrystowych a hřichu smrtedlnych odwoditi? Responsio? Přypowidame. Oznamte gmeno gehu. Responsio? N. Ya služebnik w poselstwi Krystowu Křtim tebe. N. we gmeno Otce, Syna y ducha Swateho, co se pak giž modliteb swatych dotyče duwěrně ge wykoname k Synu Božimu řkauce. [67v] Onegmilostiwěgssy Synu Boži Pane a spasyteli nass Yezissi? Kryste kterýž gsy pro ditky male swým učedlnikum domlauwati Kralowstwi Boži gim přyswědčowati na ně Ruce swe wzkladati na loktech swych ge pěstowati, a požehnanim swym ge dařiti račil, prosyme milosti twé račyž na toto mdle Nemluwňatko obličeg swug milostiwy obratiti požehnani swe spaseni swe a wěčný Kralowstwi dáti nebo my s ditkami nassimi ne od ginud nežli od wěčneho Otce tweho, a od tebe Syna gehu gednorozeneho Pana a spasidele nasseho, a od ducha Swateho gedineho prawého a wěčneho Boha spaseni a wěčneho žiwota žadáme, a očekawáme. Otče nass.

Po modlitbě položi Ruce na Nemluwňatko rcy, požehnání Krystowo zustawegž na tobě nyini y potom w[68r]ždycky Amen.

A podtud o službě Křtu swateho.

Tobiáš Závorka Lipenský: Prawidlo Služebnostij Cýrkewnijch

[CCLXX] Když z Dětiátkem ke Křtu přigdau: Neyprwé má přeslyssán býti, Otec y Kmotrowé, w hlawniich Artykuliich Náboženstwí Křestianského, yak ge uměgii, a gak gim rozuměgi. A tu pilně wyučeni magí býti o Křtu Swatém: Y o pilném učeni a wedení toho Dětiátka, za kteréž se Pánu Bohu w Rukogemstwí stawěgi. A nemagi přigimánii za Kmotry býti Lidé Lehkomyslní, Bezbožní, Náboženstwí nepowědomí, ním pohrdagicý, neb z Cýrkwe wylaučení.

Gestliby pak kdo z Židůw, z Turkůw, aneb z kterýchkoli Lidi prw nepokřtěný Křtu Swatého žádal. Ten má neyprw dobře wyučen býti, Wíře Obecné Křestianské, Modlitbě Páně, Desaterému Příkázani Božimu: a celému Katechysmu, a rozuměni wssem Artykulům hlawniim Křestianským. Má často Kázání z Slowa Božího slýchati. Od Spráwce přeslychán býti: k Modlitbám, Postům přidržán.

A když tak připrawen bude, a ke Křtu Swatému přiweden: má míti také Kmotry yako Swědky gisté swého Pokřtění. Wssak sám má se odřikati, přiřikati: Po[CCLXXI]tom Wiru Obecnau Křestianskau sám zwučně wyznati, a wsse odpowýdati. Nad Křtitedlnicy se nahnauti s welikým Náboženstwim, a s napomináným Lidu Pokřtěn býti.

Pankharti: Na milost Boži kteráž žádného nezamítá, Křtěni býti mohau: Wssak ne tak snadně a spěssně yako poctiwi: Ale neyprw ať k tomu se přiwede, aby půwodowé gich, od Wrchnosti dostatečně yako russytelé a přestupnicy Příkázani Božich ztrestáni byli. Abyliliby při žiwotu zachowáni, aby zgewné Pokáni a pokoru w shromážděný Cýrkewným činili, ať k tomu přidržáni gsau.

Křtem Swatým slauženo býti má, neywlastněgi w shromážděni cýrkewnim, pokudž gen to býti může: Aby wssyckni přítomni o swém Křtu napomenutí gsa, sobě ho wážili, Pokáni činili, a wážnost té Služby wykonána byla.

Křtitedlnice w každém Chrámě magý býti, yakž možnost postačuge, ozdobené. Ne w kautě, ne zadweřmi, ale w místě přednim postawené. A w nich woda ke Křtu Swatému připrawená.

Forma Křtu:

(delší předmluva):

Kněz wezmauc na sebe Komži, káže předstaupiti z Dětiátkem, promluwi takto: Pomoc nasse we Gménu Páně, kterýž učinil Nebe y Zemi: Amen. Aneb We Gméno Otce, y Syna, y Ducha Swatého: Pána Boha w bytu a w podstatě gediného, Amen.

Kmotrowé mně w Pánu Bohu mili, z Slowa Božihó má wám známé býti, že my wssyckni w hřissých a neprawostech se počínáme y rodíme. Pro kterýžto hřich muselibychom věčně zahynauti, a w mocy Diáblowě zůstati. Kdyby milý Pán Bůh skrze dáni na Swět Syna swého milého Pána nasseho Gežýsse Krysta, nám z toho pomocy neráčil, za čež geho Božské milosti bud' věčná čest a chwála.

Ten pak neymilegssi Pán Gežiss Krystus, přigdauc sem na tento Swět za nás y za hřychy wsseho Swěta, Smrt ukrutnau podstaupiti, tak nás od wiečné Smrti wyswoboditi, a w milost Otcy swému Nebeskému uwesti ráčil. K kterémužto wyswobozený a milosti, y Dítky wěrných Rodičůw Křestianských přináležegi: Podlé zámluwy Pána Boha nasseho, w kteréž se prohlásyl skrze Proroka Jzayasse 59. Kapitole, rč. že nám possle Wykupitele, a učini s námi, y z Semenem nassým Smlauwu věčnau. Kterážto Smlauwa, s námi y s Dítkami nassými, giž gest skrze Pána Gežiisse Krysta Wykupitele naseo wykonaná, a gest tato: Kdož uwěři a Pokřtii se, spasen bude.

A k tomu' gest Pán náss Gežiss Krystus, smiřiw nás z swým milým Otcem, služebnost Křtu Swatého nařiiditi, a wssechny Národy toho žádostiwé, a wěřicý Křtiti poručiti ráčil: Přidaw zaslíbení, že pokřtění k tomu ke wssemu, což nám Smrti a wylitím Krwe zgednati ráčil, Práwo míti budau.

Poněwadž pak y toto Děťátko, z Rodičůw Křestianských na tento Swět splozené, toho welice potřebuge, aby hřich geho w němž se počalo y Narodilo, skrze Pána Gežiisse Krysta smyt byl: a k tomu také teď nyny přinesseno gest, aby k té Aumluwě připogené gsa: Od nás Pánu Bohu w Trogicy gedinému we Křtu swatém obětowáno bylo.

Wy pak Kmotrowé milií, poněwadž ste k tomu od Otce tohoto Dětiátka dožadný, abysste za ně Rukogmowé Pánu Bohu byli, do Let rozumných dalliby

mu gich Pán Bůh w dobrém zdrawi dočekati: To ted' činiti budete, a na mýstě Děťátka tohoto yakoby ono samo mluwilo, odpowidati se budete, Diábla, Pegchy, y wssech skutkůw posslých od něho, a připowidati, že k wůli Božý žiwo bude, a skrye Modlitby spolu semnau obětowati ge budete Pána Bohu, a wznáwati Wiiru w téhož Pána Boha gediného: A na ten způsob ono Pokřtěno bude.

Y budet' potřebí wám, abysste na to což tuto na mistě Děťátka tohoto činiti budete, pamatowali, a toto Děťátko odewsseho zlého, z Diábla pocházejícího, k němuž naklonieno bude a gest, spolu s Rodiči geho odwozowali, a při něm to skutečnau kázni mrtwili. Dobrému pok a Pánu Bohu milému, wssemu wučowali. Yako: Wiře Obecné Křestianské, známosti Pána Boha, a celému daufání w něho, Modlitbie Pánie, bázni Božii, a ostřiiháníi wůle geho, w Desýti Prikázanich obsažené: Y giným wssem wěcem spasytedlným, a požiwání zásluh Syna Božího zde w Swaté Cýrkwi geho.

Neywiice, pak (nemohauc při niem wždycky býti) powinni budete Rodiče k tomu miiti a napomiinati, aby oni to přiněm činili: wy pak k tomu dohlidagiice, máte s pilnosti za ně se Pánu Bohu modliti, aby milý Pán Bůh sám to dobré e niem činiti, a ku prawé Wiře, y požiwani wsseho dobrého w Krystu Pánu podaného ge přiwesti ráčil.

Kdyžby pak giž Rozumu dosslo, a Wiře Křestianské y wssemu wučeno bylo, powinni budete ge před Služebníkem Božim Kniezem Pánie postawiti, aby s nim Smlauwa Boži obno[CCLXXII]wená byla, a ono ku požýwáný giných Služeb Pána Boha nasseho, wiedzomie w Cýrkwi uwedeno bylo. Což wssecko když učinite, dobři a wěrní Kmotrowé budete, a milý Pán Bůh wám to hogně odplatiti ráčí.

Paklibysste toho zanedbali, nic toho nesplnili newykonali, dáte z toho počet milému Pánu Bohu, a on wás proto, yako pro vlastni hřichy wasse trestati bude. Na to wsse prosým pamatugte, a bedliwě powinnost swau konati hled'te. Nu ptám se wás chceteližto sewssý pilnosti činiti. Rc: Na ten způsob yá wás za Kmotry přigýmám, deyz wám k tomu pomoc milý Pán Bůh.

Po Předmluwě dí Kněz:

Cžeho žádáte tomuto Děťátku?

Kmotrowé:

Křtu Swatého.

Kněz. Z prawéli Wiry žádáte mu Křtu Swatého? Kmotrowé. Sprawé Wiry.

Kněz. Poněwadž mu Křtu Swatého s prawé Wiry žádáte, máť toho užiti.

Kterak mu chcete říkati. Kmotrowé nechť gmenugi Gméno yaké chti, toliko

pobožné. Kněz gmenugíc tím gménem Dítě. Di: Chcessli se Křtiti? Kmotrowé.

Chcy.

Odřiikásslise Diábla?

Kněz. Ywssech skutkůw geho?

Y wssý Pegchy geho.

Kmotrowé po každé otázce: Odřykám. Kněz. Poněwadž gsy se Diábla

sewssým což od něho pocházý odřekl: (odřekla.) Přiřikásslí žiw býti (žiwa bý-

ti) k wůli Božii, čině to wsse což Pán Bůh přikazuge, a warugíc se toho což

zapowídá s pilností. Kmotrowé odpowědi. Kněz položic Ruku na Dětiátko,

dí: Na ten spůsob yá tebe za Aud Cýrkwe Krystowy přigímám. A učinic mu

Palcem Kříž na Čzele, dí: A znamenávám tě znamením Umučeni Pána Gezisse

Krysta. Degž tobě to milý Pán Bůh, kdyžby k užiiwánii zdrawého rozumu při-

ssel, (přišla,) aby to Pánu Bohu swému splnil (splnila) cos připowěděl, (při-

powěděla,) a toho se wystříhal (wystříhala) čehož gsy se odřekl. (odřekla.)

A protož přikazugi tobě zlořečený Diáble, aby neměl giž mocy žádné nad tímto

Služebniikem Božiim, (nad tauto Služebnicy Božii) kterýž se (kteráž se) Pánu

Bohu w Trogicy gedinému za Chrám poswęcuge a oddává.

We Gméno Otce, y Syna, y Ducha Swatého, Amen.

Modlitba.

Wšemohúcý wěčný Bože: Kterýž gsy Otce nasseho Adama, a w něm náss ws-

secky k Obrazu a ku podobenstwi swému stwořiti ráčil: Ale on skrze pád swůg

to nám wssechno potratil. Tak že giž my wssyckni w hřichu a w neprawostech

počati y Narozeni býwáme. Twé milosti pokornie prosýme, račiž tomuto Synu

twému (této Dceři twé) hřiich prworozený odpustiti, před Nepřiitelem Diáblem

chrániti, Duchem swým Swatým poswětiti, a ke wssemu dobrému posyliti. Aby gsauc w Swatém Křtu odevsseh nečistot Diábelských obmyt (obmyta) w prawé Wiře tobě slaužití, Milosrdenstwii, požehnání twého užiwauc, w život wěčné Sláwy wgíti mohl (mohla). Skrze Pána Gežisse Krysta Sy, rč. Kmotrowé: Rcete Amen.

II, Modlitba ku Pánu Krystu

Pane Gezu Kryste, Spasyteli náš neydobrotiwěgssý: Kterýž gsy řicy ráčil: Nenarodili se kdo z Wody a z Ducha Swatého, že do twého Králowstwi wgiti nemůže. Ay Dítě toto w hřiichu a neprawostech tělesně narozené, kteréž Křtu Swatéo a wěčné twé milosti žádá, tobě předobrému obětugeme, a z wíry žadostiwě pokorně prosýme, račiž ge w twú ochranu přigiti, a zásluh twých swatých učastna učině, sám wnitřně Duchem swým pokřtiti, a znowu zroditi: Budiž gehu (gegi) přimluwce a orodowník před swým milým Otcem, tak aby on (ona) skrze twau dobrotu, gsa teď podlé twého nařizeni pokřtěn (pokřtěna) w nowém a tobě milém životě kráčel (kráčela) a se wssemi Swatými do radosti twé přissel (přissla). Kmotrowé: rcete Amen.

III. Modlitba k Duchu Swatému

Swatý Dusse wěčný Bože: Genž gsy poswětitel wsseh [CCLXXIII] wěrných a kagicých Lidí. Z Wiry tebe žadostiwě a pokorně prosýme, račiž tohoto Služebniika twého N. (této Služebnice twé N) Srdce, ohněm twé Božské milosti zapáliti, a w nowého na Dussy narozeného Człowěka proměnití, a za přiibytek Chrámu twého oblybiti a poswětiti: Aby darem twé milosti gsa oswiicený (oswiicená) tě Pána Boha swého práwě milowal (milowala) wssecky smrtedlné zlé žádosti přemáhal (přemáhala) a k chutné wůni twých Prikázání přistupowal (přistupowala). O ty mistře wssy prawdy Krystem zaslibený i daný, wnitřniim pomazáním pomažiž ho (gi) na gehu (na gegi) Dussy, a přiwed' ku poznání Swatého Ewangelium a w něm deg setrwání až do skonání. Kmotrowé: Amen. Kněz: Pán Bůh Budiž s wámi. Kmotrowé. Y z Duchem twým. Kněz. Ržeč tohoto Swatého Ewangelium, napsal Swatý Marek, w x. Kapitole. Kmotrowé. Sláwa budiž Pánu Bohu.

Za onoho času: Y podávali Ditek Pánu Gežissowi, aby se gich dotýkal. Ale Učedlnicy přimlauwali těm kteříž ge nesli. Kteréžto když uzřel Gežiss, za zlé měl, a řekl giim: Nechtež Ditek gíti ke mně, a nebraňte gim, nebo takových gest Králowstwi Božíí. Zagisté prawim wám: Kdož koli nepřigme Králowstwii Božiho yako maličký, newegde do něho. A obgimage a wzkládage na ně ruce, požehnání gim dáwal.

Nu milíí Kmotrowé, ted' máte gisté swědectwíí, že náss milý Spasytel, Dýtky k sobě nesené přigimal, že gegich gest Králowstwíí Nebeské swědčil, y swého Božského požehnáníi gim vdělowal: ? Máť býti nasse důwěrnost, že y toto Dětiátko které geho milosti obětugeme také laskawě přigiiti ráči. A protož w důwěrnosti pokleknauc na Kolena, modltež se za ně Pánu Bohu, říkagíc Otče náss, etc?.

Chceli Kněz muž s nimi říkati Otče náss, etc. hlasem: pakli nechce, maličko se spokogii až oni dořikagí. Než když vprostřed Cýrkwe shromážděné se křti, má s nimi wždycky říkati. A když powstanau, Kněz tuto Modlitbu říká:

Bože Abrahamůw, Jzákůw Jakobůw, y náss Otče neymilostiwěgssý, kterýž gsy se Služebníku swému Mogžissowi ma hůře Synaii ukázati, a lid Jzrahelský z mocy ukrutného Krále faraona wywesti ráčil: Přiwlastňugic gim Angela twé^o S^o k ostřihání, kterýž ge zastupowal wedne Oblakem, a w nocy ohniwým slau- pem, aby gím Nepřátelé gich nic usskoditi nemohli Twé Swaté milosti pokorně prosýme, rač vslyseti Modlitby nasse: A poněwadž gsy Synáčka tohoto N. (Dcerku tuto N.) rodem Tělesným na pausst Swěta tohoto wywesti ráčil, na ktertymž mnoho Nepřátel míti bude, račiž gemu (gi) Angela twého Swatého poslati, aby ho (gi) po twých cestách Wodě, předewssým zlým chránil, dobrá wnaukání dáwal, a we wssem laskawě slauže, k obdržení Spaseníi napomocen byl. O učiniž to pro Gežisse Krysta Syna twého: Genž s tebau, etc.?

Kmotrowé dí Amen. Kněz. Gmenugte Dytě. (Jane/Anna) Pán náss Gežiss Krystus, mage onoho hluchého uzdrawiti, ráčil řýcy Eféta: To gest, otewři se. položi ruce na Dytě, Týž Pán Gežiss Krystus račiž tě uzdrawiti, Ussy y Oči twé otewřiiti, aby slyssel (slyssela) Slowo Boži, a widěl (widěla) dobré, na pomoc k smilowáníi, a k dogíttíi wěčné Sláwy.

Milosrdenstwí Boží stupiž na tebe, Pán Bůh w tobě, a ty w Pánu Bohu, gsa geho Chrámem přebýwegž wždycky.

Pán ostříhegž wgíti y wygíti twého na wěky.

Aneb, kteříž napřed oznámené wěcy říkagi při Dweřich Kostelnich. Tehdy místo toho Milosrdenstwi Boží, di: Wegdětež s nim do Chrámu Božího, do Obce Křestianské aby od této chwiile miel (miela) díl a Práwo se wssemi wier-nými Křestiany zde i wiečnie.

Kněz. Gmenugte Ditě. Jane Anna rč. Chcessli se křtiti. Kmot: Chcy. Kněz Wieřissli w Boha Otce všemohúcýho Stwořitele Nebe y zemie: Kmotrowé: Wieřiiim. Kněz. Wieřissli y w Gezu Krysta Syna geho gediného Pána nasseho. Genž se počal Duchem Swatým, Narodil se z Marye Panny. Trpiel pod Pontským Pilátem. Ukřižowán, umřel y pohřben. Staupil do Pekel. Třetii den wstal z Mrtwých. Wstaupil na Nebesa. Sedií na Prawicy Boha Otce všemohúcýho. Odtud Přigde Saudit žiwé y Mrtwé. Kmotrowé: Wěřiiim.

Kněz. Wěřissliž y w Ducha Swatého. Swatau Cýrkew Obecnu. Swatých obcowáníí. Hřychům odpuštěníí. Těla z mrtwých wzkrřiissení. A žiwot wěčný, Amen. Kmotrowé: Wěřiiim.

Kněz. Pán náss Gežiíss Krystus, takowé křtiti poručil: oněmi slowy: křtíte ge, we Gméno Otce, y Syna, y Ducha Swatého. A přidal zaslibenii, Kdož uwěři a Pokřtí se, že ten Spasen bude.

Dítěti hlava ať se wywine, nad Křtitedlnu podá. Kněz berauc na ruku Wodu z Křtitedlice, zkrápí hlavičku dítěte a dí: Na takowý rozkaz a zaslíbení yá tebe Křtím, tím gménem, a.b.c. We Gméno Otce, y Syna, y Ducha Swatého: Pána Bo[CCLXXIII]ha gediného požehnaného na wěky.

Bůh otec Pána nasseho Gežisse Krysta kterýž tě znowu zrodil z Wody a zducha Swatého a tobě wssecky hřichy odpistil: On tebe rač posylniti mocy milosti swé, k umrtwowání wsseho zlého kteréžby se s tebe preysstilo. A pokog geho budiž s tebau wždycky. Kmotrowé, Amen.

Gestli zde se dáwá Raucha, genž slowe Winek na čelo Dítěte: Kněz přitom di: Přigmiž Raucha zewnitřnii, kteréž ač nic k twému Křtu nepřidáwá, wssak wyznamenáwá: že jakož tento Ssátek bílý na Tělo twé se wkládá: Tak Pán Gežiss skrze swé zásluhy odil tě Rauchem newinnosti a Swatosti. W kterémžto Rau-

chu, po tomto bídném Swětě hled' kráčeti a d'áblu ho sobie nikdy posspiniti a oniti nedeg až do přiichodu Pána Gežisse Krysta k Hodině Smrti, aneb Dni Saudnému. Pakliby přes to vsspiněno bylo, pokániim Swatým ge wypiírati hled'.

Při Swícy zde se dáwá.

Swiicy zewnitrníi nad tebau držime. Degž milý Pán Bůh aby se w tobě prawá Wiira tak swítala, aby žádná temnost hřiichůw gi nevhasyla: Ale w tom Swětě prawé Wíry aby kráčel (kráčela,) ažby skrze Pána Gežiisse s Maudrými Pan-nami na swadbu wěčné sláwy wessel. (wessla.)

Naposledy wloží Kněz na Díttě ruku, a dá mu požehnání, řka:

Degž tobě Pán Bůh Požehnáni a ostřiiehgž tebe: Okažiž tobě Pán Bůh Twář swau, a smilug se nad tebau. Obratiž k tobě Pán Bůh Twář swau, a degž tobě pokog. Amen.

Křest ve Zprávách kněžských podle přepisu G. A. Skalského

[235] Kratší správa k přijímání.

[list 235] **Předložte vše což má předloženo býti, zvlášť k čemu a skrze co přijati býti mají a od koho.**

[236] **I přidajž k postaveným řka.** Žádáte-liž přijati býti. **At' odpovídají po-každé o otázce. Přidajž** Žádost vaši naplniž buoh, dávaje vám pravdu i hodnost v ní v Krystu Ježíši pánu našem. **Přidajž** Chcete-liž v smlúvu zákona wíery vjíti s Bohem v Krystu a s církví swatú.

Přidajž. Úmluva v tomto záležiti u vyznání wíery, v přiznání k pravdě, v posvěcení, v odříkání i v přiříkání etc. **Přidajž.** Vyznajtež wíeru, řiekajiec: „Věřím v boha“ až do konce. **Přidajž.** Máte-liž tuto wíeru za vuoli boží k spasení, kromě níž nenie spasenie. **Přidajž.** Máte-liž dověrnost, že ji pán buoh má v této jednotě v zřízené službě i pomoci k spasení. **Přidajž.** Máte-liž při ní vuoli dobrú, chtiec všemu věřiti i činiti, co a jak pán buoh chce mieti. **Přidajž.** Přijali-li jste sluhý jednoty za sluhý Krystovy a za posly jeho. **Přidajž** Přijali-li ste skrze ně slovo čtenie swatého i zákona úmluwy jeho. **Přidajž.** Poznali-li ste hřiiechy i bludy počnouc od najwětčího hřiiechu až do skutečných.

Přidajž. Káli-li ste se a zuostali-li ste jich, úmysla ani vuole k hřešení nema-
jíce. **Přidajž.** Přijali-li ste slovo viery čtenie v známosti o bohu jediném
v jednotě božství a o trojici blažené. **Přidajž.** Věříte-liž o bohu otci, bohu otci
i v boha otce, o synu božím, synu božím i v syna božího, o duchu svatém,
duchu svatému i v Ducha svatého. **Přidajž.** Milujete-liž jeho nade vše. **Při-
dajž.** Máte-liž vuoli i žádost, chtiec se s ním spojit v lásce. **Přidajž.** Máte-liž
naději i doufanie v něm plnění slibuov [237] i svědectvie u vieře této. **Při-
dajž.** Cierkev svatu býti počet všech zvolených a v této vieře všech věrných
křesťanuov. **Přidajž.** Máte-liž důvěrnost, že tato jednota v této obecné vieře
jest částka cirkve svaté. **Přidajž.** Milujete-liž ji i všechny údy jejie. Máte-liž i
mieti žádate-li lásku k ní, tak abyšte v jednotu uvedeni v řádu a v pospolnosti
v jednomyslnosti a v pokoji stáli. **Přidajž.** Věříte-liž v ni obcování svatých a
chcete-liž obcovati všem věcem podstatným i služebným, řádóm, ustavením i
obyčejóm. **Přidajž.** Máte-liž z toho i mieti chcete hřečuov odpuštění, těla
z mrtvých vzkříšenie a po smrti život věčný. **Přidajž.** Posvěcujete-liž se v této
smlouvě pánu bohu v Krystu a v cirkvi za pravé sluhy spravedlnosti z viery
v duchu i v mocech i v údech vnitřních i zevnitřních, tak abyšte věc svoji ne-
byli etc. **Přidajž.** Odříkáte-liž se všie nemilosti i světských žádostí. **Přidajž.**
Přiiškáte-liž v této smlouvě, střízlivě, spravedlivě a milostivě živi býti přid' nač
přid', buď na statek, na čest i na život a abyšte vyvinutie svá chtěli pokorně
opravovati. **Přidajž.** Již se v tom pokorně bohu modlte, žádajíce, aby vás buoh
otec v Krystu ráčil v té úmluvě oblíbě přijieti k svědectví poselství svého hře-
chy odpustiti, spravedlivy, vzácny i mile učiniti se všemi věrnými. Požádajtež i
přítomných, ať se za vás přimluví modlitbami řkouce „Bratřie milí i sestry,
modlte [238] se za nás pánu bohu, ať nás ráčí k milosti své a k účastnosti Krys-
ta přijieti a uvésti v tom v jednotu, dáti nám hodně obcovati etc. **Ostatek viz
z zprávy svrchu položené zjevnější otevřenější nežli tuto**

[231] **Napomeniž lidu k modlitbám a klekna spolu s ním obětujž za ně spo-
lečnou modlitbu a přidajž takto řka:** O nebeský dobrotivý otče, modlíme se
a přimlouváme se [232] pokorně za tyto osoby tobě posvěcené, jichž ty srdce
znáš u vieře i v smlouvě i v posvěcenie přiemé. O smilujž se a přijmi a viz po-

koru jich a odpustiž jim všechn dluh i propustiž je. O učiniž v nich přibytectvo a syna tvého i ducha svatého v posvěcení, aby ty milostí svú v Krystu a Krystus skrze ducha svatého v nich přebýval u vnitřním člověku skrze vieru čtenie a oni v něm vkořeněni a založeni byli v lásce a tudy účastni učiněni byli těla jeho a krve jeho v duchovní pravdě, milosti a spravedlivosti zasluzenie jeho skrze vieru, lásku a naději ve všie moci a síle, tak aby hodně chodili povoláním v svědomí dobrém, a tudy stihnouti se všemi svatými k naději života věčného skrze Krysta Ježíše pana našeho amen. **Přidajž.** Mějtěž dověrnost, že buoh otec pro syna svého Krysta Ježíše a pro své sliby ve jměnu jeho a k přimlůvě věrných slyší prosby vaše a plnie i plniti bude vám své svědectvie v Krystu Ježíši pánu našem. **Přidajž.** Potom přijetie má býti rukú dáním na znamenie a svědectvie přijetie božieho v smlůvě této a na spojení v té vieře a v lásce a na držebnost smluvy té do smrti a na jistotu toho přijetie vašeho od boha otce v Krystu v poselství jeho k svědectví plnění slibuo jeho. A zase na jistotu držebnosti smlůvy i věrnosti a nerozdíelnosti v posvěcení přijmětež znamenie ruky pravé danie a spojení s rukú pravú. **Přidajž drže ruce řka.** Bůh otec v Krystu Ježíši skrze ducha svatého přijímaje vás přijmiž k svědectvie účastnosti milosti [233] a spravedlnosti v Krystu a v cirkvi v smlouvě a v posvěcení i v slibu a v přiřčení a račiž vás s sebou spojití v jednotu lásky a v tom se všemi věrnými a přijmiž slib váš věrnosti této a dajž vám pomoc svou, abyšte slib učiněný v úmluvě této do smrti mohli zachovati s pomocí milosti božie v Krystu Ježíši pánu našem amen. **Přidajž řka.** Chcete-liž z viery dověrně přijieti služebnost křtu na znamení a na svědectví ve jměnu páně na znamení, jakož voda ruce a tvář myje, tak voda duchovní milosti a spravedlnosti v Krystu připravená v studnici té z milosti boha otce skrze ducha svatého v slovu viery čtenie svatého v zákoně viery lásky i naděje očišťuje a obmývá hřiechy a nepravosti a čisté vzácné znovu rozené v svědomí v spravedlivosti z viery činí z milosti a uvodí v cirkve posvěcených a na svědectví ve jměno trojice svatě, že vás buoh otec u vieře jměna svého, v zasluzilosti a duch svatý u vieře jměna svého v dařiech svých v slovu viery čtenie svatého i v slovu pravdy úmluvy zákona nového milosti rodí znovu, obživuje v duchu a očišťuje v svědomí a uvodí v účastnost milosti a spravedlivosti z viery i do cirkve sva-

té v jednotu těla svého duchovního, abyšte z toho důvěrně drželi dojitie z viery spravdivosti v účastnosti Krysta těla jeho a krve v milosti a pravdě duchovnie i těla jeho duchovního cirkve svatě a slouli i byli bratřie neb synové, učedníci, kněží, panny duchovnie neb křesťané. **Přidajž.** Chcete-liž se také z viery v pravdě pokřtiti v této úmluvě viery v Krystu Ježíši v smrti a v pohřebu [234] jeho k obrazu jeho za mrtvé v duchu všemu zlému, čehož jste se odřekli a za pohřebeně světu v žádostech jeho, aby na vás nic svého neměl a neviděl ani vy se jemu ukazovali. A zase za živě a znovu vzkříšeně v Kristu, tak abyšte křižovali a mrtvili těla vaše a údy s hříechy a s žádostmi až do smrti a znovu abyšte po křtu živi jsouc v obnovení tom chodili. Chcete-liž na to křest posvátný přijeti a za takové se pokřtiti v Krystu Ježíši pánu našem.

Račiz ruce držeti rozvinuté nad medenicí a po každém polítí ruce mýti a tvář i rciž polévaje ruce. Jáť vás obmývám ve jméno otce. **Přidajž druhé polévaje řka** „Y syna jeho milého Krysta Ježíše.“ **Přidajž třetie polévaje řka** „I Ducha svatého na znamení a na svědectvie, že buoh otec skrze vieru zaslužením milosti a pravdy smrti a vylitíe krve, duch svatý u vieře jména svého dary svými v slovu viery čtenie a v poslušenství zákona čtenie, obmývá, očišťuje, zplozuje, štípí, zalévá v spravdivosti z viery v svědomí dobré a přijímá v jednotu cirkve svatě těla duchovního a za mrtvé i za pohřebeně i za znovu porozeně v Krystu Ježíši pánu našem. Dále potom přečtiž řeč svatého Pavla k Římanóm v šestě kapitole „Kteřížkoli pokřtění jsme v Krystu Ježíši“ etc. aneb k Tytovi „Ukázala se jest dobrota a člověčenství“ etc. **Potom napomenutie učiniž řka:** „Pan Krystus uzdravenému od dlouhé nemoci die „Zdráv jsi učiněn, již viec nechtěj hřešiti, ať se něco horšího nepřihodí.“ Y vy totěž slyšiece, pomněte viece nehřešiti, neb z milosti skrze vieru spaseni jste, ale jako synové a dcery božie, abyšte hodně chodili povoláním v druhém narození, skládajiec i svláčejjec i mrtviec [235] starého člověka a obláčejjec na se nového a v tom jako nynie zrozená mladátka, abyše mléka učenie hodného chozenie povoláním žádali na spasení a moci viery a ovoce lásky v plnění smlúvy nabývali k rytieřství viery skrze oděnie spravdivnosti napravo i na levo k došlosti naděje skrze potvrzenie. A k tomu máte přijati býti, totiž k učení všeliké ctnosti v osmeru blahoslavenství a v hojnější spravdivosti. **Přijímaje**

rciž. Prijmiž vás Krystus Ježíš k tomu učení a dajž vám té milosti a pravdy nabývati k jistotě povolání i k hodnému chození i k pravdě naděje amen. A tou příčinou dopúští se vám se všemi věrnými obcovati tělu a krvi páně s tou výminkou, doniž v té úmluvě stojiec hodně choditi budete povoláním. Pakli čehož bože zachovaj, vyšli byšte z úmluvy této rušiece ji k bohu neb k bližním, byť vás žádný nevytlúčil, vězte, že se vám v tom moci nepuočjuje. **A hned majie přijati býti k posluhování skrze rukú dáníe. A najprv má jim prísluhováno býti a potom požehnání jim zvláštní býti má dáno a potom jim mají častá kázanie spolu s jinými přijatými činěna býti, zvlášť při posluhování skrze rozsuvovánie, zkušenie, prípravenie, střízvosť i náboženstvie a učenie býti mají pravdě, úmluvě zákona a zpuosobováni býti mají k potvrzení.**

Při křtu dětí služba slovem. [256]

Ač najbezpečnější jest podle správy zákona a původu cierkve přijímati ke křtu lidi v letech rozumu věřicie řkuic vědomě a dobrovolně úmluvu zákona podnikající a ač nebezpečněji i pracovitěji děti v pravdě bez bluduov nynějších křtíti, však že páně řeč jest i znamenie. Řeč že takových jest královstvie božie, znamenie, že je objímal, a že troje království jest; jako cierkve svaté, druhé Krysta Ježíše účastnost spravedlivosti z viery svědomie dobrého, třetie nebeského královstvie. K prvnímu má každý k pěstování viery přijat býti čtenie svatého, ač rozdielně rozumu užívající sám vědomě, svobodně, dobrovolně oddávaje se k poslušenství slova čtenie, věřiti a pokánie činiti, následovati etc. Ale děti k témuž království cierkve k pěstování čtenie mají vedeny býti bez vědomí skrze obětování rodičuo a kmotruo u vieře a v smluvě viery pěstování jich k učení i k vedení až do let rozumnosti podle toho, kterak dlouhý čas dědic maličký pod obrancemi a správceci jest do uloženého času od otce, a všeliký samček odvieraje život matky cierkve svatý slouti skrze křest k pěstování, aby zaň dáno bylo dvě hrdliček neb holoubátek, totiž v smlouvě viery odřiekání i přiřikání. A jakož rozumu došlí najprv k vieře čtenie mají vedeni býti zvěstováním a potom tepruo k zákonu viery k druhému královstvie, totiž k účastnosti pána Krysta k spra[257]vedlnosti z viery svědomí dobrého a potom k třetímu království k naději koruny blažené v rytieřství viery skrze potvrzenie tak i děti.

A toho pán znamením svým potvrzuje, když dietky objímal, ruce na ně vzkládal, požehnání dával, objímáním vyznamenal přijímání jich ke křtu skrze první obětování, ruku vzkládáním vyznamenal potvrzení první předešlé milosti křtu království prvního i druhého v přítomné pravdě i třetího budoucího v naději. A skrze požehnání vyznamenal všeho toho požívání duchovní skrze posvátné obcování těla a krve páně. A z toho známo má-li dítě zřízeně k tomu po pořádku vedeno býti, že musí rodiče i pěstouny takové mieti, aby toho pravdu majíce uměli vieru obecnou křesťanskou, přikázání páně a modlitbu. A pravdu majíc i následujíc v svědomí dobrém i v naději měli důvěrnost poslušnosti a v jednomyslnosti i v řádu aby stáli, obcujíc všem svatým církve, řádům i obyčejům a smlůvu i posvěcenie ostříhajíc etc. a to proto, neb kdož při sobě té pravdy nemá, nemuž nikoli při jiném péči věrnou mieti, neb nemuž milovati bližního svého jako sebe samého jakož pán die, kdož nepřijme [258] království božieho jako dítě, nevejde do něho a kdož sám nevejde i kterak vésti bude skutkem a pravdou, neb ne každý, kdo mie die pane, pane, vejde do království božieho, ale kdo činí vuoli otce mého etc. A tak proto pěstounové duchovní mají mieti to neb v jich víře vyznalé církve svaté a v smlouvě zákona viery té v odříkání i v přiřkání má křtěno býti dítě to a v jich závazku, že dítě pánu Krystu ke křtu do jeho církve obětované v smlouvě řečené potom ode křtu na svu péči a práci berú, chtiec což na nich jest, dítě vésti k umění viery i k následování pravdy, učením i kázní. A tím úmyslem žádají i žádati mají dítěti křtu, aby řádně skrze křest a pěstouny v smlouvě viery přijato bylo do církve svaté k pěstování viery a kněz jim dlužen ten úmysl oznámiti, že kdož křtu dítěti žádá, má vieru i pravdu mieti a vyznání i přiznání učiniti a v ní se bohu v Krystu a v církvi obětovati i odříkání i přiřkání činiti, a že dítě nyní toho samo za sebe učiniti nemuž pro věk mladosti, avšak že jináč k pěstování viery a pravdy království božího přijíti by nemohlo, protož potřebuje, aby za ně to jiní učinili k té naději pěstování i následování. A že ne v tom smysle, v kterémž [259] církve římská činí, totiž u víře té církve, kterúž vyznávají kmotrové a skrze křest vzývání jména trojice svaté a skrze rozličné cerimonie její zamýšlené v církvi prve nepožívané dával se i vléval podstatně i posvátně rod nový v milosti boží

v účasti pána Krysta v dařech ducha svatého v odpuštění hříchu největšího i zákona jeho a dávala se spravedlivost boží v moci v charakteru křesťanství a tudý spasení i hodnost i právo k obcování svatým etc., neb to se nedává k cizí víře, ani svědčí samému křtu, ale z milosti podle vyvolení skrze předcházející dar viery a skrze vieru čtenie svatému vlastnie i skrze zákon úmluvy viery v znamení a v svědectví křtu u víře jména trojice svaté. (I má přidati) „A vy žádáte-li křtu, tím úmyslem Krystovým žádati máte, aby dítě u víře církve svaté, kterúž máte v smluvě vaší za dítě k pěstování, uvedeno bylo do církve svaté k zvěstování i k učení, a bylo-li by živo, aby vedeno bylo skutečně k pravdě k následování a odvozeno bylo od bluduov i hříchuov. A dal-li by pán buoh milost a oblíbenie k následování v letech rozumnosti a svobody oblíbené vuole k následování, aby vyznání té viery i v přiznání k té pravdě v posvěcení obětováno i přijato bylo i potvrzeno v účasti pana Jezu Krysta těla a krve jeho v svědomé dobrém spravedlnosti z viery a potom obětováno i potvrzeno bylo k rytieřství viery k naději k koruně blažené a tudý aby [260] přijato bylo k pastýřství celému se všemi svatými. Toť jest úmysl celý zřízený a pravý celého spasení dětinského, k němuž s počátku má uvedeno býti do církve svaté. A tou příčinou vy majíc vieru a pravdu, máte v té víře na svou péči a práci dítě přijeti ode křtu k pěstování a přede křtem za ně v smluvě vyznání viery a pravdy učiniti, tak totiž, že dítě pod vaším pěstováním a učním i kázní naučí se i následovati bude vedeno kázní viery a pravdy vámi vyznalé k bohu i k církvi. A na druhou stranu v osobě dítěte, máte se v též smluvě viery přede křtem odříkati za dítě všeho odporného víře a pravdě přikázání božích spravedlivosti z viery tím úmyslem, bude-li živo dítě, že odvoditi budete kázní a trestáním a dítě pod vaší moci vedeno kázní nebude s vaším vědomím a povolením toho následovati.“ A tuto péči přijmou-li v smluvě, mají slib učiniti, že podle možnosti své péči pěstování řečeného povedou. A svolí-li k tomu, ihned má za to dítě modlitba činěna býti za přijetí tohoto dítěte v smluvě pěstunuov ke křtu a tudý v jednotu těla duchovního k pěstování viery a pravdy a ráčili, aby to dítě, když se milosti jeho líbiti bude, dary ducha svatého navštíviti a dáti povolnost i oblíbenie i následování dobrovolné a tudý [261] přijeti v smluvě k svědectví spravedlivosti z viery

v odpuštění hříechu Adama i všech jiných a k milosti a k milování svému i k lásce i k všelike milosti a pravdě potomnie k věčnému životu. A po modlitbě mají kmotrové v osobě dietěte přijati býti, ano rodí? dietě v smlouvě a v slibu již řečeném v kmotřích, a tudy má pokřtěno býti ve jméno trojice svaté v jednotu cierkve svaté k tomu? konci v naději již řečenému. A i tento úmysl doveden z řečí pána Krysta, že byl i jest jeho, poněvadž takových pořádně k pravdám viery čtenie i zákona jejieho vedeným jest královstvie božie. A kdož zřízeně jako děti nepřijme královstvie božieho a vieře čtenie, neuzří jeho, a kdož v smlouvě zákona nepokřtí se a nebude potvrzen duchem svatým, nevejde v ně ni k svědomí, ni v spravedlnosti z viery k naději ani k požívání. A byť pak tehdy při dětech nebylo čítí, ano i potom, za dluhy čas navštívení milosti božie a ozývání srdečného, však mocen pán buoh některým dáti tehdy neb potom a přivésti je zřízeně ke všem pravdám řečeným. Pakli by tehdy neráčil dáti a dal-li by potom kdykoli, aby aspoň pravdu spasenie svého v jednotě znalo i zavedenie hrozné a vědělo z čeho pokánie činiti a kde pravdy následovati a aby bez všie viery jako pohané nevěrní nebyli ani bez známosti pravdy [262] jako zavedení křtu křesťané a ovšem dá-li pán buoh vyřezané olivě štípenie zase v svou přirozenou olivu, aby mohlo znáti, odkud vyřezán a navrátiti se a zase štípen býti a aby neubíhalo v planou olivu chtě v ní bludně proti pravé odporně štípen býti. Ty a jiné příčiny jsou křtu dětinského v jednotu.

Jiná předmluva k témuž

Při křtu dietek toto dvě má znamenáno býti: najprv otec a máte mají v hodnosti spatření býti a potom i kmotrové, druhé předložen má býti úmysl křtu dietěte i konec jeho. K prvnímu předložiti se má, aby najníž otec z cizí jednoty slepý a odporný pravdě nebyl, ale důvěrný a v naději kající, neb neodpírající manželce věrné a aby vieru a přikázanie a modlitbu páně uměl a u vieře byl zdravý maje obcování dobré, důvěrnost a poslušenstvie a zřízené spasenie svého pečlivě následuje, aby mohl k témuž dobrému vésti dietě, nač jmu křtu žádá. Též i kmotrové mají znamenáni býti i zpraveni v úmysle i v pravdě. A tak kněz předlože úmysl křtu má se ptáti na vieru rodičuov i kmotruov a na obcovanie jich a umenie modlitby viery a přikázání božiech a na jich péči o jich vlastní [263]

svědomie, nedůvěrnost, jednomyslnost, poslušensství a na obcovanie svatých a na jednomyslné svolenie obú otce a mateře, aby chtěli vésti dietě jednomyslně k tomu dobrému jako k svému vlastnímu pro své i jeho spasenie. Mají-li tu v naději pravdu i s kmotry a dali-li by jim plnou moc trestati, sluší podle zprávy dole psané pokřtiti. Pakli jsou při nich nedostatkové, neb že nejsou jednomyslní nebo při víře při životě nedostatky majicie, při prvním má kněz znamenati, jestli otec nejednomyslný a syn aby měl a nenie číti důvěrnost pravé, ale vice nachylnosti kněžím. Též i máteř majíc dceru v témž způsobu jsúcí. Pakli jest obracující se znovu a naděje blízka že stane, tu slušie učiniti, než nejbezpečněji jest to činiti přijatým a jednomyslným. Při nedostatku pak života viery a obcovanie bylo-li by co při které osobě, má kněz oznámiti a vésti k opravě a aby slíbil opravit, pakli by nechtěl, neslušelo by mu toho učiniti. Napomenouti má také kněz rodiče, aby pěstouny věrné a pomocné k práci při dietěti společné způsobili, jichžto péčí dietě mohlo by svěřeno býti aby? jim moc plnou dali učiti, vésti i trestati jako své.

O posvátné službě křtu dětinského. [264]

Když by pak křtiti dietě měl, předložiz přítomným pěstúnom z svrchu položených řečí a řka. Předložiti sluší najprv v kterém smysle neb úmysle a z jaké potřeby sluší vám žádati křtu dietěte, že ne v tom jakož římská cierkev křtí, aby skrze nálezky své a skrze politie třikrát vodú ve jmeno trojice svaté, drželi to z viery i že se vlévá tudy rod nový v milosti a v účastnosti v Krysta skrze ducha svatého a odjímal se rod vetchý Adama skrze smývání hříecha největčího a moc aby se vlévála k udušení zápaluov z zákona hříecha, i světlo, synovstvie i dědictvie královstvie věčného etc. A pakli nedošlo křtu a umřelo, že spaseno nebude a tváři božie neužrie. A ten smysl i úmysl scestný jest proti úmyslu Krystovu i cierkve první i proti zřízenému spasenie jakož svrchu ukázáno neb spasenie dietěte jest na vyvolení božiem k účastnosti Krysta v duchu svatém, jakož apoštol příklad dává na Ezau a na Jakobovi, a nenie na samém křtu, ale na víře čtenie prvotně jakož die „Kdož uvěří a pokřtí se, spasen bude a kdož neuvěří zatracen bude, neb věru z milosti spaseny činí buoh i očišťuje a

spravedliva činí. A té viery čtenie křest jest znamenie [265] a svědectvie ve jménu trojice svaté napodobně jako obřizka byla znamenie viery a úmluvy božie plnění slibuov božích jakož apoštol svědčí, než dietěti slušie žádati křtu k uvedení do jednoty cirkve k obcování svatých pravd v službě pěstunuov věrných, v naději téže bude li následovati pravdy té spasitedlné v důvěrnosti a v poslušenství dobrovolně z milosti spasenie svého bude důvod navštívení milosti z účastnosti pána Krysta i ducha svatého v druhém narození a obnovení ducha svatého, aby potom v té milosti a pravdě potvrzeno bylo. A tak aby najprv učeno bylo pravdě spasitedlné jsúc přijato k pěstování viery a aby k dobré zvyklosti přišlo a zachováno bylo od mnohého zlého. **To předlože má oznámiti, řka** „Podle tohoto úmysla žádáte-liž křtu dietěti“ **Odpovídati mají** „Žádáme.“ **Přidajž** „Poněvadž žádáte, máte věděti, že prvé má býti úmluva mezi dietětem a cirkví Kristovou, tak abyšte vy miesto osoby dietěte za dietě smluvu učinili, v tom úmysle, že dietě pod vaší péčí učeno i vedeno bude zřízeně k následování viery i pravdy zase a zase odvozeno bude učením, kázní ode vši odpornosti proti vieře. Úmluva pak tatoť jest, abyšte vy vieru vyznali a božie přikázanie a ke všie pravdě se přiznali v tom úmysle, že dietě k témuž povedete a odříkание činili tím úmyslem, že dietě od toho odvoditi budete.“ **Přidajž** „A vy chcete-liž duchovní otcové [266] neb matky a pěstúnové býti, přijmouc dietě na svou práci, máte tuto úmluvu učiniti.“ **Přidajž** „Protož se vás tieži, chcete-liž úmluvu tuto dobrovolně učiniti s jednotou touto a tudy s cirkví svatú.“ **Přidajž** „Vyznajtež vieru a boží přikázanie.“ **Přidajž** „Věříte-liž i držíte-liž tuto vieru a přikázanie boží za vuoli boží k spasení potřebnou.“ **Přidajž** „Máte-liž dówěrnost pravdu jejie v zřízeném spasení v jednotě této býti mimo jiné jednoty.“ **Přidajž** „Přiznáváte-liž se i přisvědčujete ke všelike pravdě viery této a spravedlivosti té majiece i držíce ji z potřeby spasenie.“ **Přidajž** „Obcujete-liž v svém posvěcení té pravdě, kteréž obcuje cirkvev svatá.“ **Přidajž** „A z toho máte-liž naději hřiechuov odpuštění po smrti i v den vzkříšenie života blaženého.“ **Přidajž** „Máte-liž úmysl upřímý k též pravdě vyznание, přiznание i přisvědčenie i k obcovanie v dówěrnosti dietě vésti učením i kázní pokudž pod vaší mocí bude, modlece se za ně modlitbou páně i k témuž je vedouce.“ **Přidajž** „A tím úmyslem abyše odvodili ode všeho zlého dietě, odříkáte-liž se

d'ábla, světa, těla a antikrista i vuole zlé i všech skutkuo zlých a hříechuov smrtedlných, tak že od nich kázní skutečnú odvoditi pracovati budete dietě toto“

Přidajž „Přiřkáte-liž v této smlouvě věrnost i držebnost, že pokudž pod vaší péčí bude, že je pracovati budete vésti k střízivosti, k milostivosti i k spravedlivosti i ke všeliké povinné pravdě a od odporných věcí odvoditi vieře i prikázáním božím i modlitbě [267] i jednotě i obcování svatých, zvlášť od modlářství, od marného náboženstvie, od marnosti i žádosti světa i těla, od nekázaných dětí i tovaryšstva zlého i strany jich obývání neb lehání, od rozpustlosti a tĕkání neslušných zábyvek neb her a tĕkání etc. a aby vedeno bylo k poslušství skutečnému, k poddanosti, mravóm a k poctivostem při jiedle i v poselství, aby zlost, zpouru, sobě volnost metlou trestali i všelijakú nekázanosť.“

Přidajž a rciz k otcí „Jsi-li jednomyslný v této smlouvě s manželkú svú a svolenie máte-li, abyšte skutečně oba dietě toto vedli, což na vás, k pravdě a odvodili od zlého v učení i v kázni.“

Přidajž „Dáváte-liž plnou moc pěstúnóm dietě tohoto podle úmluvy této, aby mohli dietě k tomuto vésti učením i trestáním, slovem i skutkem, tak abyšte brániti a zastávati nechtěli a pojal-li by pán buoh koho z vás s světa prve než by dietě dorostlo aneb živi jsouc nedbali neb nechtěli práci vésti, aby oni mohli vésti beze všie překážky.“

Přidajž kmo-tróm „Přijímáte-liž vy moc tuto vám puojčenou, abyšte podle úmluvy této dietě vedli k pravdě.“

Přidajž „Obĕtujete-liž toto dítě pánu Krystu ke křtu do královstvie jednoty cierkve svaté a se za pravé pěstouny téhož dietě v smlouvě viery v odříkání a přiřikání.“

Přidajž „Slibujete-liž témuž pánu Krystu i jeho jednotě tuto péči věrně vésti, což na vás, při dietěti tomto do času určitého postavenie jeho, bude-li ono živo neb vy.“

Potom má napomenutie býti k modlitbě i přidajž řka „Modliti se budeme pánu bohu všemohúcímu, [268] ať ráčí buoh otec toto dietě obĕtované ke křtu i do jednoty k pěstování s pěstouny oblíbiti a v synu svém v Krystu Ježíši k témuž přijieti a milostí svú když ráčí navštĕviti duchem svatým a k účastnosti syna svého přivĕsti, odpuště hříech najvětčí a spravedlivost svú dada, ať ráčí dáti z též milosti skrze ducha svatého vuoli dobrou i milost k oblíbení i k následování viery čtenie i zákona úmluvy, a tudy přivĕsti ráčí k počátku pravému k spasení a ať ráčí dáti pěstúnóm zvláštní milost i moc i múdrost svou vésti dietě k pravdě. Toho poklek-

nouc žádajme skrze Krysta Ježíše ve jménu jeho“ **Klekna a modle a potom vstana přidajž řka** „Uslyšíš pán buoh otec milostivý pro syna svého modlitby naše a naplniž je v přítomné potřebě skrze téhož syna svého pana Jezu Krysta amen.“ **Potom dietě v tom obětování má přijato býti v úmluvě pěstunuo skrze rukoudání i přidada rciž** „Prve než pokřtěno bude dietě toto a uvedeno v jednotu Krystovu, má na místě poselství pana Krysta skrze rukoudání přijato býti a podle i vy obětování k pěstování dietě tohoto, a to skrze rukoudání na znamení i na svědectví přijímání jeho oblíbeného skrze Krysta a na jistotu věrnosti vaše úmluvy plnění v přijímání vás k pěstování.“ **Podávaje ruky řka** „Přijímaje přijmiž pán Ježíš toto dietě spolu s vámi k pěstování a uvésti račiž je skrze křest v jednotu těla svého a dajž vám pomoc, úmluvu tuto skutečně plniti ve jménu svém svatém. Amen. [269] **Bude-li pacholík, kaž kmotrovi dietě vzíti na pravú ruku, potom optaj se, kým chtie nazývati dietě a vezma v ruku krapet vody vlažné, odkryje tvář a prsy kažž jmenovati dietě, rciž jmenujte dietě a myje tvář až do prsy rciž** „Jat tě N. křtím ve jméno otce“ **A opět po druhé vezma vody myje tvář do prs rciž** „i syna jeho milého Ježíše Krysta“ **A opět vezma vody myje tvář i prsy rciž** „i ducha svatého v jednotu cirkve svaté panem Jezu Krystem vykoupené a očištěné k pěstování spasitedlnému. Amen.

Potom má napomenutie učiněno býti k důvěrnosti, že dietě pravě pokřtěné, cele a dokonale a nepotřebuje nálezkuov a znamení cizoložných jako je zachovává římská cirkve, některá přede křtem, některá po křtu, jako chukání, blátem mazání, soli v ústa cpanie, olejem křížování neb mazání, do kostela uvození, svíce danie a jiné roměje než věrní, místo těch znamení bude-li dietě živo, aby pravdy při něm následovali; místo chukání, aby zlost dietě metlou vyháněli a tudy zlému duchu miesta nedávali a dobrotu ducha svatého uvodili; místo blátem mazání k ponížení a k poslušenství vedli a pýchu, zpúru, soběvolnost kazili; místo soli v ústa cpanie, aby moudrosti božie u věře a v příkázáních učili přijímatí i vyznávati etc.; místo olejem křížování na prsech i na plécích aby učili znáti v Krystu tajemství jich spasenie záležeti v kříži jeho a učili jeho následovati, berouc kříž svůj, vuole své zlé ustupujec a v trpělivosti

jeho pravdy následujec; miesto sviece dávanie aby vedli k skutečné [270] mu následování viery a pravdy zřízeného spasenie v poznání spasitedlném; miesto olejování aby učili a vedli k milosti, k milosrdenství a k pomazání božimu v učení spasitedlném i k náboženství miesto roušky obvázanie aby učili v důvěrnosti a v poslušenství ostříehati čistoty tělesné i duchovní v střízivosti a v zdrželivosti a miesto uvozenie do kostela, aby je potom vedli skutečně do zboru a učili tomu, proč má choditi do něho, poněvadž posvěceno k tomu. Tať jest pravda znamení a býti má po křtu od kmotruov plněna i od dietěte následována, aby se zjevila. Protož nesluší při křtu znameními jalovými zaneprazdňovati a potřebné úmluvě překážku činiti, ale po křtu sluší bez znamení pravdy následovati. **Potom přidajž řka** „Víte-liž, že u figuře psáno, že všeliký samček odvieraje život matky svatý slouti bude pánu, totiž odaný a posvěcený, protož vy, chcete-li posvěcené dietě vzieti, máte znáti, že podle závažie svatými máte vykúpiti je, totiž podle úmysla věrného plnění při něm úmluvy viery cierkve svaté v pěstování. Protož chcete-liž tak vzieti posvěcené dietě pánu podle toho vyplacování úmluvy svěřeno bude vám až do let dvanácti, abyšte je navrátili a postavili pánu před knězem starším“ **Přidajž** „Takliž přijímáte toto dietě“ **Přidajž**. Dajž vám pán buoh to srdce v této úmluvě při tomto dietěti v přijetí jeho k skutečnému pěstování vždy mieti a péči ustavičnou vésti a přivediž to ke cti a k chvále své i k spasení dietěte tohoto a k vaší odplatě skrze pána našeho [271] Jezu Krysta amen.